EDUCAȚIA ADULȚILOR

ÎN SCHIMBARE

Editura FIAT LUX & ANUP

Colecția EDUCAȚIA PERMANENTĂ

Constantin Schifirneț

EDUCAȚIA ADULȚILOR ÎN SCHIMBARE

Colecția
EDUCAȚIA PERMANENTĂ
Coordonator: prof. ILEANA BOERU,
președintele **ANUP**

Lector: Gabriela Soare
Copertă: Neculai Galeriu

Mulțumim
Institut für Internationale Zusammenarbeit - Deutscher Volkshochschulverband - IIZ-DVV (Institutul de Cooperare Internațională al Asociației Universităților Populare din Germania) pentru fructuoasa colaborare în editarea acestui volum.
Aceleași mulțumiri le adresăm
Dnei ELLINOR HAASE,
directorul Biroului IIZ-DVV-PROIECT ROMÂNIA.

Editura „FIAT LUX"• 1997
ISBN 973-9250-12-2
Impresiile despre această carte pot fi trimise pe adresa:
Editura FIAT LUX• Căsuța poștală 44 - 58• București

Tipărit la Tipografia „SEMNE '94"

Constantin Schifirneț

EDUCAȚIA ADULȚILOR în SCHIMBARE

Editura FIAT LUX & ANUP

CUPRINS

1. DELIMITĂRI TERMINOLOGICE. CADRUL GENERAL AL EDUCAȚIEI ADULȚILOR

1.1. Ce este educația adulților?

Adultul este subiect și obiect al educației, la fel ca alte vârste (copilăria, adolescența, tinerețea). La vârsta adultă este resimțită nevoia învățării, a acumulării de cunoștințe și deprinderi.

Educația adulților exprimă manifestarea capacității de învățare în faza adultă din ciclul de viață al unui individ. Componente ale învățării pot fi parcurse mult mai eficient în această perioadă. Caracteristicile învățării la adult sunt: asimilarea cunoștințelor de-a lungul vieții; efectele învățării sunt observabile în schimbările de rol ale individului concretizate în câștigarea unor competențe profesionale și interpersonale; experiența individului are importanță în decizia sa de a învăța; maturitatea (capacitatea de autoconducere, autodisciplină, autonomie, autoînțelegere); impactul dorinței de a activa asupra motivației de a învăța, de a se autoperfecționa.

Educația adulților este un proces de emancipare și transformare rațională a societății în schimbare și transformare. De aceea, prin educația adulților se transmit tehnici de gândire și comportament necesare individului inclusiv în situații de criză socială și personală. Ea este o cale de deschidere a noi orizonturi, de soluționare a problemelor de viață, de însușire a unor abilități de învățare, de corectare a unor atitudini și de dobândire a unor deprinderi apte să contribuie la realizarea obiectivelor și scopurilor esențiale ale educatului.

A învăța să înveți, iată o paradigmă oportună și la vârsta adultă, astfel spus, poate mai oportună decât la oricare vârstă[1]. Aceasta înseamnă: însușirea mijloacelor de căutare rapidă și eficientă a informației, abilitatea de a verifica informația și utilizarea ei în procesul de învățare, capacitatea de a lucra în echipă și de a fi solidar și util în cadrul grupului.

1. Vezi și *Introducere în educația adulților*, București, Editura Fiat Lux, 1995, pp. 7-41.

1.2. Particularitățile vârstei adulte

Educația adulților se exercită asupra indivizilor plasați într-o fază concretă din ciclul de viață, caracterizată prin autonomie, independență, experiență. De aceea, educatul la această vârstă resimte nevoia de a fi tratat ca adult în procesul de educație.

Și adultul este nedesăvârșit educativ și instructiv: „Adultul are tot atât de largi și de multiple probleme noi de rezolvat și de înțeles ca și copilul. Această vârstă își are perioadele ei de tranziție, crizele ei. E o perioadă a dezvoltării aproape de același rang ca și copilăria și adolescența"[1].

Educația adulților vizează pe adult în multiplele sale statusuri și roluri izvorâte din responsabilitățile pe care și le asumă sau trebuie să și le asume. Adultul este obligat permanent să dea soluții, să elaboreze strategii de acțiune și, mai ales, să acționeze. Asupra lui presează toate celelalte generații (copiii și tinerii, pe de o parte, bătrânii, pe de altă parte). A fi adult înseamnă răspunderi proprii, iar educația la această vârstă presupune formarea personalității prin autoinstrucție și autoeducație. De aici necesitatea deprinderii de a lucra independent și de a decide autonom. Autocunoașterea, spiritul critic, autocontrolul sunt trăsături ale personalității ce-și au sorgintea în perioada adultă, pentru că îndoiala și atitudinea critică față de realitate sunt elemente esențiale ale comportamentului adult.

Cultura adultă - cultura tânără. Cultura tineretului este o alternativă la cultura adultă. Tinerii se delimitează de generația adultă, cu deosebire în ce privește atitudinea față de valori. Cultura adulților este cultura tinereții lor care a evoluat și s-a transformat. În cultura tineretului există o omogenitate atitudinală (toți sunt în opoziție cu adulții). Dacă despre cultura tineretului putem spune că este o cultură de generație, cultura adulților apare ca o cultură de vârstă, accentul fiind pus pe vârsta adultă (maturitate, experiență, realism, profesionalism, pragmatism). Adulților le revine sarcina deciziilor, de aceea își arogă dreptul de a vorbi în numele tuturor[2].

1. L. Țopa, *Sociologia educației permanente,* Editura Științifică, București, 1974, p. 35.

2. Constantin Schifirneț, *Generație și cultură,* Editura Albatros, 1985.

1.3. Raporturile educației adulților cu alte tipuri de educație

O analiză a educației adulților cuprinde în mod necesar raportarea acesteia la contextul educațional al societății. Nu abordăm aici întreaga structură educațională din România[1]. Reliefăm doar unele aspecte privind relațiile dintre subsistemele educative axate pe adult.

Sistemul educațional al unei societăți cuprinde: **educația informală, educația nonformală** și **educația formală.** Educația informală este rezultatul unei situații în care educatul sau educatorul o favorizează simultan[2]. Marea majoritate a cunoștințelor și a experiențelor practice acumulate de un individ în cursul existenței sale are loc într-un mediu înconjurător nestructurat, prin educația informală. În acest fel se însușesc: limba, valori culturale, idei generale despre viață, comportamente cotidiene. Factorii de contribuție în acest sens sunt: familia, biserica, mass-media, liderii de opinie, muzeele, bibliotecile. Această formă de educație se realizează, în mare măsură, printr-o asociere a observației, imitației, a emulației selective a unor membri ai societății.

Legată de **educația informală** este și **educația indirectă,** în care nu există intenția deliberată de a favoriza instruirea din partea educatorului și nici din partea educatului care asimilează cunoștințele transmise astfel.

Educația nonformală sau **educația extrașcolară** este orice formă de instruire pe care educatorul și educatul o susțin în mod deliberat, raporturile reciproce fiind dorite de ambele părți. Prin urmare, se organizează activități structurate pe un public concret, desfășurate în afara sistemului educativ școlar.

Educația formală sau **școlară** se distinge prin predarea în școli de către cadre didactice permanente, în cadrul unor programe de studiu. În cadrul acestui tip de educație există structuri orizontale și structuri verticale (clase omogene și cicluri ierarhice). Pentru accederea la educația formală (școlară) este necesară respectarea unor condiții de admitere, aceleași pentru toți aspiranții.

Educația adulților se regăsește, cu deosebire în subsistemul educației nonformale. Adultul este orientat către forme de educație

1. Vezi și Lazăr Vlăsceanu, *Decizie și inovație în învățământ,* Editura Didactică și Pedagogică, București, 1979.

2. Ali Hamadache, *Educația neformală,* în **Perspective,** nr. 77.

extrașcolară, el nefiind „un școlar perpetuu"[1], ci o personalitate formată, doritoare de perfecționare, de autodepășire. Axată pe valori, atitudini, stiluri de viață, modele de acțiune, educația adulților acționează asupra unei persoane independente, centrată, în principal, pe opțiune.

Educația adulților este în relație și cu **educația permanentă**. S-a susținut că educația permanentă nu este nici un sistem, nici un domeniu educativ, ea este un principiu pe temeiul căruia se organizează sistemul educațional[2], deci și educația adulților.

Educația adulților referă la dimensiuni specifice oricărei educații. **Scopurile** ei nu sunt educaționale în sensul restrictiv al celei formale, dar vizează aspecte culturale, politice, civice, economice, profesionale, tehnice, religioase și personale. **Obiectivele** ei sunt: cognitive (asimilarea de cunoștințe, înțelegere, aplicabilitate, analiză, sinteză, evaluare), afective (reacții, sentimente, trăiri), atitudinale (punctualitate, socializare, responsabilitate, loialitate, competiție). **Mijloacele** educației adulților: agenți educativi (profesori, alți educatori, lideri informali), elevii (educații), activități de învățare (prin ascultare, memorizare, prin acțiune concretă), procese de învățare (instrucție formală, mass-media educațională). **Organizarea** cuprinde programe (normal, parțial, recurent, neregulat), condiții de participare (voluntar, social controlat, coercitiv), activități extrașcolare (experiențe de muncă, activități de grup, interacțiunea cu alte grupe de vârstă). Pentru adulți educația ar trebui organizată astfel încât să fie promovate niveluri superioare de inițiativă personală în scopul unei permanente dezvoltări care să satisfacă necesitățile adulților[3].

Educația adulților ca subiect al organizării educaționale poate fi abordată prin trei elemente: 1. pregătirea vocațională continuă (recalificare, perfecționare, promovare profesională, adaptare legată de vârstă, grupurile profesionale); 2. pregătirea nonvocațională

1.Adrian Neculau, *Pedagogie socială*, Editura Universității „A. I. Cuza", Iași, 1994, p. 41.

2. Emil Păun, *Educația permanentă*, în **Revista de pedagogie**, nr. 3, 1993, p. 5.

3. *Fundamentele educației permanente*, Editura Didactică și Pedagogică, București, 1991, p. 223.

continuă (pregătirea individuală, pregătirea generală și specializată, pregătirea autonomă, analfabetismul); 3. pregătirea inițială. Fiecare din ele are propriul său principiu organizațional, toate sunt însă interrelate; organizarea internă a fiecărui segment are repercusiuni asupra celorlalte cât și asupra adultului. Educația acestuia cunoaște impactul oricăruia dintre cele trei elemente, dar și al interconexiunilor dintre ele. Educația adulților este o modalitate coerentă și structurată de a da răspuns la condițiile în care trăiește individul precum și la problemele sale specifice. Acest tip de educație vizează formarea acelor deprinderi ce sunt oportune pentru satisfacerea unor trebuințe proprii, pentru afirmarea personalității adultului. Educația adulților poate oferi șansa unei libertăți reale de gândire și acțiune. În același timp, ea este aptă să anticipeze viitorul[1].

Educația adulților se bazează, ca orice act educativ, pe trei componente ale procesului de educație: motivația, instruirea și exercițiul participării. Sub aspect **motivațional** sunt necesare: formarea motivației la persoane neinteresate în educație, stimularea participării la acțiuni de educație în scopul continuării pregătirii inițiale, activitatea cu cei deja instruiți cărora trebuie să li se formeze convingerea participării active la viața socială. **Instruirea** se referă la: înțelegerea situației reale a fiecărui grup și a fiecărui individ, în scopul integrării în societate, asimilarea de cunoștințe și formarea de deprinderi necesare în vederea influențării eficiente a mediului de viață, dezvoltarea abilităților de participare.

Aspectul motivațional este de mare importanță în educația adulților datorită participării voluntare și libere a individului la actul educativ. Pentru a se emancipa, adulții trebuie să aibă motivații adecvate și nivelul de instruire cerut de procesele sociale, culturale în care sunt implicați ca persoane particulare și cetățeni.

Educația adulților este un proces global ce integrează toate dimensiunile personalității și toți factorii de educație și socializare[2]. Raportată la cultură, educația adulților se prezintă ca un factor de

1.George Văideanu, *Educația adulților - promovarea unor noi paradigme*, în **Paideea**, nr. 1, 1993, p. 20.

2. Constantin Schifirneț, *Educația adulților în România*, în **Revista de pedagogie**, nr. 9, 1992; Constantin Schifirneț, *Educația adulților, premisă a echilibrului social*, în **Paideea**, nr. 1, 1993.

susținere și promovare a valorilor culturale. Orice educație se concretizează în comportamente, iar cultura oferă modele de comportament. Educația adulților are o dimensiune culturală intrinsecă. Experiențe din alte țări evidențiază accentul pus în educația adulților pe profesionalizare și specializare, altfel spus, pe dezvoltarea individului ca forță de muncă, fără a se acorda o semnificație necesară sentimentelor, afectivității, spiritualului. Cultura stimulează, mai mult decât orice alt domeniu, autoeducarea și autoinstruirea. Pe lângă perfecționare profesională, recalificare și reconversie profesională, esențiale în realizarea unor scopuri, individul are trebuință de a accede la nivele superioare de cultură și afirmare a sa în funcție de aspirațiile și idealurile sale. De aceea, în societăți cu o dezvoltare puternică a civilizației, există preocuparea pentru restructurarea ofertelor de educație la adulți, integrând într-o măsură tot mai mare, pe lângă aspectele recalificării, pregătirii și perfecționării profesionale, elemente de cultură generală, de cunoaștere spirituală.

2. EDUCAȚIA ADULȚILOR ÎN CÂTEVA ȚĂRI EUROPENE

2.0. Considerații generale

Prezentarea succintă a unor orientări în domeniu din unele țări europene are darul de a sublinia importanța acordată educației adulților ca factor de progres, ca element intrinsec al schimbării sociale. Ideea a fost subliniată recent la prima conferință europeană asupra educației continue a adulților de la Atena (18-29 iunie 1994). Cei peste 200 de participanți din cele 12 țări membre ale Uniunii Europene au adoptat o recomandare ca factorii de decizie din Uniunea Europeană să considere domeniul global al educației adulților ca o prioritate pentru Europa și o investiție esențială pentru viitor[1].

În spațiul Europei occidentale se acordă o atenție specială formării și educării adultului. Inițial, rațiunea interesului agenților economici și a oamenilor politici era preponderent economică. O înaltă productivitate a muncii se poate obține cu o forță de muncă bine pregătită profesional și aptă să se acomodeze rapid la schimbările economice și tehnologice. Pe măsura obținerii unor înalte performanțe economice s-a constatat că adultul este mai mult decât unealtă de muncă; el exprimă, inclusiv în procesul de producție, aspirații, trebuințe și interese cu mult mai diverse decât se apreciase. Începând cu anii '60, în toate țările industrializate se dezvoltă educația adulților. Astăzi ea este în plină expansiune, tinzând să devină „principalul sector de creștere a sistemelor educative". Mai mult, „educația adulților este în plină mutație și riscă să răstoarne prin șoc ansamblul realității educative naționale"[2]. Noua situație a educației adulților este exprimată și prin numărul celor incluși în proiecte educative, tot mai ridicat de la o perioadă la alta. De pildă, în Suedia, un adult din doi participă la un program de educație, iar în Canada

1. cf Adult Education, nr. 1, 1994, p. 6.
2. Paul Bélanger, *Educația adulților în țările industrializate*, în **Perspective**, nr. 80, p. 469.

unul din cinci procedează astfel. Contribuţia întreprinderilor la susţinerea educaţiei adulţilor a sporit faţă de contribuţia statului, semn că la toate palierele s-a conştientizat oportunitatea educaţiei adulţilor.

Cererea de pregătire ulterioară vizează „trei domenii cheie ale educaţiei adulţilor: alfabetizarea, pregătirea profesională a adulţilor şi educaţia populară"[1]. În state puternic industrializate, precum SUA, Franţa, Anglia, Canada s-a descoperit existenţa unui procent ridicat din populaţia adultă care nu poate utiliza scrisul şi cititul pentru a comunica şi învăţa. În Canada, de pildă, 38% din adulţi se află într-o asemenea situaţie. Cât priveşte educaţia populară, se resimte nevoia de realizare a aspiraţiei pentru o mai bună calitate a vieţii nu numai în muncă, dar şi în viaţa particulară şi comunitară.

Unii exegeţi vorbesc de o „invazie" a educaţiei adulţilor care ar fi creat o nouă cerere de formare[2], influenţată de patru sfidări majore: lupta împotriva şomajului şi problematica reinserţiei, creşterea numărului de excluşi social, revoluţia socialităţilor în scopul înlăturării efectelor exploziei vârstei a treia, mutaţia culturală care să susţină identitatea proprie.

Există, după cum se poate constata, în zona occidentală nu doar un interes teoretic sau politic pentru educaţia adulţilor, ci o stare de spirit, am spune chiar un **modus vivendi.** Pentru adultul de aici este firesc procesul de învăţare la această vârstă. Cauza unui asemenea comportament stă în contextul social, economic şi cultural stimulativ pentru schimbare. Individul este astfel motivat real şi este determinat economic şi spiritual să se perfecţioneze.

Se manifestă şi în acest spaţiu dezinteres pentru educaţia adulţilor. Condiţii sociale şi culturale influenţează aspiraţiile pentru pregătirea continuă. În Anglia, de exemplu, la cursurile organizate de instituţii de educaţie a adulţilor vin cei care au posibilităţi materiale, iar cei cu un standard scăzut de viaţă nu le frecventează.

Stăruim asupra politicilor de educaţie a adulţilor în câteva ţări vest-europene în scopul decelării unor tendinţe utile demersurilor româneşti în domeniu.

1. *Ibidem*, p. 470.

2. Gérald Bogard, *Reconstruire l'éducation des adultes*, în **Actualité de la formation permanente**, nr. 129, 1994, p. 27.

2.1. Anglia

În Marea Britanie[1], învăţământul este obligatoriu pentru toţi cei de vârstă între 5 şi 16 ani. La absolvirea acestui tip de şcoală, tinerii au la dispoziţie o serie de oportunităţi de educaţie şi instrucţie. Unii tineri până la vârsta de 18 ani pot alege programe universitare, alţii pot urma cursuri profesionale sau au posibilitatea să le combine. La colegiile de învăţământ post-obligatoriu la care se predau cursuri studenţilor între 16 şi 18 ani, pot participa adulţi de orice vârstă. Există, tot pentru adulţi, o cale de acces către învăţământul superior prin frecventarea cursurilor speciale de acces fără a fi necesară diploma de absolvire a unor şcoli preuniversitare. Aceste cursuri au loc în anumite universităţi, în colegii şi în centrele pentru adulţi.

În unele universităţi, de pildă Cambridge şi Londra, se organizează de către cadre didactice universitare cursuri destinate special adulţilor interesaţi în probleme de literatură, sociologie, istorie, ştiinţă.

Există servicii speciale de educaţie a adulţilor organizate de autorităţile locale, pentru variate domenii: profesional, afaceri, sănătate, limbile străine, comunicarea. Cursurile au o durată ce variază între şase săptămâni şi un an, cu două ore pe săptămână. Sunt şi cursuri doar de o zi.

Fiecare conducere administrativă locală are un serviciu de educaţie a adulţilor care organizează acest gen de activitate şi coordonează raporturile cu colegiile, centrele de educare a adulţilor, casele de cultură. În anumite regiuni, institute mari de învăţământ au dezvoltat o gamă largă de programe special destinate adulţilor, atât recreaţionale cât şi de calificare.

Un rol important în educaţia adulţilor îl au agenţiile voluntare: oferă sfaturi, informaţii şi ghidare pentru a-i ajuta pe adulţi să identifice ceea ce pot ei să înveţe, cum să înveţe şi cum să plătească. S-a constatat că mulţi adulţi au atitudini profund negative cu privire la educaţie şi nu au apreciat-o deloc[2].

1. Informaţiile sunt preluate din comunicarea *„Învăţământul pentru adulţi în Marea Britanie"* susţinută de Judy Alloway la Seminarul româno-englez „Educaţia adulţilor", Bucureşti, noiembrie 1993.

2. Vezi şi Eleonore Arthur, *Educaţia adulţilor în Anglia şi Ţara Galilor*, în **Paideea**, nr. 2, 1995.

2.2. Belgia

În această ţară există un sistem articulat de educaţie a adulţilor orientat pe asigurarea cadrului legislativ şi a condiţiilor financiare adecvate.

Până în anul 1960 formarea adultului aparţinea unor grupuri sociale, culturale sau politice precum şi întreprinderilor. Ea se realiza în afara timpului de muncă, fără a se bucura de facilităţi speciale. Participarea la activităţi de educaţie a adulţilor era voluntară. Cu excepţia întreprinderilor, pregătirea se făcea independent de cerinţele locului de muncă.

Sistemul pregătirii permanente s-a structurat progresiv. Organizaţiile specializate în educaţia adulţilor au primit subvenţii de la stat prin Ministerul Culturii şi Ministrul Muncii.

Cu timpul a apărut nevoia stringentă a elaborării actelor legislative care să reglementeze sistemul de educaţie a adulţilor. În anul 1971 Ministerul Culturii Franceze emite un act normativ de stabilire a condiţiilor pentru acordarea subvenţiilor organizaţiilor naţionale şi regionale de educaţie permanentă. În anul 1976 a fost emis decretul prin care se fixau condiţiile recunoaşterii şi atribuirii de subvenţii organizaţiilor de educaţie a adulţilor şi organizaţiilor socio-culturale ale muncitorilor. Ne vom referi la câteva articole din acest act normativ, semnificative pentru politica vizând acest domeniu. Astfel, cu privire la organizaţiile specializate se spune: „Este considerată organizaţie voluntară de educaţie permanentă a adulţilor aceea care este creată, animată şi administrată de persoane private şi are ca obiectiv să asigure şi să dezvolte, în principal, la adulţi: a) conştiinţa şi cunoaşterea critică a realităţilor societăţii; b) capacităţi de analiză, alegere, acţiune şi evaluare; c) atitudini de responsabilitate şi participare activă la viaţa socială, economică, politică, culturală. Pentru realizarea acestei educaţii, fiecare organizaţie utilizează metodele şi tehnicile cele mai bine adaptate la obiectivele vizate şi la nevoile definite de public".

Articolul 10 din acelaşi decret defineşte publicul: „Prin public din mediul popular ... se înţelege un grup de participanţi compus cel puţin 80% din: a) muncitori (lucrători salariaţi, funcţionari sau agenţi ai serviciilor publice), care nu sunt posesorii unei diplome sau ai unui certificat de studii şi nu sunt studenţi; b) agricultori, meşteşugari sau

comercianţi care nu folosesc mână de lucru salariată în exercitarea profesiei lor; c) soţii(le), ascendenţii, descendenţii şi persoanele întreţinute de persoanele calificate la punctele a şi b".

Prin acelaşi act normativ se cere organizaţiilor de promovare socio-culturală a lucrătorilor să se adapteze şi să se adreseze cu prioritate publicului din mediul popular, realizând acţiunea sa pornind de la analiza condiţiilor concrete de viaţă şi a factorilor care determină situaţia acestor oameni.

Analiştii acestui decret[1] consideră că definirea acţiunii culturale (conştiinţă, cunoaştere critică, capacitate de analiză, de alegere, acţiune şi evaluare, realizarea acţiunii pornind de la investigarea situaţiei împreună cu publicul căruia i se adresează) reprezintă o recunoaştere a legitimităţii culturale şi confirmarea juridică a unei acţiuni culturale bazate pe interesele cetăţenilor şi lucrătorilor, pe voinţa de transformare a societăţii prin conştiinţă şi acţiune. Aceste criterii de definire a culturii sunt radical diferite de definirea culturii ca spectacol, cultura ca obiect exterior grupului. Cultura apare în decretul amintit ca efort colectiv al unui grup pentru analiză, opţiune şi acţiune pornind de la condiţiile sale de viaţă. Totodată este introdus dreptul colectiv al adulţilor de a dispune de mijloace (inclusiv financiare) şi facilităţi ce permit accesul la cunoaştere şi stăpânirea cunoaşterii. În acest fel, adultul acţionează ca cetăţean responsabil şi solidar cu o lume pe care o construieşte împreună cu ceilalţi. Acţiunea culturală este definită ca o acţiune colectivă a grupurilor şi mediilor ce servesc ideea promovării dezvoltării colective a persoanei. Un asemenea mod de a defini cultura şi acţiunea culturală se opune net acelei tendinţe care vede în cultură doar o modalitate de promovare şi perfecţionare individuală, iar dezvoltarea culturală ar fi rezervată numai unei minorităţi luminate sau este concepută ca instrument de ascensiune socială pentru minoritatea inteligentă dintr-un mediu global defavorizat[2].

Se desprinde, din această succintă prezentare, ideea organizării unui sistem coerent de educaţie permanentă a adulţilor în temeiul

1. Annie Poncin-Legrand, Marcel Deprez, Valmy Feaux, Jean Pierre Nossent, *L'éducation permanente en Belgique*, în JEB 2/1979.

2. Georges Liénard, *L'éducation permanente, mouvements associatifs et politique culturelle*, în Des associations, Édition Vie ouvrière, Bruxelles, 1991, pp. 68-72.

trebuinţelor lor specifice, al particularităţilor mediului de viaţă. Educaţia adulţilor este un răspuns la tendinţele de exclusivism cultural, oferind, mai ales grupurilor defavorizate, instrumente adecvate. Fără a se contrapune cultura elitei celei populare, în plan legislativ şi administrativ se acordă educaţiei, în special celei exercitate asupra unor categorii de adulţi, locul şi mijloacele corespunzătoare. Nu este lipsit de interes să menţionăm că la nivelul celor două ministere ale culturii (al comunităţii franceze şi al comunităţii flamande) funcţionează structuri organizate special pentru domeniul educaţiei adulţilor.

2.3. Danemarca

În această ţară există una din cele mai vechi tradiţii în domeniul educaţiei adulţilor. În anul 1844 a fost înfiinţată prima universitate populară din Danemarca, având la bază ideile lui Grundtvig, una dintre personalităţile emblematice ale culturii din această ţară. Sistemul danez al educaţiei adulţilor cuprinde toate formele de învăţământ şi educaţie ce se adresează adultului. Termenul utilizat pentru desemnarea acestui sistem este **folkeoplysning**, termen imposibil de tradus. Acesta se referă la activităţile care au loc în şcolile serale pentru adulţi, organizaţii de tineret, cluburi de tineret, asociaţii sportive, campanii de informare şi solidaritate declanşate de grupuri de tineri şi adulţi, universităţi populare. În asemenea structuri se desfăşoară educaţia nonformală, învăţarea adulţilor, educaţia acestora, educaţia populară pentru conştientizare şi participare[1].

Folkeoplysningul îşi are rădăcinile în mişcările religioase şi sociale din Danemarca în secolul trecut. Întemeiate pe accentuarea propriei lor identităţi culturale, aceste mişcări au construit o contracultură la establishmentul cultural, educaţional şi politic îndepărtat de problemele reale ale societăţii daneze. Pentru asemenea grupuri, conceptele de trezire, participare activă, construcţie conştientă, conştientizare, „eliberare", angajarea pentru o cauză s-au constituit în elemente ale folkeoplysningului.

1. *Adult education in Denmark and the concept of „folkeoplysning"* elaborated for the Ministry of Education by Danish Research and Development Centre for Adult Education, 1993.

În Danemarca s-au adoptat acte normative referitoare la educaţia adulţilor, la folkeoplysning. În anul 1984 Parlamentul (Folketing) a votat un program în domeniu, în temeiul căruia s-a elaborat legea alocării de fonduri financiare. În lege sunt prevăzute drepturile fundamentale ale adultului, precum sunt: libera iniţiativă, participarea liberă, opţiunea liberă a temelor, alegerea liberă a profesorilor, iar pentru copii şi tineret - alegerea liberă a facilităţilor. Unul dintre obiectivele de bază ale legii îl constituie implicarea într-o măsură cât mai mare a beneficiarilor sistemului de educaţie în planificarea, elaborarea, organizarea şi decizia cu privire la regulile care stau la baza folkeoplysningului la nivel local.

Legea asigură suportul financiar pentru acest gen de activitate. Administraţiile locale sunt responsabile pentru fixarea sumelor necesare acţiunilor de educaţie a adulţilor. Ele pot decide ce părţi din buget să fie folosite pentru scopuri specifice cum sunt, de pildă, fonduri speciale pentru cluburile de tineret sau folkeoplysning pentru pensionarii vârstnici. Fiecare grup este liber să organizeze activitatea sa fără a răspunde în mod obligatoriu la scopurile pentru care au fost finanţaţi. 500 de milioane de coroane daneze sunt alocate anual pentru activitatea locală cu adulţii. Cursanţii plătesc 1/3 din cheltuieli. În fiecare an, aproximativ un milion de persoane frecventează şcoli serale împărţite în 85 000 de clase în care au loc 4 000 000 ore de curs.

Care este statutul universităţilor populare din Danemarca? Se cuvine a preciza, mai întâi, că şcolile populare superioare (folkehøjskole) bazate pe ideile lui Grundtvig sunt diferite de universităţile populare, aşa cum le cunoaştem în arealul românesc. S-a vorbit de un monopol al şcolilor superioare grundtvigiene. Mişcarea laburistă din Danemarca a dezvoltat pentru clasa muncitoare universităţile populare. Această instituţie este deschisă oricui, dar nu oferă o calificare cursanţilor[1].

Activitatea universităţilor populare este coordonată de către un Comitet Naţional al Universităţilor Populare, compus din nouă membri (cinci reprezintă cele cinci universităţi populare, trei sunt numiţi de către comitetele pentru universitatea populară, iar unul este nominalizat de către Consiliul danez pentru educaţia adulţilor). Universitatea populară daneză este o extensie a universităţii.

1. H. Vejleskov, J. Olsen, *The Folk University of Denmark*, 1992; Bo Jacobsen, *Educaţia adulţilor în Danemarca*, în **Paideea**, nr. 3, 1994, p. 29.

Caracteristicile activității universităților populare sunt:

1. promovarea cunoștințelor despre cercetarea din diferite domenii, dar nu pentru a pregăti studenți pentru o calificare profesională, nici pentru a obține performanțe.

2. programul este astfel organizat încât să răspundă trebuințelor diferitelor grupuri și să asigure calitatea științifică a actului de comunicare.

3. mulți cursanți sunt interesați de noile metode și noile descoperiri din știință; universitățile populare răspund unui asemenea interes.

4. accesibilitatea oricărei persoane la conferințele universităților.

Activitatea fundamentală a universităților populare este prelegerea universitară (12 conferințe/an, 2 ore, 45 de minute fiecare). Exemplificăm, în ce privește programul, cu universitatea populară din Copenhaga. Aici se predau cursuri de teologie, istoria religiilor, filosofie, istoria ideilor, psihologie, educație, științe sociale, drept, culturi străine, Orientul Apropiat în Antichitate, civilizația veche, istorie, literatură, engleză, artă cinematografică, muzică, istoria artei, astronomie, știința computerelor, biologie, medicină, feminism.

Interesantă este distribuția tematică a cursurilor universităților populare din Danemarca în anul 1990. Din totalul de 1820 de cursuri (conferințe), 22% erau din domeniul științelor sociale și al istoriei moderne, 20% din arheologie, 16% istoria artei, 13% literatură, 10% biologie, ecologie, medicină, 8% filosofie, educație, 7% religie, teologie, 4% matematici, fizică. Rezultă interesul deosebit pentru istorie, fie modernă, fie veche din partea unei bune părți a cursanților universităților populare daneze. Acest fapt confirmă ideea că evenimentele, procesele și fenomenele istorice par să dețină întâietatea la adulți indiferent de apartenența lor națională.

În ultimii ani în Danemarca se bucură de succes învățământul la distanță pentru cei care nu pot participa la cursurile obișnuite. Acest tip de învățământ constă în studiul independent pe o perioadă de cinci luni pe baza materialelor scrise. Au loc trei întâlniri cu profesorii. Aceștia îi supervizează pe cursanți prin telefon și corectează lucrările scrise. Cursurile de acest gen se organizează în domeniile: filosofie, istoria ideilor, psihologie, drept, istoria artei, literatura daneză, astronomie, engleză.

Se poate ușor observa flexibilitatea și eficiența sistemului de educație a adulților în Danemarca. Aici formarea adulților constituie cu adevărat un factor de progres social și economic. Atingerea unuia dintre cele mai înalte niveluri de trai din lume, dezvoltarea industrială și agricolă cu performanțe de rang mondial sunt consecința directă a educației adulților în această țară lipsită de resurse materiale și cu o populație mică[1].

2.4. Germania

Instituția fundamentală de educație a adulților o constituie universitatea populară. Ea oferă programe variate de activități, stimulează și încurajează participarea adulților la viața socială. Se au în vedere în primul rând nevoile reale ale cursanților, acțiunile universităților populare fiind organizate în funcție de condițiile concrete ale fiecărui grup sau individ. Educația adulților este concepută și ca mod de a reacționa la orice situație cu care se confruntă individul. Rezultatul pregătirii prin frecventarea instituțiilor de educație a adulților se concretizează mai puțin prin diplome; el este exprimat prin competența adultului în îmbunătățirea condițiilor proprii de viață (economic, social, politic, cultural). Instruirea adulților se desfășoară întotdeauna acolo unde există adulți care învață cum să-și satisfacă trebuințele de bază privind hrana, locuința, îmbrăcămintea și sănătatea, precum și cele referitoare la dreptate și participare la viața publică.

Programele de educație a adulților cuprind temele: tehnici de învățare, societate, politici și drept, probleme ale educației, psihologie, filosofie, religie, literatură, artă, muzică, științe ale naturii, matematici, tehnologii, limbi, gospodărirea casei, sănătate, jocuri, ultimele achiziții în calificarea profesională[2].

În viziunea germană, educația adulților nu poate rezolva problemele timpului nostru, dar poate să-l ajute pe adult să capete acele abilități necesare în soluționarea unora dintre problemele cu care se confruntă. În acest sens s-au adoptat acte legislative care reglementează activitatea de educație a adulților. Statul finanțează acest gen de educație, responsabilitatea revenind autorităților locale. Asociația

1. Steven M. Borish, *The land of the living*, Blue Dolphin Publishing, 1991.

2. *The German Volkshochschule*, f.a., f. e.

universităților populare din Germania exprimă interesele acestui domeniu, aceasta fiind o organizație foarte puternică.

Structurile educației adulților în Germania reflectă particularitatea organizării sociale din această țară: diversificarea instituțională.

Deși puternic descentralizată, societatea germană acordă competențe statului, evident în ceea ce privește educația continuă a salariaților săi. Totodată, statul își asumă responsabilitatea susținerii școlilor de adulți în care sunt pregătite, pentru învățământul superior, persoane adulte.

Însă nu există nici un control guvernamental asupra problemelor școlare. „Individul participant este «suveran» în educația adulților“[1].

Sistemul de educație a adulților la nivel local, de land și național este caracterizat prin autoadministrație. În consecință, 30% din populația adultă participă la o formă organizată de educație. În cadrul sistemului de educație grupul tânăr reprezenta 25%, în timp ce grupul de 35-50 de ani cuprindea mai mult de 50%. Tendința este creșterea numărului de persoane care au vârsta peste 50 de ani. Interesant este că ponderea o deține populația feminină în ansamblul cursanților instituțiilor de educație a adulților[2]. Universitatea populară este, după școală, cea de-a doua instituție de educație în Germania. Există în prezent 1 000 de universități populare. În anul 1992 s-au ținut 14 700 000 ore de clasă în cadrul a 467 000 cursuri[3].

Activitatea de educație a adulților se desfășoară conform unei legislății prin care se asigură un sistem de finanțare alcătuit din fonduri provenite de la landuri, autorități locale, proprietari de instituții și cursanți.

Există legi speciale care se referă la concediul educativ (toți adulții au dreptul să urmeze, timp de o săptămână anual, un curs de educație generală sau profesională, timp în care își primesc salariul), cursuri de reciclare, educația științifică continuă.

La nivel federal educația adulților capătă un rol aparte în armata federală. Aici soldații sunt formați ca „cetățeni în uniformă“, fiind educați politic, estetic, profesional, istoric.

1. Franz Pöggeler, *Educația adulților în Germania,* în **Paideea**, nr. 1, 1995, p. 18.
2. *Ibidem*, p.19.
3. Ellinor Haase, *Activitatea mea*, în **Paideea**, nr. 3, 1994, p. 40.

În aproape toate universitățile educația adulților este domeniu de studiu și se oferă licența în educația adulților.

Din această succintă prezentare reies amploarea, complexitatea și profunda seriozitate a acțiunilor de educație a adulților în această țară care s-a ridicat, de atâtea ori în acest secol, din ruine datorită, înainte de orice, oamenilor săi.

2.5. Tradiții și experiențe românești

În perioada modernă România a cunoscut experiențe semnificative în domeniul educației adulților și, în general, în ceea ce privește formarea tuturor categoriilor de vârstă. În baza principiului creștin ortodox al binefacerii, oamenii cu stare au creat forme de educație pentru popor, răspunzând în acest fel și unor comandamente ale timpului. Cu deosebire din a doua jumătate a secolului trecut constatăm multiplicarea societăților culturale, științifice și artistice în localități urbane. Prima organizație de anvergură a fost Asociațiunea transilvană pentru literatura și cultura poporului român (ASTRA) înființată în anul 1861, patronată de marele mitropolit Andrei Șaguna. S-au înființat școli la sate, s-au constituit biblioteci sătești, toate urmărind țelul nobil al educației naționale. Această societate de cultură și-a extins acțiunea în toate provinciile românești.

O sumedenie de societăți culturale au urmărit alfabetizarea populației, cu deosebire a celei rurale, aceasta din urmă deținând o pondere deosebit de ridicată. La orașe s-au înființat societăți și cabinete de lectură (Cluj, Brașov, Timișoara, Sibiu, Lugoj, Arad, Caransebeș, Turda).

Societățile educative au constituit o formă de inițiere a adulților în cultură, de formare a spiritului cetățenesc și a comportamentului moral. Amintim doar două: Societatea „Concordia Română“, apărută în anul 1878 și „Societatea pentru educația cetățenească“, înființată în anul 1916.

Un rol deosebit l-au avut societățile feminine cu o mare varietate de preocupări: filantropice, religioase, educative, de emancipare politică.

Școlile de adulți au fost înființate încă din anul 1867 sub auspiciile „Societății pentru învățătura poporului român“. Programele

şcolare cuprindeau istoria românilor, instrucţia civică, morală, religioasă, desenul, muzica. În anul 1901 s-a format Societatea şcoalelor pentru adulţi cu deviza „Cultură pentru toţi". În mănăstiri funcţionau şcoli pentru adulţi.

Un moment esenţial îl reprezintă elaborarea şi aplicarea programului de către Spiru Haret. Matematicianul şi sociologul român a conceput un sistem de educaţie pentru popor, accentul fiind pus pe activitatea extraşcolară. În viziunea autorului „Mecanicii sociale", educaţia într-un stat cuprinde toate categoriile de vârstă, iar în acest scop este necesar un sistem instituţionalizat. Învăţământul este investit ca instituţie fundamentală de educaţie populară. Prin legea din 1896 şi apoi prin modificările propuse de Haret în anul 1899 s-a reglementat organizarea educaţiei adulţilor de către toţi factorii de decizie ai societăţii. Ca urmare, în anul 1904 existau peste 2000 şcoli de adulţi[1].

Structura acestor şcoli reflecta situaţia reală a nivelului de instrucţie a populaţiei: şcoli de adulţi de curs primar, cursuri libere destinate a completa cultura generală, şcoli de adulţi pentru ucenicii din fabrici, prăvălii şi ateliere, acestea funcţionând pe seama Regulamentului pentru şcolile de adulţi din anul 1904. Agentul social şi educativ dinamizator al acestei ample acţiuni de alfabetizare şi culturalizare a adulţilor a fost învăţătorimea, mai ales cea de la sate. De altfel, prin legea din anul 1924, întregul corp al învăţătorilor a fost implicat în această muncă nobilă.

Tot lui Spiru Haret îi datorăm şi alte instituţii de educaţie populară: conferinţele populare, bibliotecile populare, cercurile culturale, şezătorile populare, toate adaptate particularităţilor ţărănimii şi categoriilor nevoiaşe de la oraşe.

În anul şcolar 1908-1909 numărul cursurilor pentru adulţi se ridică la 1403, cu 56 678 de participanţi[2].

Nicolae Iorga înfiinţează prima universitate populară, în anul 1908, la Vălenii de Munte care durează până în anul 1940. După război, de la sfârşitul deceniului şase s-au reluat în altă formă şi cu alt conţinut cursurile universităţii de vară de la Vălenii de Munte.

1. Maria Itu, *Forme instituţionalizate de educaţie populară în România (1859-1918)*, Editura Ştiinţifică şi Enciclopedică, 1981, p. 190.

2. cf. G. Adamesco, *Mémoire sur l'éducation populaire en Roumanie*, 1910, pp. 12-16.

În perioada interbelică se continuă iniţiativele lui Spiru Haret, dar se impun noi modalităţi de educaţie a adulţilor. Instituţii răspândite, până la primul război mondial, doar în unele zone româneşti din Ardeal se întind pe întreg teritoriul românesc, **Astra** fiind cel mai clar exemplu.

Educaţia populară devine obiect de interes pentru marile universităţi româneşti: Bucureşti, Cernăuţi şi Cluj, de fapt trei orientări în gândirea activităţii de culturalizare a satelor şi a unor localităţi urbane. D. Gusti a elaborat în cadrul sistemului său sociologic un proiect de program pentru sate pe ideea cercetării-acţiune. Organizaţi în echipe multidisciplinare, studenţii împreună cu profesorii de la universităţi bucureştene s-au deplasat în sate pentru a cunoaşte realitatea socială din comunitatea rurală şi pentru a interveni în viaţa satului, corectând sau propunând tipuri de acţiune specifice. Lucrările de cercetare monografică exprimau probleme puse de evoluţia socială şi ofereau câmp de acţiune în realitatea investigată studenţilor înşişi, participanţi la investigaţia empirică.

La universitatea din Cluj, V. Bărbat lansează în România conceptul de **extensiune universitară**, care este un mod de a concepe un sistem de reţea pentru educaţia populară în care rolul de căpătâi să-l aibă universitatea, determinată să acţioneze dincolo de zidurile ei.

La Cernăuţi, profesorul Traian Brăileanu a catalizat interesul intelectualilor pentru sat, pentru iniţierea unor acţiuni şi organizarea unor instituţii caracteristice mediului rural.

Pe lângă proiectele universitare, s-au manifestat activ fundaţii şi asociaţii, detaşându-se Fundaţia culturală „Principele Carol". Aceasta a înfiinţat peste 600 de cămine culturale, ca organizaţii ce au în vedere toate activităţile culturale ale satului[1].

Patru ministere aveau program pentru educaţia adulţilor: Instrucţiei, al Războiului, al Agriculturii şi al Muncii. În cadrul Ministerului Instrucţiei a funcţionat Casa Şcoalelor cu o direcţie a Culturii poporului[2].

Scurta prezentare a tradiţiilor antebelice demonstrează existenţa unei ample mişcări de educare a categoriilor sociale lipsite de pregătire culturală.

1. Emanoil Bucuţa, *Educaţia adulţilor în România*, în **Paideea**, nr. 2, 1996, p. 10.

2. *Ibidem*.

3. EDUCAŢIA ADULŢILOR ÎN CONTEXTUL TRECERII DE LA SISTEMUL INSTITUŢIONAL CENTRALIZAT LA SISTEMUL INSTITUŢIONAL DESCENTRALIZAT

Până în anul 1989 educaţia adulţilor era doar implicit prezentă în viaţa societăţii româneşti. Abordată teoretic, această problematică nu s-a bucurat totuşi de interesul manifest al cercetării româneşti din acea perioadă. De principiu, educaţia adulţilor era considerată interferată, dacă nu identificată, cu cultura de masă. Explicaţia unei atari situaţii stă în viziunea generală a epocii cu privire la omogenitatea societăţii. Diferenţele între vârste, ca să discutăm aici doar această chestiune, nu erau relevante în societatea socialistă şi, drept consecinţă, existenţa unui segment special de educaţie a adulţilor nu se justifica. Educaţia era aceeaşi pentru toţi. O anumită concepţie evoluţionistă plată este detectabilă în acea perioadă.

Este de remarcat un paradox. Educaţia şi instrucţia reprezentau apanajul vârstei tinere, resursele financiare şi umane fiind concentrate în sectorul învăţământului, pornindu-se de la ideea că în copilărie şi în tinereţe individul asimilează şi acumulează un nivel de cunoştinţe şi îşi însuşeşte deprinderi în profesie. În acelaşi timp, o bună parte dintre cadrele politice şi administrative, de la toate nivelurile, parcurgeau diferite trepte de şcolarizare la vârste adulte. Inclusiv formele special organizate (şcoli de partid, de sindicat etc.) cuprindeau persoane mature, parcurgerea unei perioade de producţie fiind o condiţie indispensabilă pentru admiterea în asemenea şcoli. Programul de învăţământ era acelaşi ca şi pentru cei tineri, iar metodica predării şi verificării nu se deosebea de acelea utilizate în învăţământul şcolar. Acesta este încă un argument că deosebirile determinate de vârstă în educaţie erau neglijate sau minimalizate.

Educaţia cădea în sarcina tuturor instituţiilor şi structurilor, inclusiv a întreprinderilor economice. Implicit educaţia adulţilor era integrată în această concepţie despre societatea socialistă ca societate educogenă, axată pe formarea şi afirmarea unui om de tip nou.

Se accepta, mai bine zis se impunea prin directivă politică, teza conform căreia instituţiile culturale, deci şi cele artistice profesioniste sunt instituţii de educaţie a adulţilor, fără însă a se acorda pârghiile financiare şi statutul adecvat.

Situaţia existentă până în anul 1989 reliefează marele decalaj între cerinţele unei activităţi culturale şi educative la nivelul standardelor europene şi posibilităţile reale de satisfacere a trebuinţelor reale ale oamenilor. Autorităţile politice şi administrative cereau, de la aceste instituţii, activităţi care să răspundă unor comandamente ideologice, dar fără să le asigure condiţiile necesare. Datorită precarităţii financiare şi materiale, dotarea lor era cu mult sub nivelul acceptat.

Gradul scăzut al resurselor umane din instituţiile culturale corelat cu lipsa motivaţiilor (profesionale, salariale, educaţionale) a contribuit foarte mult la marginalizarea lor. S-a afirmat de către un demnitar comunist, la începutul anilor '70, că în instituţiile culturii de masă au fost angajaţi sau au aspirat să lucreze aici persoane care au eşuat în alte domenii. Încă din acea perioadă se constata, de către unii dintre responsabilii domeniului, neaderenţa profesionalismului în instituţii ce se adresau adulţilor.

Universităţile populare, denumite după anul 1977 universităţi cultural-ştiinţifice, reprezentau instituţii cărora le incumba misiunea organizării de acţiuni pentru adulţi. Acestea au fost răspândite în principalele centre urbane dar şi în comune, ajungându-se la un număr de cca. 3 000 de universităţi populare, un sistem instituţional impresionant. Multe dintre ele însă realizau doar comandamente ideologice, nu pentru că se cerea numai înfăptuirea unui asemenea scop ci lipsa de cadre calificate în educaţia adulţilor determina în unele locuri restrângerea activităţilor.

După anul 1989, statutul precar al unora dintre universităţile populare s-a accentuat. Denumite iniţial **universităţi libere**, ca apoi să se revină la titulatura tradiţională, aceste instituţii, descătuşate de ideologic şi dictatul deciziilor politice, s-au confruntat cu schimbări radicale în societate, în comportamentele, aspiraţiile şi cerinţele oamenilor. Despre toate aceste aspecte vom discuta la capitolul consacrat cercetării.

Stăruim aici asupra unor probleme legate de educaţia adulţilor în contextul postrevoluţionar. Înainte de orice, trebuie consemnat un fapt: ca şi înainte de anul 1989, în plan teoretic şi al cercetării empirice, situaţia nu s-a schimbat. Există un interes scăzut pentru acest domeniu. Educaţia adulţilor nu este percepută ca element intrinsec

schimbării, al performanţei sociale şi economice. Se observă chiar exprimarea unei mentalităţi „elitiste" faţă de acest tip de educaţie. Nu există o opinie publică orientată spre educaţia adulţilor. În mass-media, ea ocupă un loc insignifiant, am spune că se numără printre temele cele mai puţin abordate, inclusiv în presa de specialitate. Chestiunea perfecţionării profesionale, a formării unui orizont de cultură, a unui comportament cultural pare a fi insignifiantă atunci când se aduc în discuţie vârstele adulte. Aceeaşi concepţie evoluţionistă plată, vulgară, domină gândirea şi atitudinile societăţii faţă de educaţia adulţilor. Speranţa este pusă în tineri, ca factori ai modernizării, ai schimbării, idee puternic prezentă şi în ideologia vechiului regim. Nu se înţelege că transformările radicale trebuie făcute acum, de către actualele generaţii. De aici problema esenţială: pregătirea acestora pentru a înţelege şi acţiona concordant cu cerinţele schimbării. Apoi, dacă tinerii sunt consideraţi ca element potenţial al transformărilor din societatea românească, este de la sine înţeles că eficienţa acţiunii lor este în strânsă legătură cu un sistem coerent de educaţia adulţilor, de educaţie permanentă. Tânărul trebuie format din perspectiva înţelegerii necesităţii de a învăţa toată viaţa, de a se perfecţiona permanent.

Starea învăţământului astăzi obligă la reflecţii şi acţiuni eficiente de înlăturare a unora dintre consecinţe, unele putând deveni deosebit de grave, privind nivelul de cultură al populaţiei.

Subliniam mai sus efortul făcut în perioada comunistă pentru şcolarizarea tuturor persoanelor, decretându-se învăţământul obligatoriu de 10 ani pentru întreaga generaţie de copii. Aceasta a condus la afirmarea unor diferenţe între generaţii. Când se generaliza, la începutul perioadei comuniste, şcoala de patru ani, mase de adulţi se alfabetizau; când se trecea la generalizarea învăţământului de 7-8 clase, adulţii tineri erau în marea lor majoritate absolvenţi ai şcolii de patru ani; când s-a generalizat şcoala de 10 clase, majoritatea adulţilor promovaseră fie patru clase, fie şapte clase. În anii '80 majoritatea tinerilor absolveau liceul, iar cei mai mulţi dintre adulţi frecventaseră şcolile generale. Astăzi, ca urmare a disfuncţionalităţilor din sistemul şcolar şi din societate, este posibil să asistăm la o răsturnare a situaţiei: majoritatea tinerilor să fie absolvenţi ai şcolii generale, iar majoritatea adulţilor să fie posesorii diplomei de absolvent al liceului.

Dacă luăm în discuţie numai rata de şcolarizare, vom observa oportunitatea concluziilor de mai sus. Între anii 1989-1992 rata şcolarizării a scăzut de la 97,3 % la 93,9 % pentru învăţământul pri-

mar şi de la 91,1 % la 71,3 % pentru liceu[1]. România are cea mai scăzută rată de şcolarizare, cu excepţia Bulgariei, dintre toate ţările foste comuniste, aşa cum reiese din tabelul de mai jos pentru anul 1992[2].

- în procente -

Ţara	Învăţământ primar	Învăţământ secundar
Bulgaria	88,9	68,2
Slovacia	99,5	88,2
Ungaria	99,2	75,5
Polonia	97,1	79,3
România	93,9	71,3
Rusia	97,7	74,5

Există, evident, o serie de explicaţii, regăsite şi la autorii raportului menţionat. Eroziunea relevanţei educaţiei pentru succesul social este o cauză care a determinat şi determină scăderea interesului părinţilor şi copiilor pentru şcoală. Programa şcolară nu răspunde întotdeauna aspiraţiilor elevilor şi aşteptărilor sociale. Apoi, oportunităţile prezente pentru copii în a câştiga venituri mari, în lipsa unei calificări prin şcoală, influenţează atitudinea faţă de instituţia de învăţământ, devenită din ce în ce mai puţin atractivă. În fine, creşterea costurilor de educaţie pe familie are efect asupra comportamentului faţă de şcoală. Aşa cum se observă din tabelul de mai jos, România se detaşează de alte ţări foste comuniste prin nivelul deosebit de înalt al cheltuielilor de educaţie[3].

- în procente -

Anul	Ţara				
	Cehia	Polonia	România	Slovacia	Ungaria
1989	0,29	0,6	4,51	0,22	0,88
1992	0,67	1,54	6,7	0,34	1,15*)

*) pentru anul 1991

1. Cătălin Zamfir, Marius Augustin Pop, Elena Zamfir, *Romania '89-93. Dynamics of welfare and social protection*, National Report no. 1, Bucharest, January, 1994, p. 24.

2. *Ibidem*.

3. *Ibidem*, p. 25.

Intervin și alți factori dătători de seamă pentru noua situație a învățământului românesc de astăzi: statutul cadrului didactic (cu deosebire în plan economic) este încă precar, raporturile dintre elev și profesor, disciplina școlară, racordarea insuficientă a școlii la cerințele practicii, lipsa de perspectivă după absolvire etc.

Un oarecare recul este sesisabil în ceea ce privește calitatea și cuprinderea învățământului în comparație cu perioada de dinainte de anul 1989, situație ce se poate agrava, dacă nu se aduc corecturi fundamentale actualei politici în acest domeniu. Analiști români și cercetători străini au recunoscut câștigurile din perioada comunistă în educație: ...nivelul de educație al societăților din Europa de Est este ridicat; ... există largi categorii de muncitori calificați, o numeroasă intelectualitate tehnică, care poate folosi racordurile oferite de lumea dezvoltată în „epoca informației" [1], deși în cazul României nu putem eluda că, cel puțin în a doua parte a deceniului nouă, datorită ponderii în procesul de pregătire a formelor de învățământ tehnic, au apărut încă de atunci consecințe negative în ocuparea și folosirea forței de muncă: apariția în unele sectoare a unui surplus, în altele a unui deficit, utilizarea unor profesii sub capacitatea de pregătire, chiar pe posturi inferioare celor pentru care tinerii aveau diplomă[2]. După revoluție s-a produs un alt fenomen, dătător și el de consecințe negative: angajarea peste limitele raționale ale schemei de funcțiuni, a unui mare număr de persoane, în lipsa unei verificări sau examinări serioase a nivelului de pregătire, a deprinderilor pentru respectivul loc de muncă.

La nivelul mentalului colectiv, dar și al celui individual, educația adulților în perioda de tranziție este concepută doar ca modalitate de înlăturare a șomajului. Fenomen necunoscut în societatea comunistă, șomajul a devenit o stare preocupantă, dramatică, pentru un sector important al societății românești. Efectele sale afectează practic întreaga societate. În lipsa unei strategii globale de soluționare, se apelează la un substitut, educația adulților, neînțeleasă în integralitatea, ca și în finalitatea ei. Acest gen de educație este redus la recalificare, deci este conceput strict profesional.

1. Daniel Dăianu, *Europa în fața unei duble provocări*, **Dilema**, 87, 1994.

2. Constantin Ionete, *Criza de sistem a economiei de comandă și etapa sa explozivă*, Editura Expert, 1993, pp. 65-66.

Problematica șomajului pare a fi deosebit de complexă. Pe oameni nu-i afectează atât lipsa unui loc de muncă, ci, mai ales, lipsa unor venituri. Sunt multe cazuri de persoane care, deși nu muncesc într-o structură anume, nu solicită locuri de muncă. Reiese de aici că șomajul nu influențează valorile morale și comportamentul șomerilor.

Educația adulților integrează firesc domeniul recalificării, al pregătirii profesionale, al perfecționării, accentuând pe formarea capacității de a face față schimbării, de a se adapta la evoluțiile tehnologice[1]. Or, astăzi, se constată o presiune puternică din partea unor structuri instituționale asupra educației adulților de a califica și recalifica șomeri. Într-un asemenea demers sunt cuprinse și universitățile populare care, din motive de supraviețuire, acceptă să se substituie unor forme de educație și instrucție mult mai calificate și îndrituite să acționeze pentru înfăptuirea unor obiective de acest fel. Situația este dificilă în ceea ce privește universitățile populare, ele nefiind acreditate să elibereze diplome oficial acceptate. În schimb, au apărut, după revoluție, societăți private cărora li se recunoaște diploma sau certificatul de calificare.

Universitățile populare sunt instituții de educație a adulților prin abordarea acesteia în toate componentele ei, de fapt, reflex al aspirațiilor, trebuințelor și idealurilor personalității umane. Educația adulților este strâns asociată de domeniul culturii. Nu abordăm aici situația culturii. Subliniem doar că în contextul actual influența culturii asupra societății și individului se produce prin intermediul mijloacelor specifice economiei de piață. Este prea bine știut, cultura este un proces de comunicare ce vehiculează simboluri. Valoarea expresiei în cultură este predominantă față de valoarea suportului, aceasta din urmă fiind condiționată de mecanismele pieții sau de normele structurilor birocratice.

În situații de criză sau de schimbări radicale se acordă interes din partea factorilor de organizare și conducere a societății unor probleme cum sunt gestiunea economică, inflația, șomajul, devianța, manage-

1. „Deosebit de important este ca muncitorii să fie clar avertizați că vor trebui să se aștepte la cel puțin șase schimbări de slujbă, pe parcursul vieții lor active, și că *adevărata siguranță a zilei de mâine constă actualmente în capacitatea de adaptare"* - din **Le Nouvel Économist**, cf. **Adevărul**, 2 august 1994, p. 6.

mentul politic şi economic, iar cultura poate fi considerată mai puţin relevantă social, ceea ce are efect pentru educaţie.

Există, în asemenea momente, un segment al culturii ce poate fi exploatat prin oferte ce răspund unor nevoi, de regulă extraculturale, ale publicului, afirmându-se puternic cultura de masă, intens comercializată. Evoluţia culturii cunoaşte două direcţii: elitizarea şi banalizarea ei până la derizoriu. Cultura elitei tinde către o autonomie în exprimarea mesajului propriu printr-un limbaj sofisticat, dificil de receptat de oameni mai puţin instruiţi. La majoritatea populaţiei, modalitatea principală de comunicare o constituie televiziunea, cu rol fundamental în formarea mentalităţilor, a comportamentelor şi gândirii sociale. Descătuşarea activităţii caracteristice economiei de piaţă a oferit posibilitatea procurării de mijloace folosite individual (casetofon, televiziune prin cablu, CD, video etc.). Sociologic are loc o uniformizare a codurilor culturale concomitent cu diversificarea mijloacelor şi opţiunilor.

Discutând despre perioada actuală din ţara noastră, merită a aminti, pentru problematica educaţiei adulţilor, un fenomen cu multe efecte: mărirea timpului liber, realizată pe baza reducerii săptămânii de lucru, aceasta nefiind însă determinată de dezvoltarea tehnologică, de fructificarea progresului dat de automatizare sau informatizare. Pentru individ apare o nouă oportunitate: exercitarea şi a altor munci decât cea în care este angajat. Cantitatea mare de timp liber nu este adecvată tipului de sistem economic inapt de a oferi surse de câştig. Rezultă un paradox: dacă nu se munceşte, nu se câştigă; dacă nu se câştigă, nu se poate subzista; iar cultură fără condiţii minime de trai nu este posibilă. O strategie de dezvoltare eficientă bazată pe creşterea productivităţii muncii obţinută prin investiţie informaţională, în beneficiul tuturor, este calea de utilizare a timpului liber, pentru înflorirea personalităţii umane şi nu abrutizarea ei, cum se întâmplă astăzi în numeroase cazuri când oamenii sunt preocupaţi prioritar de asigurarea condiţiilor elementare de trai.

4. CERCETAREA EDUCAŢIEI ADULŢILOR

4.0. Preliminarii

Abordarea problemei educaţiei adulţilor este dificilă astăzi, aşa cum a fost, de altfel, şi înainte de anul 1989. Lipseşte acel cadru favorizant unei cunoaşteri ştiinţifice a fenomenului educativ în lumea adulţilor. Nu doar motive ideologice pot fi invocate pentru marginalizarea domeniului. Cred că mai puternice decât raţiunile ideologice au fost şi sunt încă mentalităţile, comportamentele faţă de educaţia adultului, faţă de trebuinţele reale ale individului la vârsta adultă. Nesolicitat de către mediul său de viaţă în primul rând, să se perfecţioneze, să-şi lărgească orizontul de cultură şi, cu deosebire, să facă faţă schimbării, adultul, în general la noi, acţionează rutinier, pe baza experienţei căpătate în viaţa concretă şi a unei capacităţi extraordinare a românului de a se adapta rapid, fără ca aceasta să însemne schimbare sau progres.

Există o tradiţie românească antebelică demnă de luat în seamă, după cum am subliniat deja, dar aceasta nu se referă la adult în sine. Tradiţia vizează mai ales o pedagogie naţională sau o pedagogie socială[1], concepută în termenii unei educaţii a poporului român.

Cercetarea noastră a avut în vedere asemenea premise. Datorită insuficienţei mijloacelor financiare, nu a fost posibilă iniţierea unei cercetări empirice pe un lot mai mare, aşa cum ne-am propus iniţial (1 000 de subiecţi), cu chestionar mai amplu decât cel utilizat. Subliniem dintr-un început limita acestei investigaţii. Aceasta nu înseamnă că cel puţin unele concluzii nu sunt valabile, mai ales dacă luăm în seamă posibilitatea comparării celor două loturi: cel al managerilor din educaţia adulţilor şi cel al publicului ce frecventează instituţii de educaţie a adulţilor, cu precizarea că şi lotul de manageri este alcătuit din o mică parte din totalul lucrătorilor în educaţia adulţilor.

Concluziile cercetării au fost supuse în anul 1995 şi, în anul 1996, unei confruntări în cadrul atelierului organizat de către DVV şi ANUP, corectându-le sau adăugându-le alte informaţii. În investigaţia

1. vezi Adrian Neculau, *op. cit.*

de faţă, cu referire la manageri, discutăm atelierele organizate în anul 1994, 1995 şi 1996, coroborate cu alte activităţi ale ANUP şi ale unor universităţi populare.

Este necesar să stăruim asupra atelierelor desfăşurate sub egida ANUP şi DVV. Cele două asociaţii au abordat chestiunea formării formatorilor într-o manieră dinamică, accentul fiind pus pe participarea nemijlocită a managerilor în educaţia adulţilor. În locul modalităţilor tradiţionale, unde locul principal îl ocupă transmiterea cunoştinţelor, de regulă pe cale orală, fără ca educatul să exprime opinia sau reacţia sa faţă de conţinutul sau forma sub care este comunicată informaţia, s-a adoptat sistemul atelierelor de lucru cu toţi participanţii.

Cu deosebire din anul 1993, ANUP şi DVV organizează în fiecare an o suită de ateliere, reprezentând forma sub care au loc toate programele de educaţie a adulţilor. Cheia eficienţei în ateliere o constituie, pe de o parte, tema şi interesul partenerilor, pe de altă parte, moderatorul. Esenţială rămâne implicarea fiecărui părtaş la activitatea din ateliere. Noi înşine am moderat ateliere pe tema comunicării în educaţie, a programului neurolingvistic (NLP) şi am participat la atelierul „Formarea formatorilor" de la Geoagiu Băi (septembrie 1994, aprilie 1995).

Concluzii şi observaţii de la atelierele amintite prezentăm în continuare.

4.1. Managerii instituţiilor de educaţie a adulţilor

Această categorie de subiecţi a fost investigată prin observarea directă a unor activităţi şi participarea la seminarii organizate de DVV şi ANUP, cel din 29 iunie 1994 de la Bucureşti şi cel de la Geoagiu Băi din 12-16 septembrie 1994, 4-8 aprilie 1995.

4.1.1. Seminarul de la Bucureşti

Desfăşurat la Universitatea Populară Bucureşti. Moderator - reprezentanta DVV în România. Participanţi: manageri în domeniul educaţiei adulţilor. Am participat şi am supus observaţiei seminarul. Lotul s-a constituit ca urmare a solicitării organizatorilor de participare. O bună parte dintre subiecţi (peste 70%) au fost prezenţi şi la alte acţiuni de acest gen. Cu câteva excepţii, cei prezenţi la

seminar sunt membri ai Asociaţiei Naţionale a Universităţilor Populare din România.

Două tehnici au fost utilizate: dialogul nonverbal şi o discuţie de grup pe tema managementului cultural. Pentru prima tehnică, subiecţii (doi câte doi) comunicau prin gestică în legătură cu problemele alese de ei.

Privind dialogul nonverbal, am reţinut câteva aspecte:

- Lipsa deprinderilor pentru o asemenea modalitate de comunicare în cadrul activităţilor de educaţie a adulţilor la noi. S-a manifestat o anumită jenă sau chiar un sentiment de frustrare faţă de procedeu, considerat neconform cu o atitudine sobră în raporturile interumane.
- Accentul pus, în educaţia adulţilor, pe verbalism; transmiterea cunoştinţelor şi formarea deprinderilor se fac în exclusivitate pe cale verbală, fără a se lua în seamă că în procesul de învăţare toate componentele sunt importante.
- Temele des citate în cadrul dialogului nonverbal: căsătoria, familia, prietenia, copiii. Doar trei subiecţi au abordat teme specifice activităţii lor ca formatori în educaţia adulţilor.
- A rezultat că poţi să înveţi mai mult şi mai bine într-un mediu în care se manifestă încrederea în capacitatea fiecărui adult; de aceea, este necesară utilizarea unor metode flexibile, încât să se înlăture inhibiţia prezentă la unii adulţi solicitaţi să participe la acţiuni de educare şi formare.

Aşa cum menţionam mai sus, în cadrul aceleiaşi întâlniri a fost organizată o dezbatere privind managementul cultural. Fiecare participant dintre cei 15 trebuia să descrie în trei minute managerul cultural. Moderatorul a avut obligaţia să coordoneze dezbaterea astfel încât să ofere tuturor posibilitatea intervenţiei.

Opiniile exprimate le prezentăm mai jos:

I.B. „(pentru manager) este necesar un curs de durată referitor la noi, cei care lucrăm în universităţile populare".

M.B. „prospectarea pieţei astfel încât să răspundem nevoilor colective".

D.L. „manageri am fost şi înainte de 1989; acum este important să ne adaptăm la economia de piaţă".

I.F. „cunoaşterea condiţiilor locale de organizare a activităţii culturale. Managerul trebuie să fie în relaţii bune cu autorităţile locale".

R.M. „prin competență să se bucure de autoritate în fața celor ce decid".
V.P. „managerul trebuie să aibă abilitatea de adaptare la noile condiții; descentralizarea îl obligă să fie un moderator în localitatea în care lucrează".
M.O. „a fi un manager înseamnă a face posibil un act cultural și educativ".
A.N. „am fost și înainte de anul 1989 manageri, chiar dacă ne-am numit activiști culturali sau activiști de partid. Făceam același lucru. Și atunci și astăzi ne luptăm cu banii, să-i câștigăm. Manager este acela care știe cum să aducă bani în instituție".
M.B. „managerul trebuie să aibă cunoștințe economice și financiare, pentru că astăzi cu asemenea probleme se confruntă".
E.P. „managerul să fie stăpân peste tot ce este în casa de cultură".
L.O. „să aibă spirit organizatoric, să cunoască ce se cere de către public; nu trebuie să insistăm numai pe bani".
L.B. „managerul este un om de cultură plus un bun administrator".
V.R. „să aibă libertatea de acțiune, să fie diplomat și activ".
D.A. „managerul să aibă relații permanente cu asociațiile culturale".
S.I. „managerul să prospecteze trebuințele publicului și să le pună de acord cu nevoile instituției".

Comentarii

1. de conținut:

Numai o parte dintre subiecți au definit, măcar parțial, managerul cultural. Nu s-a cerut o descriere a conceptului după regulile științifice, dar era de așteptat ca subiecții să aducă precizări concrete legate de ceea ce este și ceea ce face un manager cultural. Majoritatea răspunsurilor pun accent pe cunoaștere, informare, elemente necesare, dar nu suficiente. O definiție apropiată de cea reală a formulat-o M.O.: „a face posibil un act cultural".

Sunt menționate și alte aspecte: competență, autoritate, spirit organizatoric, orizont de cultură, dar acestea nu sunt reunite într-o definiție globală, pe care s-o regăsim în răspunsuri.

Un număr de subiecți au exprimat cerințe legate de statutul managerului.

2. de formă:

Moderatorul a trebuit să intervină permanent, la aproape fiecare participant, pentru a aduce discuția în limitele temei propuse. Mulți subiecți au avut tendința prezentării unor expuneri ample despre subiecte colaterale sau fără nici o legătură cu tema. S-au exprimat chiar proteste față de încercările moderatorului de a obliga să se respecte timpul stabilit și tema.

Ce dovedesc aceste considerații sumare cu referire la forma de desfășurare a dezbaterii? Înainte de orice, lipsa deprinderii de a prezenta sintetic o problemă. S-a constatat demult că lucrătorii în domeniul educației adulților nu reușesc să exprime, într-un timp anume, esențialul pe o temă dată. De aici, sentimentul trăit de cursanți, și anume, vorbăria fără rost sau nefinalizarea unui proiect. Apoi, incapacitatea de a asculta, ceea ce s-a observat și la prima activitate. Nu de puține ori, moderatorul a trebuit să intervină, pentru a da posibilitatea ca fiecare să poată formula definițiile și părerile sale. Pare secundară, dar problema ascultării celuilalt și, mai ales, a respectării timpului pentru cuvântul celuilalt, este esențială în procesele de educație.

O altă chestiune ce a apărut în dezbatere a fost cea a relației dintre moderator și grup. Este foarte important ca întregul grup să accepte rolul moderatorului pentru eficacitatea demersului respectiv. Or, s-a observat manifestarea unor reacții de nemulțumire atunci când moderatorul intervenea cu scopul orientării discuției spre tema abordată.

La o primă vedere ar reieși că avem de a face cu chestiuni secundare, sublinierea lor apărând fastidioasă. Este necesar să reamintesc că în calitate de moderator am urmărit punerea sub observație a comportamentelor participanților față de procedeul folosit și tema supusă discuției.

4.1.2. Atelierul de la Geoagiu Băi

ANUP și DVV (Asociația germană a universităților populare din Germania) au organizat la Geoagiu Băi în perioada 12-16 septembrie 1994 un atelier de pregătire a managerilor în educația adulților sub îndrumarea unui specialist german, Rainer Duhm.

Grupul participant.

Au fost prezenți 18 referenți de la universitățile populare și casele de cultură distribuiți după cum urmează: Babadag, Brașov, București (doi de la universitatea populară), Cluj-Napoca (2), Beiuș, Deva, Hațeg, Sibiu, Slobozia, Tg. Jiu, Tg. Mureș, Toplița, Tecuci, Vatra Dornei. Au fost prezenți doi reprezentanți ai Ministerului Culturii.

De reținut că doar doi subiecți aveau sub 40 de ani, ceea ce reflectă un decalaj între grupurile de vârstă. Lipsa tinerilor din rândul specialiștilor (managerilor) din domeniul educației adulților este o chestiune fundamentală a strategiei în domeniu, de fapt, a motivației generației tinere pentru formarea adulților. Majoritatea sunt profesori ca pregătire inițială. Restul sunt ingineri sau economiști.

O bună parte dintre ei au lucrat până în anul 1989 în universitățile populare (cultural-științifice, cum erau ele denumite). Se valorifică această experiență în activitatea desfășurată astăzi de aceiași oameni? Asupra acestui aspect stăruim în continuare.

Metoda.

Seminarul a pus în dezbatere necesitatea unor discuții profesionale care să permită o alegere adecvată a mijloacelor de realizare a educației adulților. Există o nevoie socială privind educația adulților. Care este aceasta în contextul influenței pieței asupra diverselor forme de educație a adulților? Pentru situația concretă actuală există o anumită ierarhizare a temelor de educație în raport de oportunitățile etapei de tranziție (formarea conștiinței democratice, reinserția socială, șomaj, performanță, competiție și concurență).

Principala modalitate utilizată în seminar a fost activitatea fiecărui participant, practic fiecare făcând parte dintr-o echipă, omogenă din punctul de vedere al intereselor și scopurilor profesionale.

Concomitent cu observarea tuturor activităților, reacțiilor, comportamentelor și atitudinilor exprimate în seminar am utilizat și interviul cu unii participanți.

Tematica seminarului s-a împărțit astfel: scopul și sarcinile educației adulților, oferta de program a universităților populare și a caselor de cultură, participanții la acțiunile universităților populare. Pentru fiecare dintre teme s-a lucrat în grupuri, compoziția acestora diferind de la temă la temă. Noi înșine am făcut parte din aceste grupuri, deci am putut observa din interior atitudini, concepții și comportamente. Criteriile de constituire a grupurilor au fost: mărimea orașelor din care provin participanții, opțiunea fiecăruia, o anumită numerotare. Totul viza activizarea fiecărui participant. Apoi, persoana desemnată de grup prezenta rezultatele dezbaterilor în plenul seminarului. Se aduceau completări și se puneau întrebări de către celelalte grupuri. Fiecare grup trebuia să vizualizeze tezele, datele și concluziile discutate prin planșe afișate în sala de seminar, astfel încât puteau fi vizionate de toți.

Cursanții s-au acomodat repede cu aceste procedee, dovedind o înțelegere a scopurilor urmărite. Au existat și momente când, din jenă, timiditate sau dezinteres, nu s-au cerut clarificări suplimentare, deși nu se înțeleseseră corect tezele, noțiunile și tehnicile expuse de moderatorul german. O ușoară superficialitate s-a remarcat la grupul participant la seminar. Nu toți au depus un efort adecvat în grupuri, ceea ce a influențat asupra finalității și rigorii.

De remarcat că specialistul german, observând că nimeni nu a avut obiecții la programul și tehnicile propuse, a remarcat, poate ironic, curajul de a-l accepta. Ce ar rezulta de aici? Pasivitate, ignoranță, lipsă de interes sau de îndrăzneală din partea românilor participanți? Sau moderatorul german a venit cu o anumită imagine despre capacitatea românilor de a face față exigențelor unui asemenea program? Vom discuta acest aspect mai târziu.

Rezultate ale cercetării

I. Oferta

O primă temă discutată a fost oferta universităților populare adresată publicului.

Instituțiile de educație a adulților propun publicului o varietate de programe. Ele vin în întâmpinarea aspirațiilor și trebuințelor cursanților. În același timp însă, oferta trebuie să exprime o concepție, o idee directoare privind finalitatea actului educativ. Cum se regăsește această exigență în oferta propusă de universitățile populare și casele de cultură?

Din analizele făcute în grupuri a reieșit:

grupul I - o insuficientă corelare a educației adulților cu cadrul legal; oferta este axată pe acțiuni tehnico-aplicative;

grupul II - orientarea activității către cerințele economiei de piață și ale democrației;

- răspuns la comanda socială specifică localității (șomaj, evenimente locale);
- cursuri de admitere în învățământul superior.

Dificultăți: lipsa de receptivitate a organismelor locale, dar și din partea publicului.

grupul III - cursuri profesionale
- cursuri generale
- cursuri pentru tineret

- cursuri opționale și de stimulare a hobbyului

Universitatea populară are o mare mobilitate în elaborarea și realizarea programelor.

Dificultăți: aspectul pragmatic excesiv al cererilor publicului, neglijându-se de fapt latura educativă.

Ar dori să organizeze: cursuri de educație politică, precum și cursuri de revitalizare a meșteșugurilor tradiționale.

grupul IV - cursuri profesionale (biblioteconomie, body-guard):

- cursuri pentru admitere, cursuri de ecologie
- cursuri de cultură generală

Dificultăți: accesul diferențiat la informație, publicitate ineficientă, lipsa lectorilor de specialitate (de pildă, profesori de limba germană la Slobozia).

Ar dori să facă: cursuri de limbi străine pentru turism, comerț, administrație, sănătate, săli special amenajate pentru cursurile de limbi străine și calculatoare.

Comentarii ale moderatorului

Discuțiile din grupuri au relevat existența acelorași probleme: baza materială insuficientă, finanțare precară, raporturi cu autoritățile locale.

Participanții au dovedit experiență și o bună cunoaștere a domeniului. S-a remarcat o diferență sensibilă, în continuare, a bărbaților față de femei, cele din urmă oferind mai multe detalii.

În grupuri s-a lucrat sistematic, acordându-se interes problematicii dezbătute.

S-a subliniat că nu a fost abordată în nici un grup problema concurenței în cadrul instituțional al educației adulților. Așa de pildă, sunt organisme particulare care dispun de dotări și material didactic primit din Occident, ceea ce are efect important asupra ofertei universităților populare.

Am reținut dintre intervenții câteva, pe care le apreciem semnificative pentru tema noastră.

A. N. (Beiuș), director al casei de cultură, predă trei cursuri la universitatea populară din cadrul casei de cultură. Este profesor.

Din cele afirmate de A. N. rezultă că până la revoluție s-au putut tipări programele, deci ofertele universității populare. A organizat înainte de anul 1989 Plastic Club (de arte plastice), club care a avut și o galerie de artă.

Universitatea populară avea filiale în fabrici (cea de mobilă, de pildă) unde se organizau sesiuni de comunicări științifice.

În activitatea universității populare predominau cursurile de cultură generală. Existau 75 de cercuri (într-un oraș de 10 000 locuitori), inclusiv de design și ecologie.

După revoluție ponderea o ocupă ofertele tehnico-aplicative cerute de public. Înainte de anul 1989 universitatea populară propunea publicului cursuri; astăzi trebuie să fie sondate opțiunile acestuia pentru că numai astfel poate supraviețui. Salariații nu și-au primit salariile cu regularitate. Se pune accent pe cursurile de calificare (dactilograf, croitor, depanator RTV, contabil, informatician, ospătar, barman).

Din cauza dificultăților materiale s-a renunțat la cursurile pentru tineret, deosebit de solicitate până în anul 1989.

A fost subliniat pericolul pierderii colaboratorilor datorită îngrădirilor birocratice în stimularea financiară a acestora.

A reușit realizarea unor inițiative după anul 1989, reamintind, printre altele, studiul asupra situației ecologice a orașului Beiuș, în urma căruia a fost desființată o rampă auto care polua pădurea în preajma căreia a fost instalată, și festivalul de muzică sacră (**Ad gloriam Dei**) la care au fost prezente șapte coruri, reprezentante ale tuturor cultelor din oraș.

Intenționează să transforme universitatea populară din Beiuș în centru metodologic pentru universitățile populare sătești din zonă. Cu sprijinul D.V.V. va instala un post de radio local în Beiuș.

M.B., referent, universitatea populară, casa de cultură, Brașov.

Până la revoluție orice program al universităților populare trebuia să cuprindă activități de pregătire politică. Apoi, erau cursuri de cultură generală și cursuri la cerere. Astăzi oferta se structurează astfel: cursuri adecvate necesităților locale, cursuri tradiționale, cursuri cerute de specialiști sau de organisme neguvernamentale.

Calitatea de centru universitar și turistic se regăsește în programele universității populare. De pildă, studenții solicită cursuri de citire rapidă, cercuri de Salvamont, informatică, contabilitate și finanțe asistate pe calculator. Interes mare există pentru cursurile ce pregătesc surori medicale datorită solicitării acestei profesii în Germania. Instituții cum sunt Banca Comercială, BANKOOP, firma Mercedes apelează la universitatea populară brașoveană pentru pregătirea personalului lor în limbi străine. Motive financiare și de

supraviețuire obligă universitatea populară să organizeze cursuri pentru barmani, ospătar, cofetar, patiser, bucătar. Califică și mecanici auto pentru zona Brașov - Harghita.

Sunt organizate și activități de divertisment (gimnastică, yoga, dans sportiv).

Două dificultăți întâmpină universitatea populară brașoveană:

1. mentalitatea autorităților locale: viceprimarul primăriei Brașov etichetează (în anul 1994 - n.n.) universitatea populară ca instituție comunistă, activitatea acesteia putând fi preluată de un sindicat;

2. spații insuficiente (spațiul actual este revendicat de filarmonică).

Sunt dificultăți ce vor fi semnalate de aproape toți subiecții.

Este greu de propus publicului altceva atât timp cât universității populare nu i se recunoaște un statut asemănător oricărei instituții de calificare și recalificare profesională. Înainte de revoluție, universitatea populară din Brașov oferea un certificat de calificare pentru variate meserii, solicitat în acel timp de către Ministerul Muncii. Astăzi nu se mai cere de către ministerul incriminat și, ceea ce pare mai grav, nu se recunoaște valabilitatea acestui certificat.

Universitatea populară din Brașov are un foarte bun corp profesoral dispus să se implice în activitatea de educație a adulților fără a impune nivele ridicate de stimulare.

I. B., referentă, Universitatea populară București. Lucrează în domeniu din anul 1981, sectorul de limbi străine.

Apreciază că educația adulților este marginalizată în România, „este o cenușăreasă". Programul universității populare este înclinat către activitățile tehnico-aplicative, defavorizând cursurile de informare și de cultură generală (istorie, artă). În acest moment se cer cursuri de terapie mentală. Simte ca o neîmplinire și frustrare, chiar o nemulțumire în legătură cu acest dezechilibru în activitatea universității populare. De fapt, se produce o deviere de la rosturile acestei instituții educative și culturale. Considerarea ei ca instituție neprofesionistă de către unii dintre decidenții culturali creează numeroase dificultăți în afirmarea ei ca instituție calificată în domeniu. Să nu transformăm universitatea populară într-un centru de yoghini și nebuni. Este absolut necesar să se acorde o atenție specială cursurilor de cultură generală. De asemenea, trebuie renunțat la idei rigide în ce privește proiectarea unor activități, precum și introducerea unor metode noi, mai flexibile, cu impact la public.

Explică situația actuală prin problemele financiare deosebite cu care se confruntă universitățile populare. Nu este sigură dacă, într-adevăr, publicul potențial este interesat în ocultism, filosofie ezoterică, parapsihologie, dar, cel puțin, solicitanții reali ai acțiunilor la universitățile populare cer asemenea teme, cum sunt cele menționate mai sus. Întrebarea este: cum să procedăm? Știm noi oare să organizăm astfel activitatea încât să stimulăm interesul și pentru alte teme?

„Vorbeam de marginalizare. Este o explicație. Nu aș putea insista aici, adică nu aș fi în stare să dau o explicație adecvată pentru statutul universităților populare. Dar simțim că suntem marginalizați, suntem lipsiți de o imagine credibilă la autorități."

M. O., Tg. Mureș, director universitate populară. Lucrează din anul 1990 pe acest post.

Apreciază că problema educației adulților nu este o problemă exclusivă a universităților populare. În calitate de director este nevoită zilnic să constate și să se lovească de o anumită mentalitate, care nu este numai a autorităților. Publicul se raportează într-un anume fel la acest tip de educație. Cei care vin la universitățile populare au motive concrete, nu întotdeauna culturale sau profesionale, și ei vor să răspunzi la interesele lor, unele neavând nici o legătură cu activitatea noastră.

II. Publicul universităților populare

S-a cerut participanților să menționeze categoriile de cursanți ce frecventează universitățile populare. Analiza acestei teme s-a făcut tot în grupuri. Pentru a compara, vom prezenta ideile formulate de către fiecare grup, iar pentru grupul din care am făcut parte vor fi indicate și unele detalii și nuanțe.

Grupul I (participanți de la universitățile populare din București, Cluj, Tg. Mureș) menționează următoarele categorii de cursanți și interesele lor:

elevi interesați de:
- pregătirea pentru admitere;
- pregătire fizică;
- cultură generală;
- cercuri de creație;

studenți
- limbi străine;
- cursuri complementare: bioenergie, astrologie (București, Cluj-Napoca);
- economie;

- activități artistice creative;
- activități sportive, ecologice, turistice.

agenți economici
- informatică, contabilitate;
- birotică, arhivistică - pentru arhivarii din întreprinderi (Tg. Mureș, Cluj-Napoca);
- limbi străine;
- management;
- depanare TV.

pensionari
- cultură generală;
- educație sanitară;
- limbi străine;
- cluburi.

șomeri
- reconversie profesională;

femei
- croitorie;
- dactilografie - secretariat;
- gimnastică aerobică;
- cluburi, asociații de caritate.

Aceeași grupă a evidențiat pe cine nu interesează ofertele universității populare:

- copiii străzii;
- tineri necuprinși în sistemul educativ;
- categorii extreme (cei cu un nivel foarte înalt sau cei cu un nivel foarte scăzut de cultură).

Un punct al discuției grupurilor a fost motivarea frecventării activităților universității populare:

- motive personale;
- datorită cerințelor noi sau impuse de locul de muncă;
- dobândirea de noi cunoștințe, perfecționarea profesională;
- dezvoltarea și educarea personalității artistice.

În același registru s-a examinat chestiunea de ce nu vin unele categorii de public la universitățile populare. S-au detașat următoarele motive:

- oferta universităților populare nu corespunde exigențelor acestor categorii;
- insuficienta mediatizare a ofertei;
- dificultăți financiare.

Grupul II, alcătuit din participanți ce provin de la universitățile populare din Tg. Jiu, Brașov, Beiuș[1].

1. Spre deosebire de celelalte grupuri, acesta a înfățișat ponderea statistică a ofertelor universităților populare.

Cursanți:
- după vârstă
  - tineri (elevi, studenți) 10%;
  - tineri absolvenți 40%;
  - adulți 40%;
  - vârstnici 10%.
- după ocupație
  - muncitori 25%;
  - intelectuali 40%;
  - funcționari 12%;
  - alte categorii 8%;
  - șomeri 15%.
- după sex
  - B 30%;
  - F 70%.

Pe cine nu interesează ofertele universităților populare?
- agricultori;
- mici întreprinzători;
- pe cei fără ocupație (bișnițari, țigani, elemente declasate);
- pe cei cu studii incomplete;
- pe cei un un nivel cultural scăzut.

De ce vin?
- alegerea unei profesii, orientarea către o profesie 80%;
- îmbogățirea cunoștințelor 20 %;
- hobby, loisir 10%;
- recalificare șomeri 15%;
- alte motive 5%.

Pe cine ați vrea să atrageți la activitățile universității populare?
- pe toți cei interesați până acum;
- pe toți cei care nu vin, cu excepția celor fără ocupație;
- mai mulți tineri;
- toți cei de vârsta a treia.

De ce nu vin?
- lipsa mijloacelor financiare, motive familiale, personale;
- oferta este insuficientă;
- baza materială precară a universității populare;
- perimarea aparaturii și a mijloacelor de practică culturală;
- criza socială, economică și morală;
- dezinteres;
- lipsa unui act valabil recunoscut emis de universitatea populară (referirea este la certificatul de calificare).

Grupul III *(participanți de la universitățile populare din Slobozia, Vatra Dornei, Tulgheș, Sibiu)*

Cursanții - locuitorii urbei;
- din toate categoriile de vârstă;
- șomeri.

Pe cine nu interesează?
- pe cei care au o părere bună despre nivelul propriu de instruire;
- ignoranții;
- cei care au acces redus la informații;
- cei care au resurse financiare reduse;
- anumite etnii.

Pe cine ați vrea să atrageți?
- vârsta a treia;
- tinere mame;
- pe toți cei care nu-și găsesc locul în societate.

De ce vin cursanții la universitățile populare:
- interes practic imediat;
- dorință de perfecționare, de informare;
- hobby;
- calificare, recalificare.

De ce nu vin unele categorii de public?
- dotare;
- lipsa lectorilor pentru unele cursuri;
- acces nediferențiat la informație;
- penetrare defectuoasă a publicității;
- stressul permanent al tranziției.

Grupul IV (participanți de la universitățile populare din Hațeg, Cluj-Napoca, Babadag, București)

Am participat direct la discuțiile din acest grup, de aceea, prezentarea va fi cu detalii referitoare la situația din localitățile și universitățile ai căror reprezentanți au constituit grupul.

1. Structura publicului

HAȚEG

Cursanții sunt de toate vârstele, dar predomină tineretul. Sunt prezenți adulți și pensionari.

CLUJ-NAPOCA

Toate vârstele sunt interesate de activitatea universității populare, însă tinerii predomină. Există cercuri pentru copii de 3-7 ani, pentru inițiere muzicală, un rol esențial avându-l profesorul. Formarea muzicală aici este baza pentru înscrierea la școlile muzicale.

Mai puțin reprezentativă este vârsta 7-14 ani. Din această categorie de vârstă se remarcă grupul interesat de limbi străine.

Există și șomeri care frecventează universitatea populară; aceștia vin pentru cursurile de calificare și limbi străine. Pensionarii domină publicul prezent la cursurile de cultură generală. De asemenea, mulți studenți de la facultățile economice vin la universitatea populară.

BABADAG

Publicul din această localitate se situează astfel: între 7 - 12 ani interes pentru cercurile muzicale, teatru pentru copii; elevi liceeni din clasele terminale pentru cursurile de calificare (informatică, secretariat), iar cei din clasa a XII-a pentru cursurile de contabilitate. Un segment interesant de public: femeile șomere pregătite pentru ocupația de infirmiere. Populația vârstnică este interesată de istorie. Și aici predomină tineretul (între 18 - 35 ani).

2. Oferta

HAȚEG

Pentru oferta lansată de universitatea populară manifestă interes părinții care vor să-și vadă pregătiți copiii în diverse domenii. Alte categorii: șomeri și tineri.

BABADAG

Tinerii pregătiți într-o meserie învățată în familie, transmisă din tată în fiu, dar lipsiți de un certificat de calificare (de pildă, dulgher, tâmplar, carmangii - pentru a putea lucra în Germania).

CLUJ-NAPOCA

Oferta interesează toate categoriile, dar cu deosebire personalul din bănci, rețele electrice, cu precizarea că acesta este personalul TESA.

3. Pe cine nu interesează oferta universităților populare?

HAȚEG

Pe cei cu venituri mici, mai ales pe cei din comerț, dar și pe unii care nu au bani.

BABADAG

Pe cei care nu au o motivație sau pe cei care au acces la alte surse de informare.

CLUJ-NAPOCA

Pe tineri nu-i interesează oferta de cultură generală. Pensionarii au interes pentru cercurile tehnico-aplicative.

4. Ce grupuri ați dori să frecventeze cursurile universității populare?

HAȚEG

- intelectualii; acum ei vin în număr deosebit de mic.

CLUJ-NAPOCA

- tinerii, la cursurile de cultură generală, mai ales muncitorii și elevii.

BABADAG

- tinerii de toate categoriile;
- cei certați cu disciplina ar trebui să vină la cursurile universității populare pentru a cunoaște civismul;
- cei ocupați de politică.

5. De ce vine publicul la activitățile universităților populare?

CLUJ-NAPOCA

- cei care nu au un loc de muncă, pentru a avea o calificare și deci să frecventeze cursurile de calificare;
- alții vin pentru a învăța o limbă străină în scopul de a călători;
- intelectualii și pensionarii, pentru a afla noutăți.

HAȚEG

- tinerii vin mai ales la dorința părinților;
- alții vin pentru formarea culturii generale;
- pentru calificare, policalificare, recalificare.

BABADAG

- pentru informare;
- din nevoia de pregătire profesională sau pentru însușirea limbilor străine;
- din îndemnul părinților față de copii pentru a-și ocupa timpul.

6. De ce unii nu vin la universitatea populară?

Pentru toate cele trei universități populare motivațiile au fost aceleași: lipsa fondurilor, lipsă de spații pentru acțiuni de largă cuprindere, neîncrederea în valabilitatea certificatelor, lipsă de interes pentru perfecționare, pregătire și informare.

Metaplanul

Problematica universităților populare a fost abordată și prin metoda Metaplan. De această dată toți participanții se constituiau într-un grup unde s-au discutat toate temele. S-a lucrat cu modalități de comunicare vizuală, totul fiind vizualizat. Fiecare persoană a scris pe un cartonaș cuvântul-cheie al unei teme anume. Apoi, toate cartonașele sunt expuse pe un mare panou în funcție de subiectul abordat.

Un prim aspect discutat a fost: la ce necesități răspund ofertele universității populare?

Majoritatea a insistat pe pregătirea profesională. Oferta este foarte largă, dar accentul cade pe profesional, lipsind alte activități specifice universităților populare. Explicațiile date de subiecți s-au referit la nevoia de supraviețuire a universităților populare, datorită autofinanțării integrale care obligă concentrarea pe activități de pregătire profesională cerute de cursanți. Participanții s-au gândit la ce este mai rentabil și nu la ceea ce trebuie să facă în mod concret la locul de muncă. Universitățile populare trăiesc din cursurile profesionale cerute de șomeri și de cei ce doresc o calificare.

Moderatorul a cerut adăugarea altor teme. Prin urmare, în discuție au intrat probleme precum sunt: educația civică, educația sanitară, SIDA, religia, cultura muzicală, cultură și civilizație, educația democratică, timpul liber, viața urbană, ecologie, teatrul și regia, educația juridică.

Metoda Metaplan se prezintă pentru prima dată în România, cel puțin după informațiile pe care le avem. Pentru participanții la acest atelier este cert o premieră absolută. De aceea, acomodarea cu ea nu a fost o chestiune simplă.

Pe baza acestei metode s-a încercat constituirea unui program al universităților populare. Patru subiecte au fost urmărite în special: 1. direcțiile în care să se dezvolte programele; 2. accentul pe o anumită temă; 3. ameliorarea programului deja aplicat; 4. motivarea dezvoltării ulterioare a programului. Aceste subiecte au fost dezbătute în trei grupe constituite pe criteriul mărimii localității unde își are sediul universitatea populară. Prezentăm datele așa cum au fost transcrise vizual de către fiecare grup.

A. Universități populare din orașe mari

[program actual]	[sugestii de program viitor]
I. Cultură generală	
◆ istorie ◆ filosofie ◆ religie	◆ educație politică (conferințe, dezbateri cu politicieni, concursuri)

- culturi şi civilizaţie
- etnografie şi folclor
- ştiinţă şi tehnică
- sănătate
- dinamică mentală
- ecologie
- artă: teatru, muzică, arte plastice, cinema, cluburi de artă
- ECOFORUM (conferinţe, activităţi practice, medicină naturistă, speologie, alpinism, ocrotirea naturii
- educaţie juridică (dezbateri de caz, lansări de carte)
- educaţie pentru marginali (programe culturale în case de copii, programe pentru mame, programe în penitenciare)
- Club „Femina" (reţete culinare, cosmetică, gospodărie, educaţia copiilor)

II. Cursuri cu caracter practic

- informatică
- contabilitate
- depanare TV
- electronică
- meserii (bucătar, ospătar)
- limbi străine
- design (interior, vestimentar, textil)
- loisir (dans, ikebana)
- public relations
- cursuri pentru întreprinzători în colaborare cu Camera de Comerţ (marketing, birotică, management, contabilitate, bănci, consultaţii juridice, broker)
- limbi străine (în tabere de trei săptămâni cu *natives speaker*), limbi străine în limbaje de specialitate

B. Universităţi populare din oraşe de mărime mijlocie

[program actual]

[sugestii pentru programe viitoare]

a. Cultură generală

- istoria civilizaţiilor
- istoria religiilor
- filosofie
- cultură muzeală
- educaţie sanitară
- educaţie juridică
- teatru şi actorie
- itinerarii turistice
- design vestimentar şi ambiental
- arhivistică
- biblioteconomie
- parapsihologie
- etnografie şi folclor
- ecologie
- scriere activă
- teologie ortodoxă
- cultură cinematografică

b. Limbi străine

- - engleza
- - germana
- - franceza
- - italiana
- greaca
- turca
- limbi străine pentru turism, comerţ, medicină, agenţi economici

c. Cursuri economice şi tehnico-aplicative

- contabilitate
- marketing
- informatică
- birotică
- artă culinară
- tehnică foto
- coafură, cosmetică
- croitorie
- artă populară
- tapiserie
- depanare audio-video
- zugrăvire, vopsitorie
- tâmplărie
- mecanică şi electricitate auto
- agricultură
- cursuri pentru fermieri
- meserii tradiţionale (ţesut, ceramică)
- pregătire solişti vocali
- învăţare cântat la instrumente
- manechine

d. Cursuri de pregătire pentru admitere în învățământul liceal și superior

- limba și literatura română și maghiară
- matematică
- biologie, geografie
- istorie
- economie

e. Cluburi opționale și loisir

- alpinism
- columbofilie
- filatelie
- șah
- bridge
- salon feminin
- epigramă
- yoga
- body building
- culturism
- aerobic
- cor de cameră
- cor mixt
- orchestră de cameră.
- formații de dans popular
- club de speologie
- club ecologic

C. Universități populare din localități mici
I.[programe actuale]
1. Cultură generală
- cultură și civilizație românească
- lumea secolului XXI
- educație politică și societate democratică
- curs de istorie locală

2. Educație economică
- economia de piață și perioada de tranziție
- management și marketing în întreprinderile mici și mijlocii
- management și marketing în agro-turism
- montanologie

3. Educația civică și juridică
- atitudinea cetățenească și comportamentul moral
- etica lucrătorului din comerț
- conviețuirea socială în medii etnice diferite

4. Estetica
- tradiții și modernitate în vestimentație

- estetica ambientală a locuinței
- arta aranjamentelor florale. Ikebana

5. Sănătate și educație sanitară
- școala tinerelor mame
- planing familial
- tineret, familie, societate
- aerobic, yoga

6. Cultură, literatură
- cenacluri literare
- Plastic club
- creație și cultură populară

7. Cultura muzicală
- universul muzicii clasice
- muzica generației tinere
- cercuri muzicale (vioară, pian, acordeon, chitară)

8. Cultură și religie
- fenomenul religios contemporan
- introducere în învățătura creștină

II[sugestii de cursuri]
1. Turism
- drumuri și popasuri turistice
- castele și monumente

2. Hobby, loisir
- clubul „Femina"
- clubul colecționarilor
- clubul „Vârsta a treia"

3. Ecologie
- ocrotirea naturii și mediului
- speologie și Salvamont

4. Activități tehnico-aplicative
- dactilografie-secretariat
- contabilitate
- inițiere în informatică și programare
- depanare
- croitorie, design vestimentar
- foto-film

5. Limbi străine
- engleza, germana, franceza

6. Pregătire pentru admitere
- matematică, fizică, chimie, biologie

Fiecare grup a vizualizat programele actuale şi pe cele viitoare (dorite). Apoi, un reprezentant al fiecărui grup a prezentat aceste programe, aducând explicaţii asupra alegerii temelor.

Comentariul moderatorului german:

„Ofertele de educaţie ale adulţilor (prezentate) sunt atât de bune încât ar merita să fie mediatizate. La întoarcerea dumneavoastră în universităţile populare să publicaţi materiale despre asemenea oferte în presa locală. Merită".

Comentariul nostru:

Într-adevăr, toate cele trei grupuri au gândit oferte de program, de o mare varietate, cuprinzând toate marile domenii ale cunoaşterii şi culturii. Se îmbină aspectul informativ cu cel practic, cunoştinţele ştiinţifice, tehnice cu deprinderile într-un domeniu, noutatea şi tradiţia. Programele actuale par realiste, fiind gândite în raport de condiţiile concrete, pe când programele dezirabile cuprind teme ce presupun un efort financiar şi uman inexistent astăzi în multe dintre universităţile populare.

Următorul moment al atelierului a fost dezbaterea temei privind *managementul şi organizarea în educaţia adulţilor.*

Prezentăm în continuare discuţia desfăşurată în cadrul unui grup, în detaliu.

Grupul I (universităţile populare din Bucureşti, Mureş, Braşov)

1. Organizare:

I.B. „Este acelaşi mod de organizare ca în 1989 cu mici diferenţe totuşi. Nici înainte nu erau condiţii financiare. Astăzi esenţială este cererea pieţei. A apărut concurenţa şi în domeniul educaţiei adulţilor. De pildă, cooperativele pentru limbi străine sau societatea «Profesia»".

M.O. „Organizarea este schimbată. Înainte lucrau la universitatea mea 10 oameni, astăzi sunt doar trei: un director şi doi referenţi. Universităţile populare cu personalitate juridică au un număr redus de personal. Veniturile cresc, dar trebuie folosite pentru baza materială".

2. Managerul:

M.O. „Ar trebui clarificat ce este un manager. El este şi referent. Orice om care lucrează în universitatea populară trebuie să fie şi un manager. Lucrurile nu merg, pentru că toţi (la universităţile populare) se concentrează pe o problemă. Există un manager principal (directorul) şi ceilalţi manageri care sunt referenţii".

3. Calităţile managerului:

M.O. „flexibilitate, tact în relaţiile cu colegii şi cu cei din afara universităţilor populare".

I.B. „competenţă profesională în relaţii cu lectorii, să ştie cum să lucreze cu aceştia; pasiunea".

M.F. „aspectul fizic, prestanţă, înfăţişare, să fie convingător, să aibă prestigiu".

C.S. „bun organizator, rapid în decizii, orizont de cunoaştere a oamenilor, toleranţă, specialist, experienţă".

M.O. „capacitate de muncă foarte mare".

I.B. „Legătura cu autorităţile lipseşte; calităţi organizatorice se pot forma, dar nu toţi pot. Impactul cu realitatea duce la dezechilibru între calităţile ideale ale managerului şi cele reale".

M.F. „Referenţii sunt buni manageri. Ar trebui să-i formăm în relaţie cu autorităţile (înainte nu se formau, pentru că totul era la comandă)".

M.O. „Managerul trebuie să aibă diplomaţie, farmec personal. Am obţinut fonduri indirect (a prezentat oferta fără să preseze asupra autorităţilor, acestea căutând-o). Îmi lipseşte mai mult curaj".

I.B. „Programele se elaborează de către referenţi. Interesul fiecărui referent trebuie să fie al instituţiei şi nu al domeniului lui. Trebuie să fie flexibil şi nu excesiv pentru domeniul lui; aceasta ar fi o viziune îngustă. În unele universităţi populare, directorul nu se implică în probleme organizatorice (legăturile cu salariaţii), nu este preocupat de problemele instituţiei, nu urmăreşte îndeplinirea sarcinilor. Salariaţii speculează această lipsă de calităţi organizatorice, de neimplicare în probleme organizatorice şi administrative".

C.B. „Deşi în universitatea noastră se respectă traseul elaborării deciziei, totuşi directoarea manifestă un exces de personalitate prin implicarea ei directă în luarea unor decizii ce ţin de referenţi".

M.O. „Managementul comercial să fie inclus în managementul cultural. Nu fiecare curs trebuie judecat singur ca eficienţă. La universităţile populare sunt profesori care nu solicită bani".

I.B. „Managerul trebuie să lucreze în funcţie de un proiect care să reflecte politica instituţiei, dar acum predomină viziunea financiară. Această politică să stea la baza activităţii managerului; în acelaşi sens se cuvine a avea în vedere selecţia oamenilor pentru universităţile populare. Ce criterii de selectare sunt adoptate?"

Din discuţiile purtate în celelalte trei grupuri au reieşit date şi concluzii prezentate mai jos.

Grupul II (universităţile populare Beiuş şi Tulgheş) a prezentat următorul proiect de management.

Obiectul programului: speologie.

Partener: universitatea populară Beiuş şi casa de cultură Tulgheş.

Scopul: valorificarea potenţialului local, realizarea de beneficii, schimb de experienţă în plan educativ.

Mijloace: Tulgheş - cursanţi, profesori, săli de curs, material didactic; Beiuş - teren, materiale, instructori, cazare.

Document: contracte de colaborare, plan de cheltuieli, agenda de lucru, mapa cu planul de acţiune.

Acţiuni: înscrieri la curs, festivitate de deschidere, colaboratori pentru prelegeri.

Bilanţul întregii activităţi în acest grup este spectaculos.

Doi oameni (directorul casei de cultură din Beiuş şi directorul casei de cultură din Tulgheş) au elaborat un plan de activitate în o oră şi jumătate, ceea ce demonstrează capacitatea managerilor de a gândi strategii în domeniu, fapt, remarcat, de altfel, de către toţi participanţii. S-a sugerat ca ANUP să dezvolte acest proiect.

Grupul III (universităţile populare Cluj-Napoca, Slobozia, Bucureşti)

S-a insistat pe cadrul legal şi pe realizarea de lobby pentru educaţia adulţilor. S-a discutat că, în lipsa legii pentru educaţia adulţilor, universităţile populare au de înfruntat numeroase dificultăţi. S-a sugerat şi un scenariu: fiecare universitate populară să exprime opinia despre cadrul legal. ANUP să pregătească un proiect de lege. Apoi, să se facă lobby, să fie invitaţi parlamentarii la acţiuni de educaţie a adulţilor, să fie mediatizate. Important este să fie invitate personalităţi marcante. Un aspect ce ar trebui preluat de către ANUP este H.G. 442 în care se prevede autofinanţarea totală. S-a exprimat opinia că, dacă statul nu oferă finanţare, universităţile populare nu mai trebuie să respecte actele normative care împiedică cheltuirea banilor în funcţie de nevoile lor. Prin lege, referenţii să fie asimilaţi profesorilor din învăţământ. Universităţile populare să aibă mai multă mobilitate în utilizarea banilor.

Grupul IV (universităţile populare Tg. Jiu, Braşov, Haţeg, Tecuci).

Din discuţiile din acest grup a rezultat:

Exercitarea unui lobby local pe problemele spaţiului (în special la Tg. Jiu şi Braşov). Prin obţinerea de personalitate juridică, unele universităţi populare se desprind de casele de cultură şi au nevoie de spaţiu. Sunt situaţii în care universităţile populare au spaţiu, dar autorităţile locale vor să folosească acest spaţiu pentru alte instituţii (de ex., casa de cultură Braşov pentru Filarmonică).

Ca metode de lobby: memorii, audienţe, apel la mass-media, dezbateri cu reprezentanţi ai mass-media.

De ce sunt probleme cu spaţiul? Din cauza dezinteresului şi a totalei necunoaşteri a universităţii populare. Apoi, se manifestă interes pentru cultura elitistă, prin negarea oportunităţii şi rolului culturii de masă, educaţia adulţilor fiind inclusă în cultura de masă, atât de repudiată astăzi.

Un caz tipic este la Braşov. Autorităţile locale vor să transfere spaţiul casei de cultură Filarmonicii, apreciată ca autentică instituţie de cultură. Casa de cultură şi universitatea populară ar urma să fie desfiinţate. În acest scop au fost antrenate forţe spirituale şi administrative. Ziarele „Mesager" şi „Observator" denigrează activitatea culturală desfăşurată la casa de cultură, considerată a fi o instituţie comunistă.

Lucrătorii casei de cultură au înaintat memorii la consiliul judeţean, prefectură, inspectoratul pentru cultură. Răspunsul dat: nu este nevoie de casă de cultură. S-a iniţiat un referendum cu colaboratorii universităţii populare braşovene (peste 1500). S-a înaintat un dosar la Senat, Camera Deputaţilor, preşedinţie[1]:

S-a organizat o conferinţă de presă unde s-a abordat pe larg chestiunea universităţii populare, a rolului şi statutului ei în Braşov. După doi ani de tensiuni, primarul şi jumătate din consiliul local au recunoscut că s-a greşit cerând suspendarea acţiunii judecătoreşti înaintată de casa de cultură. Dar nu s-a soldat cu nici un rezultat. Cei de la Filarmonică au demolat sala de spectacole a casei de cultură, fapt pentru care s-a intentat proces penal.

De reţinut că, în judeţul Braşov, casele de cultură nu sunt sprijinite de către autorităţi, cu excepţia municipiului Făgăraş unde combinatele de aici sponsorizează aceste instituţii.

1. Situaţia prezentată este din anul 1994.

Tranziția a adus un fenomen nou, dar cu implicații deosebit de grave, și anume acțiunea unor instituții de cultură împotriva altor instituții de cultură, cu deosebire a profesioniștilor împotriva neprofesioniștilor.

S-a format o mentalitate, numită greșit elitistă, dar care este în fapt anacronică, pentru că neagă sau minimalizează oportunitatea culturii neprofesioniste, în special în ceea ce privește susținerea acesteia de către stat. S-a ajuns la situația inversă față de anul 1989: atunci se acorda importanță excesivă culturii de masă, cu ușoare repercusiuni asupra culturii profesioniste, iar acum se neagă orice valență acestei culturi.

Propuneri făcute de participanți privind intențiile fiecăruia după seminarul de la Geoagiu Băi

Moderatorul a cerut fiecărui participant să menționeze intențiile sale după atelierul de la Geoagiu Băi. Redăm în continuare principalele idei avansate de către managerii prezenți.

R.S., Tg.Jiu - oferte noi de program
- ecologie, limbi străine pentru turism
- cocktail-capcană cu oficialități locale

M.C., Tg.Mureș - antrenament mental pentru profesori
- afișaj plus fișe în limbi străine
- ofertă lucrată în grupuri
- îmbunătățirea ofertei prin vizualizare
- informarea colaboratorilor/directori de curs
- ofertă concretă în domeniul cursurilor profesionale

M.B., Brașov - tehnici de vizualizare
- informarea profesorilor universității populare

V.P., Vatra Dornei - ofertă concretă în domeniul calificării
- cursuri de cultură generală cu sprijinul profesorilor de la Iași
- subvenționarea categoriilor nefavorizate

A.N.,Beiuș - să fie un centru metodologic pentru universitățile vecine
- înființarea de universități populare în mediul rural din zonă

V.J.,Tulgheș - curs de speologie
- folosirea metodelor noi, brainstorming

E.S., Sibiu - reluarea cursurilor universității populare de vară de la Sibiu

I.N., Babadag - împărtășirea experienței de la acest atelier colegilor de la casele de cultură din județ
- schimbarea radicală a ofertelor de cursuri
- cu sprijinul DVV, organizarea de cursuri de limba germană

L.O., Cluj-Napoca - o vizualizare mult mai eficientă
- efort pentru a obține personalitate juridică universității populare
- lobby pentru spațiul necesar universităților populare

C.S., Ministerul Culturii - o analiză științifică a seminarului de la Geoagiu Băi în cadrul temei „Educația adulților în perioada de tranziție"
- propunere de program privind moderarea activităților din universitățile populare
- promovarea Legii educației adulților
- articole în presă
- influențarea factorilor de decizie pentru o atitudine favorabilă față de educația adulților

A.B., Tecuci - prezentarea concluziilor acestui seminar publicului
- regândirea ofertei de programe, mai ales în ce privește prezentarea vizuală
- contact cu Oficiul de muncă și protecție socială pentru acțiuni de educație profesională

L.S., Cluj-Napoca - prezentarea conținutului seminarului colegilor
- construirea unor panouri tip Metaplan
- vizualizarea activităților

S.R., Hațeg - completarea ofertei: folclor, cultură pentru tineret, limba germană, birotică
- informarea colaboratorilor cu privire la seminar

M.F., Ministerul Culturii - o popularizare a metodelor predate aici
- studierea posibilității de înființare a unor centre de educație a adulților
- elaborarea împreună cu ANUP a unor materiale didactice pentru sat

C.V., Slobozia - propunerea de metode noi colaboratorilor universităților popularre
- îmbunătățirea sistemului de afișaj prin renunțarea la tablă și cretă

M.G., Bucureşti - curs de educaţie politică la care să fie atrase personalităţi politice
- curs de ecologie

Fiecare dintre cei de mai sus trebuie să realizeze ceea ce a exprimat ca intenţie, urmând ca la următoarea organizare a seminarului din prima jumătate a anului 1995, să prezinte concluzii în acest sens.

Se poate uşor constata o dominantă în intenţiile expuse: prezentarea modalităţilor folosite în seminar colegilor şi colaboratorilor universităţilor populare, precum şi oferta nouă făcută publicului. În legătură cu metodele din seminar, considerăm că unii participanţi s-au gândit la o asemenea iniţiativă fără să cunoască toate implicaţiile unui asemenea demers. Sunt sugestii referitoare de pildă la metaplan, instrument imposibil de găsit în România, iar în Germania, de unde a fost adus cel folosit în seminar, este foarte scump. Deci, unii dintre manageri ori au făcut-o din necunoaştere ori din oportunism.

Propuneri de teme pentru seminariile viitoare

Fiecare participant a făcut o sugestie de temă, după cum urmează:

I.B. management,
mediatizare
M.O. dialog pe management şi organizare; cum se face concret (joc de roluri)
M.F. organizarea unui interviu
M.B. marketing cultural
L.S. metode, tehnici şi aparatură modernă
A.N. prezentarea de experienţe germane în domeniu
C.V. studiu comparativ al universităţilor populare din România şi Germania
M.G. prezentarea unui film despre educaţia adulţilor
C.S. didactica educaţiei adulţilor

Apoi s-a trecut la exprimarea opţiunilor de către toţi participanţii pentru temele propuse. Cele mai multe opţiuni s-au făcut pentru: studiul experienţelor germane (9), organizarea unui interviu (9), management (8), didactica educaţiei adulţilor (7), marketing cultural (7). În cursul anului 1995 cele cinci teme ar urma să fie dezbătute într-un seminar special.

Propuneri pentru autorităţi

În cadrul atelierului, participanţii au exprimat observaţii asupra politicii de educaţie a adulţilor din România, unele dintre dificultăţile evidenţiate în dezbateri fiind puse pe seama inexistenţei unei gândiri coerente şi a unei strategii de acţiune în domeniu. În acest sens, s-au făcut propuneri adresate Ministerului Culturii, organism administrativ cu competenţe în educaţia adulţilor. Propunerile făcute se refereau la:

- elaborarea legii educaţiei adulţilor, element indispensabil într-o politică a domeniului;
- acordarea de personalitate juridică tuturor universităţilor populare;
- activitatea de educaţie a adulţilor să fie considerată ca fiind una instituţională indiferent de cadrul în care are loc (casă de cultură, şcoală populară de artă, cămin cultural);
- să fie asigurată finanţarea activităţii de educaţie a adulţilor;
- să fie asigurată baza materială minimă în universităţile populare.

Observaţii asupra atelierului

- unele noţiuni să fie dezvoltate, să se prezinte mai mult experienţa din alte ţări;
- să se dialogheze mai mult;
- să se facă mostre de panouri;
- să fie difuzate materiale de specialitate înainte de atelier;
- să fie organizate şi activităţi practice la o universitate populară;
- să se facă fotografii ale posterelor, ca să rămână ca material documentar.

4.1.3. Comentarii despre atelierul de la Geoagiu Băi

Seminarul **Formarea formatorilor**, organizat de DVV şi ANUP la Geoagiu Băi în septembrie 1994, a reprezentat o experienţă extrem de interesantă pentru analistul educaţiei adulţilor. Reunind un grup de oameni care lucrează în instituţii ale educaţiei adulţilor, seminarul s-a constituit şi ca o modalitate de cunoaştere şi studiere a profilului şi comportamentelor participanţilor.

Au fost prezenţi 18 lucrători în educaţia adulţilor. Majoritatea dintre ei aparţineau universităţilor populare, în general responsabili de organizarea şi conducerea activităţii în aceste instituţii. Provenienţa lor a fost din toate zonele ţării, ceea ce a permis posibilitatea expri-

mării unor experiențe diferite. O întrebare cheie ce se pune în legătură cu structura grupului participant: cei ce-l alcătuiesc sunt formatori sau manageri? Răspunsul pare de la sine înțeles: și manageri și formatori, opinie exprimată, de altfel, de toți participanții. Chestiunea nu este însă simplă. Poți fi un bun manager și un bun formator, dar în acțiunea concretă este clar că accentul cade pe una sau pe alta din cele două dimensiuni. Seminarul de la Geoagiu a fost de fapt cu referire la competențele și problemele managerilor în acțiunea de formare a formatorilor.

Majoritatea participanților este de profesie cadru didactic, element esențial al profilului managerilor și formatorilor din instituțiile de educație a adulților. Restul cuprinde ocupațiile de inginer sau economist.

Un element remarcabil îl reprezintă structura de vârstă a grupului. Vârsta medie este cuprinsă între 45 - 50 de ani. Două persoane aveau sub 40 de ani. Lipsa tinerilor din rândul managerilor pentru acest domeniu este o problemă fundamentală a strategiei de educație a adulților. Este o profesie necăutată de tineri, dar trebuie remarcat că ofertele societății în acest domeniu nu sunt atractive și nici convingătoare pentru traseul și destinul profesional al unui tânăr.

O bună parte dintre manageri au lucrat până în anul 1989 la instituții de educație a adulților. Se valorifică această experiență în activitatea actuală? Vom răspunde mai târziu la această întrebare.

Tematica seminarului a urmărit scopul și sarcinile educației adulților, oferta de program a universităților populare și a caselor de cultură. Seminarul a dezbătut necesitatea alegerii mijloacelor adecvate de realizare a educației adulților. Existența nevoii de educație este determinată de contextul influenței pieței? Pentru situația concretă actuală din România există o anumită ierarhizare a temelor de educație în raport cu oportunitățile etapei de tranziție (formare a conștiinței democratice, reinserție socială, șomaj, performanță, competiție și concurență).

Principala tehnică utilizată în seminar a fost activizarea fiecărui participant. Pentru fiecare temă s-a lucrat în grupuri, compoziția lor diferind de la temă la temă. Sinteza discuțiilor din grup era prezentată în planul seminarului, fiind vizualizată prin tezele, datele și concluziile principale în planșe afișate în sala de seminar, accesibile tuturor participanților.

Cursanții s-au acomodat repede cu aceste procedee de lucru, dovedind o înțelegere a scopurilor urmărite, fapt remarcat de moderatorul german, dl Rainer Duhm. Managerii români au adoptat cu ușurință aceste tehnici, confirmându-se și de această dată că dispunem de un grup de profesioniști, buni cunoscători ai domeniului lor de activitate, lipsiți însă de mijloacele tehnice absolut necesare astăzi într-o acțiune eficientă de educație. Seminarul a fost un prilej de muncă, beneficiară a unor mijloace, în special birotice. Formula propusă de moderator s-a dovedit a fi benefică pentru cursanți prin potențarea activității subiecților.

Descrierea succintă a principalelor teme desprinse din seminar este dătătoare de seamă pentru caracterizarea generală a seminarului de la Geoagiu Băi.

Instituțiile de educație a adulților propun publicului o varietate de programe. Ele vin în întâmpinarea aspirațiilor și trebuințelor cursanților. În același timp trebuie să exprime o concepție, o idee directoare privind finalitatea actului educativ. Toate aceste cerințe sunt clare pentru managerii în educația adulților. Discuțiile din grupuri au relevat existența acelorași probleme în instituțiile de educație a adulților: baza materială insuficientă, finanțare precară, raporturi inadecvate cu autoritățile.

Dacă înainte de anul 1989 în programele universităților populare predominau cursurile de cultură generală, astăzi ponderea o ocupă ofertele tehnico-aplicative. Din cauza dificultăților materiale s-a renunțat în unele din aceste instituții la cursurile pentru tineret. Orientarea către activități tehnico-aplicative se face în detrimentul cursurilor de informare și de cultură generală, ceea ce ar conduce la o deviere de la rosturile universității populare.

Ofertele diferă în raport de categoria cursanților. Elevii preferă cursuri de pregătire pentru admitere, pregătire fizică, cercuri de creație; studenții se axează pe cursuri de limbi străine, activități artistice creative; agenții economici manifestă interes pentru cursuri de birotică, informatică, management; șomerii cer cursuri de reconversie profesională.

Pe cine nu interesează ofertele universității populare? În general pe cei lipsiți de educație, deci pe tinerii necuprinși în sistemul educativ, pe copiii străzii, pe agricultori, pe cei fără ocupație, dar și pe cei care au resurse financiare reduse sau pe cei care au o părere foarte bună despre nivelul propriu de instruire. Motivația refuzului de a

frecventa universitățile populare are în vedere lipsa mijloacelor financiare, baza materială precară, perimarea aparaturii și mijloacelor de practică culturală, lipsa unui act valabil recunoscut, emis de universitatea populară, în discuție fiind certificatul de calificare, acces nediferențiat la informație, stressul legat de tranziție, insuficienta mediatizare a ofertei.

Aceste câteva idei desprinse din seminar reliefează dimensiuni ale profilului managerilor și oportunității oferite de seminar pentru categoria profesională menționată. Înainte de orice, este de reținut adaptarea la noile condiții ale tranziției. Înainte de anul 1989 universitatea populară propunea publicului cursuri, astăzi este necesară sondarea opțiunilor acestuia, organizarea activității fiind dependentă decisiv de cererile oamenilor. Prin modalitățile specifice utilizate în seminar s-a putut decela adaptabilitatea managerilor la noul context. Contribuie la aceasta experiența căpătată de ei în perioada de dinainte de anul 1989. O anumită „călire" obținută în relațiile cu autoritățile de atunci ce impuneau activități obligatorii pentru universitățile populare s-a dovedit benefică astăzi, ceea ce seminarul de la Geoagiu Băi a confirmat. Pentru că, și în trecut, universitățile populare erau obligate să-și câștige singure mijloacele de subzistență; este adevărat în contextul concret de atunci.

Seminarul a evidențiat și un alt aspect legat de specialiștii în educația tinerilor: progresul obținut în analiza, dezbaterea problematicii specifice domeniului, dar, și mai ales, curajul afirmării și argumentării opiniei, căutarea de soluții și finalizarea ideilor. S-a demonstrat eficiența unor asemenea forme de formare a formatorilor, a managerilor. Efectele nu pot fi imediate și spectaculoase. Ar fi o naivitate să se ceară așa ceva. Suita de activități inițiate, după anul 1989, mai ales cele sub egida ANUP și DVV relevă un progres exprimabil în schimbarea atitudinii, a modului de a gândi și de a acționa al celor ce au binevoit să participe, deci să accepte instruirea și educația pentru cerințele unui manager în condițiile actuale ale societății românești.

4.1.4. Managementul educațional

Ne-am reîntâlnit după mai bine de o jumătate de an, la cel de-al doilea seminar organizat de ANUP și DVV la Geoagiu Băi, continuând tematica de atunci și aprofundând-o. Cu acest prilej s-au

dezbătut teme noi: management, comunicare, moderarea acțiunilor de educație a adulților, lucrul cu colaboratorii.

Scopul. Atelierul din aprilie 1995 a făcut evaluarea a ceea ce s-a realizat concret cu ideile și experiențele însușite în atelierul precedent. Apoi, s-a studiat și exersat managementul în instituțiile de educație a adulților, cu referire specială la universitățile populare. Scopurile au fost formulate și stabilite de către DVV. Participanții s-au înscris în cadrul impus de tematica seminarului. Ce au urmărit DVV și ANUP? După cele discutate la Geoagiu Băi în septembrie 1994, acum s-a pus accent pe metode și tehnici de management evaluate și analizate prin procedeul brainstormingului, în subgrupuri, ca și prin metoda METAPLAN. Prezentarea scopurilor atelierului despre management de către moderator, dl Rainer Duhm, a avut loc pentru cei prezenți în debutul atelierului. Mai târziu, s-au integrat atelierului alți manageri, ceea ce a influențat activitatea.

Observații. Privind evaluarea impactului atelierului din septembrie 1994, am constatat că nu s-a înțeles corect, de către toți participanții, scopul formulat de către moderator: ce s-a pus în practică dintre inițiativele și sugestiile prezentate de către fiecare atunci, ce urmau să fie finalizate până la desfășurarea atelierului prezent; astfel, au fost aduse în discuție, la acest punct, aspecte colaterale. Să fi fost aceasta o modalitate de a evita lipsa de interes pentru activitățile desprinse din analizele atelierului sau neputința de a depăși rutina, de a accepta și realiza schimbarea în domeniul educației adulților? Pe de altă parte, s-au observat, și de această dată, inerția și pasivitatea față de informațiile transmise și de metodele propuse. Dacă ne referim numai la brainstorming, tehnică sugerată de moderator, nu i s-au cerut explicații suplimentare, nu s-a pus la îndoială oportunitatea ei la un grup ce includea persoane care, pentru prima dată, o exersau.

Planul de acțiune. Fiind stabilite scopurile, atelierul a derulat un plan dezvoltat de către moderator, apoi discutat de către participanți. Planul a cuprins: 1. prezentarea problemei (formulare, delimitare, clarificare conceptuală, exemplificări cu experiențe românești și străine, abordări teoretice, asociații ideatice, exigențe normative și legislative, particularități locale, regionale și naționale, evoluții ale managementului etc.); 2. organizarea dezbaterilor în subgrupuri (modul de constituire a acestora, criterii de alcătuire, comunicarea informației, consemnarea ideilor și experiențelor, cooperarea și dialogul, timpul de desfășurare, materiale utilizate, asigurarea

cadrului de dialog şi comunicare, astfel încât fiecare să fie activ şi eficient); 3. vizualizarea (modalităţi de exprimare vizuală a ideilor, soluţiilor şi strategiilor discutate şi stabilite în subgrupuri); 4. analiza de către întregul grup a activităţii din cadrul fiecărui subgrup; 5. evaluarea; 6. stabilirea de proiecte.

Observaţii. Planul propus pentru atelier a încercat să creeze şanse egale pentru fiecare participant de a-şi exprima opinia, de a-şi etala cunoştinţele, de a prezenta şi valorifica experienţa şi rezultatele activităţii sale, de a învăţa, de a însuşi cunoştinţe noi şi, mai ales, noi tehnici de lucru. Raporturile dintre cursanţi, pe de o parte, relaţiile dintre cursanţi şi moderator, pe de altă parte, au fost flexibile şi cooperante. Grupul în întregul său s-a constituit ca o echipă, ceea ce nu s-a înţeles întotdeauna. Eficienţa activităţii în atelier, performanţele didactice, educative şi instructive au fost dependente de gradul de înţelegere şi, deci, de implicarea fiecăruia în activitatea atelierului. În legătură cu planul propus, nu au existat observaţii, critici şi sugestii semnificative din partea cursanţilor.

Decizia. După prezentarea şi discutarea planului de activitate în atelier, s-a hotărât asupra acestuia. Nu a fost un proces propriu-zis de decizie. Mai mult, a existat un consens tacit. Comentarii de esenţă nu au existat.

Observaţii. Decizia, în cazul discutat, nu avea cum să cunoască toate caracteristicile proprii unui asemenea act. Moderatorul şi organizatorii au fost cei care au gândit şi au hotărât planul atelierului. Remarca noastră se referă la lipsa de reacţie a grupului faţă de solicitarea moderatorului în a expune opinii, observaţii referitoare la metodele propuse, la problemele sugerate, la soluţiile avansate. Aceasta a condus la neînţelegerea de către participanţi a scopului real al unei dezbateri. De pildă, tema despre conceptul de management nu a fost tratată adecvat, datorită incongruenţei de comunicare între grup şi moderator.

Punerea în acţiune. Activitatea desfăşurată în subgrupuri s-a dovedit oportună şi eficientă. Constituirea grupurilor s-a făcut de fiecare dată după alt criteriu. Pe o durată stabilită (de regulă, o oră), în subgrup s-au dezbătut subiecte legate de management. Discuţiile s-au finalizat prin vizualizarea principalelor idei şi acţiuni. Analiza de către întregul grup s-a redus de multe ori la expunerea a ceea ce s-a discutat în subgrupuri.

Observaţii. Activitatea în subgrupuri a fost inegală, axată pe teme circumscrise atelierului, dar în intensitate şi performanţe diferite. S-a încercat menţinerea, de către un număr de cursanţi, pe tot parcursul desfăşurării atelierului, a aceluiaşi grup (de pildă, cei din universităţile din localităţile mici au dorit să rămână constituiţi permanent ca grup separat), justificată, cel puţin parţial, de afinitatea şi similaritatea de interese. Situaţie ce pune o problemă cardinală pentru organizarea atelierului: opţiunea pentru criteriile de alcătuire a subgrupurilor.

Activitatea în subgrupuri a evidenţiat şi un alt aspect: gradul de implicare a fiecăruia în dezbateri şi decizii. S-a observat că în momentul creării subgrupurilor a existat tendinţa de a solicita includerea persoanelor considerate competente.

Mai mult, în cadrul subgrupurilor, fie din proprie iniţiativă, fie prin presiunea celorlalţi, nu de puţine ori discuţiile au fost dominate de către o persoană care, în final, era desemnată să expună opiniile întregului subgrup.

Coordonarea activităţii a fost realizată de către moderator. Cu tact şi profesionalism, specialistul german Rainer Duhm a urmărit punerea în relief a cunoştinţelor, deprinderilor şi opiniilor fiecărui participant, concordant cu tema atelierului.

Observaţii. Spre deosebire de atelierul din septembrie 1994, coordonarea a fost, de această dată, mai directă, moderatorul accentuând pe regulile dialogului şi ale cooperării, lăsând loc şi pentru controverse. El a fost nevoit să intervină pentru a menţine climatul adecvat unei activităţi de grup, cu deosebire prin apelul la ascultare şi acceptare a opiniei celuilalt.

Controlul. În cadrul atelierului nu a fost necesar un control. Toţi participanţii au manifestat interes pentru modalităţile de dezbatere. Cât priveşte conţinutul propriu-zis, controlul a vizat acurateţea informaţiilor comunicate de către participanţi, respectarea direcţiilor stabilite în prealabil.

Observaţii. Organizarea atelierului într-o localitate mică şi un stabiliment ce a aparţinut timp de o săptămână numai participanţilor la atelier a facilitat decisiv înlăturarea unor factori „perturbatori".

Descrierea de până aici, evident succintă, a activităţii în atelierul de la Geoagiu Băi creionează conturul acestuia, conform structurii managementului aşa cum a fost discutată.

Evaluare și concluzii (parțiale)

Atelierul din aprilie 1995 s-a dovedit oportun și a reprezentat cadrul, dar și modalitatea de formare a managerilor în educația adulților. S-a observat, pe bună dreptate, că și instituții românești îndrituite ar trebui să organizeze asemenea tipuri de întâlniri între manageri, cu atât mai necesare dacă se ia în calcul o anumită marginalizare a domeniului educației adulților în societatea românească. Una dintre rațiunile de bază ale atelierului, ca de altfel și a altor acțiuni inițiate de către ANUP și DVV, este transmiterea de informații, familiarizarea cu tehnici și metode de management modern, încât instituțiile românești să continue, autonom, să introducă schimbarea în beneficiul adulților și al societății.

Atelierul a relevat că o bună parte dintre manageri a încercat și a reușit să finalizeze sugestii rezultate din dezbaterile atelierului. Rămâne un deziderat schimbarea mentalității la toate componentele vieții sociale (public, structuri organizaționale, educatori, autorități, instanțe de decizie) cu privire la impactul educației adulților asupra evoluției sociale. Este punctul critic al problemei, reliefat și de o cercetare sociologică pe care o prezentăm în alt capitol: gradul de receptare a virtuților educației adulților de către organismul social.

Atelierul de la Geoagiu Băi, continuat, sperăm, prin activitatea participanților asistați de tutori (germani și englezi), a oferit doar argumente teoretice și practice pentru necesitatea schimbării comportamentale, mentale și axiologice în sectorul educației adulților. Efortul propriu de gândire și de acțiune întemeiat pe tradițiile și experiențele autohtone, aceasta este concluzia generos și substanțial conferită de cele două ateliere organizate de către ANUP și DVV.

* * *

Cele două ateliere prezentate, ca și altele (de pildă, cele despre programul neuro-lingvistic - NLP), au dovedit oportunitatea lor exprimată în schimbările percepute în comportamentele managerilor în educația adulților, cu deosebire privind formularea de soluții, capacitatea de a argumenta propria opinie, efortul de autodepășire, dorința de a asimila cunoștințe noi, de a deprinde noi tehnici de lucru. A rezultat și o anumită dificultate din partea unor manageri de a se adapta la schimbare, însă trebuie remarcat că nici un participant nu a respins modalitățile de formare a moderatorilor, discutate în cadrul atelierelor.

4.2. Publicul instituțiilor de educație a adulților

În anul 1994 am efectuat cercetarea „Educația adulților în perioada de tranziție. Experiențe și proiecte. Metode și tehnici de acțiune"[1].

Investigația a urmărit câteva obiective:

1. Studierea cadrului general al educației adulților;
2. Studierea educației adulților în contextul particularităților perioadei actuale;
3. Analiza educației adulților în raport de alte tipuri de educație;
4. Investigarea experiențelor și proiectelor de educație a adulților;
5. Cunoașterea componentelor educației adulților;

Ipoteza generală: există o relație directă între educația adulților și contextul real de viață al individului. Într-o perioadă de criză, cum este tranziția traversată astăzi de către societatea românească, educația adulților ar trebui să se instituie în modalitate de schimbare socială și individuală.

Așa cum s-a putut reține, s-a urmărit cunoașterea contextului concret în care au loc acțiunile de educație a adulților. În acest sens am investigat indivizi aparținând categoriilor sociale din mediul urban. Opiniile acestora se constituie într-un indiciu al stării de fapt al domeniului investigat.

Se impun câteva precizări. Mai întâi, menționăm limitarea temei la unele dintre elementele ce ar putea constitui un program de educație a adulților. Am insistat asupra impactului acestui tip de educație în societate, raporturile lui cu instruirea, cu autoeducația, autoinstruirea. De asemenea, am intenționat să punem în lumină interdependența dintre pregătirea școlară și educația adulților. Pentru a reliefa contextul actual, am cerut subiecților să compare situația educației adulților din prezent cu situația antedecembristă.

1. Culegerea datelor s-a realizat în cadrul Institutului de Cercetare a Calității Vieții (ICCV). Cercetarea de teren a fost coordonată de prof. univ. dr. Ion Mărgineanu. La elaborarea chestionarului a participat, la unele faze, dr. Maria Moldoveanu, cercetător științific principal. Programul de prelucrare electronică a datelor a fost elaborat de Ion Voinea.

Lucrarea s-a realizat printr-un contract de cercetare cu Ministerul Cercetării și Tehnologiei, prin Ministerul Culturii. Pentru sprijinul acordat ne exprimăm întreaga noastră gratitudine.

Apoi, cercetarea a pus accentul pe conținutul activității de educație a adulților, reliefată printr-un număr de 27 de itemi. Un loc amplu îl ocupă studiul factorilor și modalităților de educație a adulților, inclusiv în ceea ce privește finanțarea.

Analiza ce urmează are două segmente: datele la nivel de lot și diferențierea sau nediferențierea în raport de trei indicatori psihosociali: ocupație, sex, vârstă. Dată fiind ponderea ridicată a absolvenților de liceu, ca și identificarea profesiei cu un anumit nivel de instrucție școlară, am renunțat la indicatorul pregătire școlară.

4.2.1. Metodologia

Instrumentul de cercetare a fost un chestionar. Scopul urmărit a fost obținerea unor informații cu privire la situația educației adulților în perioada actuală.

În afara întrebărilor de identificare (vârstă, sex, ocupație, nivel de instruire), chestionarul a cuprins întrebări referitoare la instituțiile implicate în educația adulților, condițiile de practicare a formelor de educație a adulților, activitățile ce fac obiectul educației adulților, metode utilizate în domeniu, raportul dintre autoinstruire, autoeducație și educația adulților.

La unii itemi de la unele întrebări se solicita subiecților să concretizeze răspunsul pentru itemii pentru care au optat. De pildă, la întrebarea: „În ce domeniu vă pregătiți sistematic", la itemul 1 „în domeniul specialității" s-a adăugat „care?" - deci subiecții trebuiau să menționeze care este specialitatea în care se pregătesc. În aceeași situație se află și alte itemuri: „prin alte modalități", „altele", „alți factori" etc. Aceasta este o cerință a cercetării de a avea informații cât mai concrete ca urmare a unei investigări a unei teme. Rezultatele sunt însă foarte modeste. Puțini subiecți, în unele cazuri chiar foarte puțini, concretizează itemurile sus-menționate. Nu putem stărui aici asupra acestei probleme deosebit de importantă și interesantă. Probabil, economia de efort în gândire și memorie, timpul și locul de desfășurare au influență în evitarea sau neglijarea răspunsului de acest gen.

4.2.2. Lotul investigat

Datorită condițiilor financiare, în primul rând, am fost nevoiți să restrângem numărul subiecților ca și al localităților cuprinse în cercetare.

Investigația s-a efectuat în orașele București, Brașov și Craiova, centre cu puternice tradiții și cu experiențe solide în educația adulților. Așadar, ne-am oprit la localități în care există un cadru instituțional complex în domeniul educației, învățământului și culturii.

Lotul este alcătuit din 395 persoane, a cărui componență o prezentăm mai jos.

Pe *localități*: 199 sunt din București, 96 din Brașov, 100 din Craiova. În funcție de apartenența la *sex*: 198 de sex feminin, 196 de sex masculin. Ponderea celor două sexe este egală.

În raport de *ocupație*:
- muncitor - 95 (24 %)
- specialist cu studii superioare - 85 (21 %)
- elev, student - 77 (19 %)
- funcționar - 39 (10 %)
- tehnician, maistru - 23 (6 %)
- șomer - 23 (6 %)
- altă ocupație - 27 (7 %)
- pensionar - 11 (3 %)
- casnică - 3 (1 %)
- fără ocupație - 8 (2 %)
- nu răspunde - 4 (1 %)

Trei categorii profesionale predomină lotul: muncitorii, specialiștii și tineretul studios, la acesta din urmă predominând studenții. O zecime din lot aparține funcționarilor cu studii medii. Un procent ridicat (6 %) îl reprezintă șomerii. Pondere ridicată au și subiecții încadrați la itemul „alte ocupații", fiind incluse profesii cum sunt: manechin, om de afaceri, fotbalist, artist amator, soră medicală, învățătoare[1].

Lotul exprimă, în linii generale, structura socio-ocupațională a societății românești.

În raport de *studiile absolvite*:
- liceu - 228 (58 %)
- studii superioare - 100 (25 %)
- școală profesională - 25 (6 %)
- școală postliceală - 21 (5 %)
- școală generală - 18 (5 %)
- nonrăspuns - 3 (1 %)

1. Structura pe ocupații și pe studii absolvite este cea stabilită de ICCV pentru toate cercetările efectuate în acest institut.

Majoritatea lotului este absolventă a liceului. 83 % din lot are liceul sau studii superioare. Numai 11 % au şcoala generală sau şcoala profesională. Conform studiilor absolvite, lotul investigat are un înalt nivel de instrucţie, premisă esenţială în abordarea educaţiei adulţilor prin instituţiile adecvate domeniului. Reamintim că sondajul s-a efectuat în universităţi populare şi case de cultură.

Totodată, structura de mai sus reflectă efectele politicii în domeniul învăţământului în perioada comunistă: cuprinderea unei întregi generaţii în sistemul şcolar obligatoriu, iar în perspectivă imediată era prevăzută generalizarea liceului.

În raport de *vârstă*:

- sub 18 ani - 8 (3 %)
- 18-19 de ani - 26 (6 %)
- între 20-30 de ani - 245 (62 %)
- între 31-40 de ani - 72 (18 %)
- între 41-50 de ani - 25 (6 %)
- peste 50 de ani - 19 (5 %)

În lot predomină adulţii tineri, cu deosebire la intervalul de vârstă cuprins între 20-30 de ani, aceştia constituind, în fapt, publicul acestor instituţii de cultură.

Biblioteca personală: 92 % (362 de subiecţi) declară că dispun de bibliotecă, procent foarte ridicat. Numai 8 % nu dispun de bibliotecă personală.

Structura tematică a bibliotecilor personale este următoarea:

- beletristică - 81 %
- dicţionare, enciclopedii - 70 %
- literatură de aventuri - 64 %
- ştiinţă - 54 %
- science fiction - 49 %
- filosofie - 46 %
- tehnică - 41 %
- religie - 38 %
- psihologie/sociologie - 30 %

Aşadar, beletristica este pentru o bună parte dintre subiecţi carte de bibliotecă personală. Urmează dicţionarele, literatura de aventuri şi cărţile de ştiinţă. Ponderi de nivel mediu au cărţile de science fiction, filosofie, tehnică. O proporţie mai mică de subiecţi au în biblioteca

lor cărţi de psihologie/sociologie şi de religie[1]. Totuşi, apreciem procentul de 38 % destul de ridicat, dacă avem în vedere că, abia după revoluţie, cartea religioasă circulă nestigherit în toate locurile şi pentru toate categoriile de cititori.

Structurile tematice ale lucrărilor din biblioteca personală apar mai pregnant din asocierile celor nouă tipuri de carte investigate. Reamintim că fiecare subiect avea posibilitatea să indice practic toate cele nouă tipuri. Consemnăm, mai întâi, pe cei care au indicat numai un gen de carte. Nu se detaşează nici una dintre tematicile discutate. 1% dintre subiecţi afirmă că biblioteca lor personală este alcătuită numai din dicţionare, enciclopedii, iar 1 % numai din cărţi de beletristică. Alt grup de 1 % au în biblioteca personală numai cărţi poliţiste. Pe total numai 4 % din lot afirmă că biblioteca lor personală este axată numai pe un gen de carte.

Rezultă că pentru cei mai mulţi subiecţi biblioteca personală este alcătuită din o varietate de genuri tematice, după anumite criterii. Astfel, 8 % dintre subiecţi au în bibliotecă numai cărţi de psihologie/sociologie, ştiinţă, religie şi filosofie, deci fără cărţi de beletristică; 13 % dintre subiecţi au toate celelalte tipuri de cărţi, dar fără lucrări de filosofie şi ştiinţă;

- 28 % dispun de cărţi în bibliotecă, dar mai puţin cele de psihologie şi tehnică;
- 24 % dispun de cărţi variate în bibliotecă, mai puţin cele de ştiinţă şi tehnică;
- 21 % dispun de cărţi diverse, mai puţin cele de filosofie şi tehnică;
- 5 % declară că dispun de toate cele nouă genuri tematice;
- 4 % posedă toate genurile de carte, mai puţin beletristică;
- 1 % dispun de cărţi de beletristică asociate cu alte genuri dar mai puţin cărţile tehnice;
- 3 % au în bibliotecă toate tipurile de carte dar mai puţin pe cele de filosofie, religie, psihologie/sociologie.

Un alt fapt semnificativ: lipsa dicţionarelor/enciclopediilor din bibliotecile personale nu apare la grupuri compacte. Cei 30 % din lot

1. În cadrul cercetării efectuate în anul 1989 pe tema lecturii a reieşit următoarea structură a tipurilor de cărţi din biblioteca personală: proză - 60%, ştiinţă - 12 %, poezie - 10 %, tehnică - 6 %, alte cărţi - 12 %, cf. Constantin Schifirneţ, *Lectura şi biblioteca publică*, raport de cercetare, colecţia **Biblioteca Bibliologica,** 1991.

care declară că nu dispun de asemenea cărți se distribuie într-o foarte mare varietate de structuri.

Constituirea unei biblioteci personale reflectă interese, trebuințe și aspirații diverse în raport de mediul de viață și condițiile de exercitare a profesiei.

4.2.3. Educația adulților: delimitare, definire, relații cu alte tipuri de activitate educativă

4.2.3.1. Învățarea la vârsta adultă

Eficiența actului de educație este determinată și de gradul în care indivizii cunosc conținutul acelui tip de educație în care sunt implicați. În acest sens, chestionarul a cuprins și o întrebare referitoare la valabilitatea asertiunii conform căreia educația adulților înseamnă învățare la vârsta adultă. În consecință:

- 50 % dintre subiecți sunt de părere că definirea educației adulților ca învățare la vârsta adultă este în mare măsură reală;
- 35 % apreciază că într-o oarecare măsură această afirmație este reală;
- 11 % sunt de părere că în mică măsură este reală afirmația menționată;
- 3 % consideră ca lipsită de realitate afirmația respectivă.

Numai jumătate dintre subiecți apreciază că asertiunea în cauză este valabilă. 46% din lot acordă într-o oarecare măsură sau în mică măsură credit ideii că educația adulților este învățare la vârsta adultă. Putem conchide că la cvasimajoritatea celor investigați există, în grade diferite, viziunea despre educația adulților concepută ca învățare. Faptul că aproape jumătate nu consideră învățarea ca esențială, fără a-i nega însă orice oportunitate, semnifică o anumită rezervă în legătură cu sublinierea ei ca dimensiune a educației adulților.

În funcție de indicatorii psihosociali reținem următoarele: grupul „alte ocupații" se distribuie egal în ce privește opiniile despre asertiunea discutată (33 % în mare măsură, 30 % într-o oarecare măsură, 30 % în mică măsură); 70 % dintre tehnicieni menționează itemul „oarecare măsură", iar 82% dintre pensionari itemul „mare măsură". Între cele trei grupuri profesionale dominante în lot (muncitori, specialiști, elevi-studenți) nu există deosebiri;

Între sexe, diferențele sunt marcate în tabelul de mai jos:

- în procente -

Sexul	Tipul de răspuns			
	mare	oarecum	mic	nu
feminin	45	41	11	2
masculin	56	31	10	3

Bărbații în proporție mai mare decât femeile (diferență - 18 %) apreciază valabilitatea asertiunii.

Deosebirile între grupurile de vârstă sunt redate în tabelul de mai jos:

- în procente -

Vârsta	Tipul de răspuns			
	mare	oarecum	mic	nu
sub 20 de ani	33	53	12	2
între 20 - 40 de ani	50	35	11	4
peste 40 de ani	66	17	9	5

Ponderea opiniilor favorabile asertiunii: „Educația adulților este învățare la vârsta adultă" crește odată cu vârsta, adulții în etate fiind, probabil, mai conștienți de necesitatea învățării. Evident, diferențele între cele două generații sunt cu privire la gradul de apreciere și nicidecum asupra valabilității învățării la vârsta adultă. Intervin o serie de factori ce acționează în diferențierea adulților de tineri, dintre care reținem: experiența de viață și profesională, confruntarea cu problemele puse de exercitarea unei profesii, dar și cu perimarea cunoștințelor însușite în perioada școlarității.

Corelat cu această problematică am studiat și opinia subiecților despre oportunitatea de a studia toată viața.

- 60 % dintre subiecți consideră că toți oamenii trebuie să studieze toată viața;
- 27 % sunt de părere că numai unii oameni trebuie să studieze toată viața;
- 6 % apreciază că nu este necesar să studiezi toată viața;

- 6 % declară că nu-și dau seama dacă este necesar.

Aproape două treimi din lot acceptă oportunitatea de a studia toată viața, ceea ce confirmă concluzia cu privire la valabilitatea asertiunii că educația adulților înseamnă învățare la vârsta adultă. Totuși este de remarcat proporția mai mare (dublă) a celor care consideră că nu este necesar să studiezi toată viața comparativ cu procentul celor care sunt de părere că educația adulților este învățare la vârsta adultă.

De altfel, corelarea celor două întrebări oferă un tablou semnificativ, așa cum reiese din tabelul de mai jos:

- în procente -

Apreciere asupra oportunității învățării la vârsta adultă	Apreciere privind necesitatea învățării toată viața			
	pt.toți	pt.unii	nu	nu știe
în mare măsură	70	25	2	3
în oarecare măsură	55	25	7	11
în măsură mică	38	43	12	7

Există o asociere între gradul de apreciere a oportunității învățării la vârsta adultă și nivelul de apreciere cu privire la necesitatea studierii de-a lungul întregii vieți, adică subiecții care au declarat că în mare măsură sunt de acord că educația adulților înseamnă și învățare la vârsta adultă, în proporție foarte ridicată consideră că pentru toți oamenii este necesar să studieze toată viața; ponderea la celelalte itemuri scade, astfel încât la grupul ce menționează învățarea ca fiind în mică măsură valabilă la vârsta adultă se constată o proporție mult mai mare de aprecieri cu privire la necesitatea studierii de-a lungul vieții numai de către unii oameni ca și la respingerea acestei asertiuni (12 % față de 2 % pentru itemul „în mare măsură“ și 7 % la itemul „în o oarecare măsură“).

Să observăm ce rezultă din raportarea la indicatorii psihosociali a studiului ca dimensiune a vieții.

Corelarea ei cu ocupația diferențiază astfel lotul cercetat, așa cum reiese din tabelul de mai jos:

- în procente -

Tip de răspuns	Ocupația							
	muncitor	tehnician	funcționar	specialist	elev student	alte ocup.	pensionar	șomer
numai pentru unii	22	22	23	29	27	30	54	26
pt. toți	63	52	69	61	62	52	27	61
nu	7	9	5	5	1	18	-	4
nu-mi dau seama	6	17	3	2	9	-	18	9

Doar pensionarii într-o proporție mai ridicată (peste jumătate) indică itemul „numai pentru unii oameni“. Procentul cel mai ridicat de respingeri este la grupul „alte ocupații“.

Subiecții de sex feminin, în proporție mai mare decât cei de sex masculin, consideră că este necesar pentru toți oamenii să studieze toată viața (64 % feminin, 58 % masculin), iar bărbații, în proporție mai mare decât femeile, sunt de părere că numai unii oameni trebuie să studieze (34 % bărbați, 24 % femei).

Vârsta determină unele deosebiri așa cum se poate constata din tabelul următor.

- în procente -

Vârsta	Tipul de răspuns			
	pentru unii	pt. toți	nu	nu-mi dau seama
sub 20 de ani	26	53	18	3
între 20 - 30 de ani	25	64	10	1
între 30 - 40 de ani	28	58	14	-
între 40 - 50 de ani	32	60	4	4
peste 50 de ani	37	42	21	-

Câteva remarci se impun a fi făcute. Ponderea celor care menționează itemul „numai pentru unii oameni" crește odată cu vârsta. La itemul „pentru toți oamenii" proporția cea mai mare o întâlnim la grupul de vârstă 20-30 de ani, iar cea mai scăzută la cei de peste 50 de ani. La răspunsurile care indică nevalabilitatea asertiunii „trebuie să studiezi toată viața", ponderea cea mai ridicată este la grupul de vârstă sub 20 de ani și la grupul de vârstă de peste 50 de ani, așadar la extremele ciclului de viață, dar fără să depășească proporțiile opțiunilor pentru celelalte itemuri („numai pentru unii oameni", „pentru toți oamenii"). Rezultă că în grupurile de vârstă amintite se manifestă în mai mare măsură decât la celelalte atitudinea de respingere a ideii despre necesitatea studiului de-a lungul întregii vieți. Probabil, la cei de vârstă foarte tânără, lipsa de experiență; la cei de vârstă peste 50 de ani, confruntarea cu realitățile concrete în profesie și în viață au determinat această respingere.

Discutând despre asocierile cu indicatorii psihosociali, constatăm că și în cazul ocupației (între muncitori, specialiști, elevi sau studenți) și în cel al vârstei (între grupurile de vârstă 20-30 de ani, 31-40 de ani) nu se manifestă deosebiri esențiale între grupurile dominante pe lot.

4.2.3.2.Condiții pentru practicarea educației adulților

Legată de comportamentele față de educația adulților este chestiunea condițiilor de exercitare a acestui tip de educație. Cercetarea relevă următoarele date:

- 50 % dintre subiecți apreciază că în mică măsură sunt condiții pentru practicarea formelor de educație a adulților;
- 20 % consideră că în mare măsură aceste condiții sunt asigurate;
- 10 % declară că nu sunt condiții;
- 19 % declară că nu-și dau seama dacă sunt sau nu sunt create condiții.

Concluzia desprinsă este numărul ridicat de subiecți care apreciază că doar în mică măsură există astăzi în România condiții pentru practicarea diferitelor forme de educație a adulților. O zecime din lot este de părere că asemenea condiții nu există în nici un fel.

Tranziția, dar nu numai ea, influențează atitudinea subiecților față de situația reală a unor domenii sociale, educative, culturale, între

care și cel al educației adulților. Trebuie adăugată la aceasta și o anumită expresie a modului cum este privită educația adulților în societatea românească. Condițiile materiale și financiare sunt relevante în acest context, însă este absolut necesar să luăm în seamă și atitudinea neutrală sau de neglijare, chiar de marginalizare a acestui sector.

Indicatorii psihosociali aduc unele nuanțe față de situația pe lotul cercetat.

Ocupația diferențiază subiecții astfel: 27 % muncitori, 4 % tehnicieni (maiștri), 33 % funcționari, 20 % specialiști, 13 % elevi (studenți), 9 % pensionari, 26 % alte ocupații, 13 % șomeri declară că în mare măsură sunt asigurate condiții; 44 % muncitori, 52 % tehnicieni (maiștri), 46 % funcționari, 58 % specialiști, 56 % alte ocupații, 52 % elevi (studenți), 45 % pensionari, 52 % șomeri sunt de părere că doar în mică măsură sunt asigurate condiții pentru practicarea formelor de educație a adulților.

Sexul și vârsta nu determină mari deosebiri între subiecți.

Cercetarea a urmărit și cunoașterea opiniei subiecților despre *diferența de condiții între perioada anterioară anului 1989 și cea actuală.*

- 23 % consideră că, în comparație cu perioada de dinainte de anul 1990 preocupările pentru educația adulților se manifestă la un nivel superior;
- 23 % apreciază că acest gen de preocupări este inferior astăzi față de perioada anterioară anului 1990;
- 18 % sunt de părere că preocupările de acum și cele anterioare sunt la același nivel;
- 35 % dintre subiecți nu pot aprecia.

Nu se desprinde o opinie dominantă. Totuși, ponderea o dețin cei care nu pot exprima o opinie, aceasta datorându-se prezenței în lot a unui număr mare de tineri, care nu au putut compara cele două perioade, lipsindu-le nu numai experiența, dar și implicarea efectivă în activități de acest tip, cum este educația adulților.

Restul opiniilor reliefează un echilibru între cei care cred că astăzi preocupările pentru educația adulților sunt superioare celor din perioada de dinainte de anul 1990 și cei care consideră că asemenea preocupări sunt inferioare.

Ocupația subiecților nu determină diferențe. În schimb, vârsta diferențiază opiniile astfel: cei care au sub 20 de ani și cei care au

între 41 - 50 de ani consideră că astăzi preocupările sunt superioare faţă de anul 1989; cei de peste 50 ani le consideră inferioare; cei de 30 - 40 de ani sunt de părere că nu există deosebiri între cele două perioade.

4.2.3.3. Autoeducaţia şi autoinstruirea în relaţie cu educaţia adulţilor

Cercetarea a urmărit investigarea raporturilor dintre educaţia adulţilor şi implicarea nemijlocită a individului în actul de educaţie, pentru a vedea dacă între cele două procese există o asociere sau o respingere.

Tema referitoare la autoeducaţie a fost sondată prin întrebarea: „Dvs. sunteţi preocupat de autoeducaţia continuă sau preferaţi să participaţi la diverse programe de educaţie a adulţilor?". Opiniile exprimate de subiecţi sunt redate mai jos:

- 50 % răspund că sunt preocupaţi de autoeducaţie;
- 29 % declară că iau în seamă atât participarea la programele de educaţie a adulţilor cât şi autoeducaţia;
- 17 % participă la programele de educaţie a adulţilor;
- 4 % declară că nu sunt preocupaţi de educaţie.

Rezultă că jumătate din lot acordă prioritate autoeducaţiei şi doar mai puţin de o treime este interesată în aceeaşi măsură de autoeducaţie şi de educaţia adulţilor. O proporţie relativ mică de subiecţi participă numai la programele de educaţie a adulţilor. Dacă adunăm procentul ce reprezintă acceptarea ambelor variante la procentul pentru fiecare variantă, reiese că 79 % dintre subiecţi sunt preocupaţi de autoeducaţie, iar 46 % de participarea la programele de educaţie a adulţilor. După cum se poate uşor remarca, există un grup foarte mare de subiecţi interesaţi de autoeducaţie, iar grupul celor orientaţi către educaţia adulţilor nu atinge nivelul a jumătate din lot.

Subiecţii investesc în mai mare măsură în autoeducaţie, deci în efortul propriu de formare. Autoeducaţia este o dimensiune a educaţiei adultului, pentru că vârsta adultului, spre deosebire de vârsta copilăriei şi cea a tinereţii, se diferenţiază şi prin autonomie, inclusiv în ceea ce priveşte educaţia ca şi dezvoltarea propriei personalităţi, cu deosebire cu mijloace personale. Asocierea cu indicatorii psihosociali reliefează următoarele concluzii; în raport de ocupaţie, situaţia este prezentată în procente în tabelul care urmează:

Auto-educaţia	muncitor	tehnician	funcţionar	specialist	alte ocup.	elev student	pensionar	şomer
mă preocupă autoeducaţia	39	39	41	62	37	56	54	52
particip la programe	23	35	26	9	22	10	9	22
iau în seamă ambele variante	26	22	33	27	37	31	27	26
nu sunt preocupat	12	4	-	1	4	3	9	-

Tabelul evidenţiază diferenţe determinate de ocupaţie, dar ele sunt mai ales în cadrul aceluiaşi item şi de mai mică intensitate între itemuri. Astfel, în proporţie mai mare decât alte ocupaţii, specialiştii, secondaţi de tinerii studioşi, sunt preocupaţi de programele pentru educaţia adulţilor. Ponderea cea mai mică de opţiuni pentru acest item („Mă preocupă autoeducaţia") o întâlnim la muncitori şi tehnicieni (maiştri). Participarea la programele de educaţie a adulţilor este mai accentuată la tehnicieni (maiştri) şi în proporţia cea mai mică la specialişti şi pensionari (sub 10%). Ambele variante sunt luate în considerare de grupul „alte ocupaţii", secondat de către funcţionari şi elevi, studenţi. Dacă privim tabelul din unghiul ponderii fiecărui item, observăm că la toate ocupaţiile, cu excepţia grupului „alte ocupaţii", cele mai multe opţiuni sunt pentru itemul „mă preocupă autoeducaţia". La grupul „alte ocupaţii", opţiunile pentru itemii „mă preocupă autoeducaţia" şi „iau în seamă ambele variante" sunt egale. Rezultă că la toate ocupaţiile prioritate are autoeducaţia, dar în grade diferite.

Deosebirile între sexe sunt redate în tabelul de mai jos:

- în procente -

Sexul	Autoeducaţia sau educaţia adulţilor			
	mă preocupă autoeducaţia	particip la ed. adulţilor	iau în seamă ambele variante	nu mă preocupă
feminin	54	14	30	2
masculin	45	20	28	7

Fetele declară, în proporţie mai mare decât băieţii, că sunt preocupate de autoeducaţie. Băieţii, în proporţie mai mult de trei ori decât fetele, nu sunt preocupaţi de programele de educaţie.

Deosebirile între grupele de vârstă sunt prezentate în tabelul de mai jos:

- în procente -

Vârsta	Autoeducaţia sau educaţia adulţilor			
	mă preocupă autoeducaţia	particip la ed. adulţilor	iau în seamă ambele variante	nu mă preocupă
sub 20 ani	53	12	29	6
20-30 ani	51	16	30	3
31-40 ani	46	28	22	4
41-50 ani	40	12	40	8
peste 50 ani	53	5	32	10

Cu o singură excepţie, la toate vârstele predomină opţiunile pentru itemul „mă preocupă autoeducaţia". La grupul de vârstă 41-50 de ani există aceleaşi ponderi pentru itemul „mă preocupă autoeducaţia" şi pentru itemul „iau în seamă ambele variante". Aproape o treime din rândul celor de vârstă 31-40 de ani participă la programele de educaţie a adulţilor. O zecime dintre cei care au peste 50 de ani nu participă şi nu sunt interesaţi de programele de educaţie. Aşadar, autoeducaţia este prioritară la toate grupurile de vârstă.

4.2.3.4. Autoinstruirea, completare sau alternativă a activităţii de educaţie a adulţilor

În acelaşi scop am urmărit opinia despre autoinstruire în relaţie cu educaţia adulţilor.

Din datele cercetării rezultă:

- 40 % dintre subiecţi consideră că autoinstruirea este o completare a activităţii instituţionale de educaţie a adulţilor;
- 38 % apreciază că autoinstruirea este în acelaşi timp alternativă şi completare;
- 13 % dintre subiecţi declară că autoinstruirea este o alternativă la activitatea instituţională de educaţie a adulţilor;

- 8 % afirmă că nu ştiu.

Rezultatele de mai sus relevă o împărţire a lotului cercetat între grupul celor care consideră că autoinstruirea este o completare şi grupul celor care apreciază că autoinstruirea este completare şi alternativă la activitatea de educaţie a adulţilor.

Ceva mai mult de o zecime din lot este de părere că autoinstruirea este numai alternativă la activitatea instituţională de educaţie a adulţilor.

Adultul, conform opiniilor de mai sus, se caracterizează prin autoinstruire, cu precădere ca o completare la forma instituţională de educare a sa şi doar în mică măsură ca alternativă.

Asocierea cu indicatorii psihosociali aduce unele nuanţe. Ocupaţia diferenţiază lotul cercetat, aşa cum reiese din tabelul de mai jos:

- în procente -

Autoinstruirea	Ocupaţia							
	muncitor	tehnician	funcţionar	specialist	alte ocup.	elev student	pensionar	şomer
alternativă	16	13	8	15	7	14	18	13
completare	35	30	31	51	63	32	45	45
ambele	33	43	54	33	26	48	27	39
nu ştiu	17	13	8	1	4	5	9	4

Ponderea subiecţilor din grupele ocupaţionale: specialişti, pensionari, şomeri, alte ocupaţii, care indică autoinstruirea - completare a activităţii instituţionale de educaţie a adulţilor este mai mare decât a celor care consideră că autoinstruirea este completare şi alternativă în acelaşi timp, iar la tehnicieni (maiştri), funcţionari, elevi (studenţi) proporţia celor care menţionează itemul „ambele" este mai ridicată decât a celor care apreciază că autoinstruirea este o completare.

Este de reţinut procentul mai mic de funcţionari şi de subiecţi din grupul „alte ocupaţii" ce indică itemul „alternativă".

La muncitori şi tehnicieni (maiştri) există ponderea cea mai ridicată de subiecţi care declară „nu ştiu".

Subiecţii de sex feminin, mai mult decât cei de sex masculin, apreciază autoinstruirea drept completare (45 % faţă de 36 % bărbaţi),

iar la itemul „nu ştiu" proporţia bărbaţilor este mai ridicată decât cea a femeilor (11 % faţă de 5 % femei).

Asocierea cu vârsta este prezentată în tabelul de mai jos:

- în procente -

Vârsta	Autoinstruirea			
	alternativă	completare	ambele	nu ştiu
sub 20 de ani	10	35	41	14
20-30 ani	14	37	43	5
31-40 ani	14	44	31	11
41-50 ani	8	56	28	8
peste 50 ani	16	53	21	10

Pentru subiecţii care au sub 30 de ani ponderea este *mai mare* la itemul „ambele", dar nu la diferenţă mare de itemul „completare". În schimb, la subiecţii care au peste 30 de ani proporţia celor ce indică itemul „completare" este mai mare decât a celor ce *menţionează* itemul „ambele", diferenţa între ele mărindu-se de la un grup de vârstă la altul.

4.2.3.5. Instrucţia în educaţia adulţilor

Educaţia adulţilor cuprinde în mod necesar pregătirea, *fie în* profesie, fie în domenii înrudite, fie în cultură. În cadrul cercetării am urmărit această temă printr-un set de întrebări.

Un prim aspect: *cunoştinţele, capacităţile şi deprinderile dobândite în şcoala absolvită ajută la practicarea profesiei în bune condiţii?* Din datele cercetării rezultă:

- 76 % afirmă că-i ajută;
- 23 % declară că nu-i ajută;
- 1 % nu răspund.

Aşadar, pentru un foarte mare număr de subiecţi, pregătirea şcolară le este utilă în exercitarea profesiei, ceea ce exprimă o atitudine deosebit de favorabilă despre eficienţa acestui gen de pregătire, concluzie contrară acelei viziuni pesimiste sau neîncrezătoare în capacitatea şcolii româneşti de a oferi tinerilor cunoştinţe şi deprinderi oportune condiţiilor concrete ale profesiei.

Indicatorii psihosociali diferenţiază într-o anumită măsură lotul cercetat. Astfel, 87 % dintre funcţionari, 83 % dintre tehnicieni

(maiştri), 85 % din grupul „alte ocupaţii" apreciază că i-a ajutat pregătirea şcolară în profesie, iar 48 % dintre şomeri afirmă că nu i-a ajutat. Între sexe nu există diferenţe.

Legat de tema de mai sus, am cerut subiecţilor să arate dacă *pregătirea şcolară îi ajută să facă faţă schimbărilor din domeniul în care lucrează*, rezultatele fiind prezentate mai jos:

- 54 % declară că îi ajută să facă faţă schimbărilor din domeniu;
- 20 % afirmă că nu-i ajută;
- 25 % declară că nu ştiu;
- 1 % nu răspund.

Există o diferenţă între utilitatea pregătirii şcolare în practicarea profesiei şi oportunitatea acesteia în asumarea schimbărilor din domeniul profesional. Ceva mai mult de jumătate dintre subiecţi consideră că-i ajută pregătirea şcolară în acest sens, o cincime afirmă că nu-i ajută, iar o pătrime declară „nu ştiu". În ce priveşte schimbarea, o parte dintre subiecţi nu-şi pot da seama dacă pregătirea şcolară le este utilă.

Raportarea la indicatorii de bază relevă unele diferenţieri. Asocierea cu ocupaţia este prezentată mai jos::

- în procente -

Opinii despre schimbare	Ocupaţia						
	muncitor	tehnician	funcţionar	specialist	alte ocup.	elev student	şomer
da	52	52	59	65	56	43	39
nu	26	13	15	16	26	21	30
nu ştiu	21	35	26	19	18	35	26

Sub media pe lot, şomerii şi tinerii studioşi afirmă că pregătirea şcolară îi ajută să facă faţă schimbărilor din profesie; aproape o treime dintre şomeri declară că nu îi ajută, iar mai mult de o treime dintre tehnicienii (maiştrii) şi tinerii studioşi nu-şi dau seama. La toate ocupaţiile, dominante sunt opiniile favorabile pregătirii şcolare ca factor în asumarea schimbărilor din profesie.

Femeile, în proporţie mai mare decât bărbaţii, declară că nu ştiu dacă pregătirea şcolară le ajută în a face faţă schimbării profesionale.

În acelaşi context am încercat să cunoaştem opiniile despre *pregătirea sistematică într-un domeniu*. Astfel, datele cercetării relevă:

- 36 % afirmă că se pregătesc sistematic în domeniul specialităţii;
- 38 % consideră că se pregătesc în domeniul culturii generale;
- 8 % afirmă că nu se pregătesc în nici un domeniu;
- 12 % afirmă că se pregătesc sistematic în alte domenii;
- 5 % opinează că se pregătesc sistematic în domenii înrudite specialităţii.

Aşadar, între grupul orientat către pregătirea sistematică în specialitate şi grupul axat pe pregătirea în domeniul culturii generale există un relativ echilibru, ponderile fiecărui item nefiind deosebit de mari. Totuşi, proporţia celor interesaţi de cultura generală este cea mai mare dintre toate itemurile.

Indicatorii psihosociali aduc unele nuanţe. Astfel, ocupaţia diferenţiază lotul, aşa cum rezultă din datele care urmează:

- în procente -

Domeniul	Ocupaţia							
	muncitor	tehnician	funcţionar	specialist	alte ocup.	elev student	pensionar	şomer
specialitate	18	22	28	48	44	55	27	-
domenii înrudite	2	9	3	9	4	4	-	-
cultură generală	43	39	54	34	22	31	73	-
alte domenii	21	22	10	5	5	8	-	-
în nici un dom.	16	9	3	3	26	1	-	-

Specialiştii, tinerii studioşi, subiecţii din grupul „alte ocupaţii" manifestă un interes mai mare decât restul pentru specialitate, iar muncitorii, tehnicienii, funcţionarii şi pensionarii se orientează în proporţie mai mare spre cultura generală. Rezultă că subiecţii preocupaţi de un domeniu sau pregătindu-se pentru un domeniu se instruiesc sistematic în acel domeniu. Pentru subiecţii a căror activitate nu impune o specializare, interesul se axează pe pregătirea în domeniul culturii generale, aceasta şi ca expresie a nevoii de recompensare a limitelor determinate de exercitarea acestor ocupaţii (funcţionăreşti, muncitoreşti).

În raport de apartenenţa la sex, consemnăm că băieţii se îndreaptă mai mult decât fetele către specialitate (38 % faţă de 34 % fete), iar fetele sunt mai interesate decât băieţii de cultura generală (41 % faţă de 35 % băieţi).

Asocierea cu vârsta este prezentată în tabelul de mai jos:

- în procente -

Vârsta	Domeniul				
	specialitate	înrudit	cultură generală	nici un domeniu	alte domenii
sub 20 de ani	47	2	29	14	8
20-30 ani	39	6	34	6	15
31-40 ani	21	3	50	11	16
41-50 ani	36	-	44	4	16
peste 50 ani	32	5	53	10	-

La grupurile de vârstă tinere (sub 30 de ani) predomină opţiunile pentru pregătirea sistematică în specialitate, iar la restul există interes mai mare pentru pregătirea sistematică în domeniul culturii generale.

S-a solicitat subiecţilor să arate în ce domenii se informează cu mai mult interes. Cercetarea evidenţiază următoarea structură a răspunsurilor, întrebarea fiind deschisă:

- 29 % dintre opţiuni sunt pentru cultură (muzică, literatură, artă, etc.);
- 15 % dintre opţiuni sunt pentru ştiinţele sociale şi umane (filologie, istorie, psihologie, sociologie, filosofie, drept);
- 15 % optează pentru ştiinţă şi tehnică;
- 8 % se informează sistematic în domeniul sportului;
- 5 % se informează sistematic în domeniul economic;
- 4 % se informează sistematic în domeniul limbilor străine;
- 24% nu au răspuns.

Aşadar, aproape o treime manifestă interes pentru cultura generală, o altă treime este preocupată de informarea, fie în ştiinţe socio-umane, fie în ştiinţă şi tehnică. O proporţie destul de ridicată arată interes pentru sport. În proporţii mici există opţiuni pentru domeniul economic şi cel al limbilor străine.

Aceste date par a fi în contradicţie, cel puţin parţială, cu datele oferite de răspunsurile la întrebarea „Care dintre activităţile (nominalizate) trebuie să facă obiectul educaţiei adulţilor?" - de unde reiese ponderea foarte ridicată (82 %) a opţiunilor pentru limbi străine ca activitate de educaţie a adulţilor. Apoi, la aceeaşi întrebare s-a constatat prioritatea acordată de subiecţi aspectelor legate de comportament, ceea ce în planul informării nu apare decât într-o manieră nesemnificativă.

Este posibil ca tocmai această lipsă de informare în anumite domenii să-i determine pe unii *subiecţi să frecventeze* instituţii de educaţie a adulţilor. Rămâne ca o cercetare ulterioară să confirme.

4.2.4. Modalităţi de completare a pregătirii şcolare

Aşa cum am consemnat, cunoştinţele însuşite în perioada *pregătirii şcolare* se perimează sau nu mai sunt de actualitate, ceea ce necesită o asimilare continuă a *cunoştinţelor*. Prin ce modalităţi? Cercetarea evidenţiază următoarele opţiuni, aşa cum reies *din tabelul* de mai jos:

- 79 % apreciază că prin informare şi lectură sistematică poate fi completată pregătirea şcolară;
- 55 % prin participare la activitatea ştiinţifică şi culturală;
- 37 % prin vizionarea emisiunilor TV;
- 32 % prin *frecventarea instituţiilor* specializate în educaţia adulţilor;
- 22 % prin audierea emisiunilor radiofonice.

Datele cercetării dovedesc cu claritate opţiunea subiecţilor pentru modalităţi participative, ce presupun *implicarea* directă. Informarea şi lectura sunt apreciate pentru virtuţile lor educative şi formative.

Televiziunea şi, mai ales, radioul sunt indicate de un număr relativ mic de subiecţi. *Instituţiile* specializate în educaţia adulţilor se bucură de atenţia unei treimi dintre subiecţi, *concluzie* ce vine să întărească ideea că astăzi în România acest tip de instituţie nu are *impact asupra* oamenilor, nu reuşeşte să facă oferte credibile. Situaţia reieşită din cercetare este cu *atât mai* semnificativă dacă luăm în seamă că subiecţii la această întrebare nu au fost *solicitaţi* să aleagă un număr limitat de variante; ei au avut posibilitatea să îşi exprime opinia despre fiecare factor în parte.

Preponderenţa grupului ce-şi *completează* pregătirea şcolară prin informare (lectură) sistematică relevă importanţa acordată de *subiecţi* efortului propriu, implicării directe în procesul de perfecţionare. Televiziunea şi radioul apar ca modalităţi auxiliare, ele fiind asociate cu lectura sau participarea, cum se va observa mai departe.

O analiză a structurilor modalităţilor de completare a pregătirii şcolare evidenţiază diversitatea opţiunilor. Pe de o parte, lotul cercetat se grupează în raport numai de opţiunea pentru o singură modalitate, pe de altă parte, avem de-a face cu structuri de opţiuni pentru mai multe modalităţi.

Opţiunile numai pentru o modalitate se distribuie după cum urmează:

- 19 % consideră că numai prin informare sau lectură sistematică îşi pot completa pregătirea şcolară;
- 8 % indică numai participarea la activitatea ştiinţifică şi culturală;
- 4 % menţionează frecventarea universităţilor populare;
- 1 % apreciază că numai prin vizionarea emisiunilor de televiziune se poate completa pregătirea şcolară.

Pentru radio nu există nici o opţiune de genul celor prezentate mai sus.

Rezultă că 32 % dintre subiecţi aleg doar *o singură modalitate* de completare a studiilor şcolare, deşi aveau posibilitatea să indice practic toate variantele de răspuns. Ponderea cea mai mare o are, pentru aproape o cincime din lot, informarea sau lectura sistematică.

Restul subiecţilor, în proporţie de 67 %, apelează la mai multe modalităţi. 30% din lot optează pentru *două modalităţi*, iar din rândul acestora se detaşează grupul care menţionează informarea sistematică şi participarea la activitatea ştiinţifică şi culturală (16 % din lot). În proporţie mai mică sunt indicate: informarea sistematică asociată cu frecventarea instituţiilor specializate în educaţia adulţilor - 4 %; informarea sistematică asociată cu vizionarea emisiunilor de televiziune - 3 %; frecventarea instituţiilor specializate asociată cu participarea la activităţile ştiinţifice şi culturale - 3 %; vizionarea emisiunilor de televiziune împreună cu audierea emisiunilor radiofonice - 1 %. Sub 1 % sunt indicate asocierile dintre frecventarea instituţiilor specializate şi vizionarea emisiunilor de televiziune.

21 % dintre subiecţi indică *trei modalităţi*: 7 % - informarea sau lectura sistematică împreună cu participarea la activitatea ştiinţifică (culturală) şi frecventarea instituţiilor specializate în educaţia adulţilor; 5 % vizează informarea sau lectura sistematică asociată cu vizionarea emisiunilor de televiziune şi audierea emisiunilor radiofonice; 2 % au în vedere informarea (lectura) sistematică asociată cu frecventarea instituţiilor specializate în educaţia adulţilor şi vizionarea emisiunilor de televiziune; 1 % optează pentru frecventarea instituţiilor specializate asociată cu vizionarea emisiunilor de televiziune şi audierea emisiunilor radiofonice; 5 % menţionează ca modalităţi de completare a pregătirii şcolare: informarea (lectura) sistematică, participarea la activitatea ştiinţifică

(culturală), vizionarea emisiunilor de televiziune; 1 % asociază participarea la activități științifice (culturale), vizionarea emisiunilor de televiziune, audierea emisiunilor radiofonice.

9 % din lot indică *patru modalități* de completare a studiului școlar: 5 % optează pentru informare, participare, vizionare a emisiunilor de televiziune și audiere a emisiunilor radiofonice; 2 % asociază informarea, participarea, frecventarea instituțiilor specializate și vizionarea emisiunilor de televiziune; 2 % menționează informarea, frecventarea instituțiilor specializate, vizionarea emisiunilor de televiziune, audierea emisiunilor radiofonice.

5 % din lot asociază *toate modalitățile investigate.*

Principala concluzie desprinsă din investigarea asocierilor de mai sus se referă la structurarea opțiunilor pentru mijloacele de completare a pregătirii școlare în mod diferit, probabil în raport de contextul cultural și educativ al fiecărui subiect.

4.2.5. Opțiuni pentru activități de educație a adulților

Subiecților li s-a cerut să indice ce activități trebuie să facă obiectul educației adulților. Datele cercetării indică următoarele:

- 82 % studierea limbilor străine;
- 76 % formarea orizontului cultural;
- 73 % însușirea deprinderilor de comportare civilizată;
- 73 % însușirea deprinderilor de informare rapidă;
- 72 % însușirea deprinderilor de a face față schimbărilor din profesie;
- 71 % însușirea deprinderilor de gândire corectă;
- 70 % însușirea cunoștințelor din domenii înrudite profesiei;
- 69 % însușirea deprinderilor de aplicare practică a cunoștințelor;
- 69% - însușirea deprinderilor de adaptare la viața socială;
- 69 % însușirea deprinderilor de muncă eficientă;
- 68 % recalificare profesională;
- 68 % inițiere în artă;
- 68 % însușirea deprinderilor de organizare a vieții de familie;
- 65 % asimilarea noutăților din domenii variate;
- 63 % informatică;
- 63 % însușirea deprinderilor de a te descurca în viață;
- 62 % însușirea deprinderilor de creștere și educare a copiilor;

- 62 % însușirea deprinderilor de muncă sistematică;
- 61 % însușirea deprinderilor de organizare a timpului liber;
- 61 % însușirea deprinderilor de integrare în societate;
- 60 % activități utile pentru casă (grădinărit, croitorie, zugrăvit);
- 54 % pregătire economică;
- 53 % însușirea cunoștințelor științifice;
- 52 % însușirea cunoștințelor tehnice;
- 46 % însușirea deprinderilor de a schimba realitatea;
- 40 % pregătire politică.

Datele din tabelul de mai sus pun în evidență concluzii ce vin să confirme ofertele unora dintre instituțiile de educație a adulților, dar, în același timp, aduc noi elemente privind componentele educației adulților neluate până acum în seamă sau marginalizate. Se constată interesul unei foarte mari părți din lot pentru studiul limbilor străine, ceea ce se și întâmplă, cu deosebire în universitățile populare. Urmează o altă opțiune: formarea orizontului cultural, obiectiv și el regăsit în programele universităților populare, deși, în comparație cu perioada de dinainte de 1989, într-o pondere mai mică. Această alegere a subiecților infirmă temerile exprimate de unii manageri ai educației adulților cu privire la oportunitatea accentului pus pe cultura generală. După revoluție s-a lărgit aria de interes a publicului spre domenii altădată neglijate sau interzise, solicitând universităților populare includerea acestora în programele de activități. De aici, tendința de a le acorda o importanță uneori excesivă, în detrimentul formării orizontului de cultură. Cercetarea de față dovedește viabilitatea opțiunii, în continuare, pentru teme de cultură generală.

Un loc deosebit de important între opțiuni îl ocupă aspectele ce țin de comportamentul uman (interes pentru informare, gândire corectă, cunoștințe din domenii înrudite profesiei, muncă eficientă) asociate cu elemente ce țin strict de profesie. Acestea sunt secondate de însușirea unor deprinderi (de organizare a vieții de familie, de creștere a copiilor, de muncă sistematică, de organizare a timpului liber, de adaptare la viața socială). O serie de activități - pregătirea economică, însușirea cunoștințelor științifice, a celor tehnice, pregătirea politică - se plasează printre ultimele, ca pondere, în ansamblul opțiunilor subiecților.

Spre deosebire de publicul investigat, o parte dintre manageri au considerat, așa cum s-a putut constata, că aceste activități ocupă un loc important în universitățile populare.

Se observă deci un decalaj între opțiunile pentru activități de informare sau de însușire a unor deprinderi de comportament și pregătirea în anumite domenii (economic, tehnic, politic, știință). Pentru o bună parte dintre subiecți, conținutul educației adulților îl reprezintă informarea sau lărgirea orizontului de cunoaștere, precum și formarea unor abilități comportamentale. Adultul are astfel nevoie de a asimila moduri de a trăi, de a-și însuși tehnici de stabilire a relațiilor interumane.

Acest decalaj pune în evidență *stratificarea* publicului instituțiilor de educație a adulților. Există o majoritate interesată de unele activități de educație (informare, comportament), dar și un grup mai mic preocupat de pregătirea economică, politică, științifică sau tehnică, grup destul de mare, dacă luăm în calcul proporțiile opțiunilor. Așadar, acest ultim gen de activitate nu poate fi exclus din universitățile populare, ci organizat doar pentru grupuri interesate.

Datele analizate aduc în prim plan un aspect asupra căruia merită să insistăm: ponderea mai mică a opțiunilor pentru itemul „însușirea deprinderilor de a schimba realitatea", comparativ cu alte itemuri. Mai puțin de jumătate dintre subiecți apreciază că educația adulților ar trebui să se axeze pe formarea adulților pentru schimbare. În schimb, majoritatea din lot au menționat „însușirea deprinderilor de a face față schimbărilor din profesie". În acest ultim caz se conștientizează necesitatea de a ține pasul cu transformările din profesie, dar nu se ia în discuție inițiativa personală de a schimba realitatea. Fără a eticheta această situație ca expresie a unui conservatorism, subliniem că *numai* o parte a subiecților văd în educația adulților cadrul și modalitatea de formare a lor *pentru* schimbare.

În funcție de *indicatorii* psihosociali - sex, vârstă și ocupație -, rezultă următoarele concluzii:

- *studierea limbilor străine:* nu există diferențe în raport de ocupație; băieții în proporție mai mare decât fetele menționează acest item;

- *formarea orizontului de cultură:* 67 % dintre muncitori, 67 % dintre funcționari, 89 % dintre specialiști și 84 % dintre tinerii studioși menționează acest item; în raport de sex nu există diferențe; o pondere mai mică dintre subiecții de vârstă între 40-50 de ani exprimă această opinie concomitent cu ponderea cea mai mare din lot de răspunsuri „nu știu";

- *însușirea deprinderilor de comportare civilizată* este indicată în pondere mai mare de către specialiști (86 %), elevi, studenți (82 %); între subiecții de sex masculin și cei de sex feminin nu există mari diferențe; la subiecții care au sub 20 de ani, acest item este mai pregnant (84 % față de 73 % la nivelul întregului lot);

- *însușirea deprinderilor de informare rapidă:* în proporție mai mare o indică elevii, studenții și specialiștii (79 %) și mai puțin tehnicienii (52 %); fetele în mai mare măsură decât băieții; mai pregnant apare la cei de vârstă între 20-30 de ani (78 %) și mai puțin la cei care au sub 20 de ani (63 %);

- *însușirea deprinderilor de a face față schimbărilor din profesie* în raport de ocupație: 82 % specialiști, 75 % elevi, studenți, 69 % funcționari, 74 % șomeri, 52 % tehnicieni; mai pregnant este prezentă la cei de vârstă între 20-30 de ani; între sexe nu există diferențe;

- *însușirea deprinderilor de a gândi corect:* în raport de ocupație - elevi, studenți - 80 %, specialiști - 75 %, tehnicieni - 52 %; fetele în proporție mai mare (76 %) decât băieții (65 %); cei de vârstă sub 20 de ani o menționează în proporție mai mare (88 % față de 71 % pe lot);

- *însușirea cunoștințelor din domenii înrudite profesiei:* la toate ocupațiile există ponderi ridicate, cu excepția tehnicienilor; diferențele între sexe nu sunt semnificative; la fel și raportat la vârstă, nu se manifestă deosebiri;

- *însușirea deprinderilor de a aplica practic cunoștințele:* în funcție de ocupație - 79 % specialiști, 78 % elevi, studenți, 59 % alte ocupații, 57 % muncitori; între sexe nu există diferențe; la subiecții care au vârsta între 40 - 50 de ani menționează acest item în proporție mai mică (56 % față de 69 % pe lot), iar o pondere mai mare de subiecți care „nu știu" o găsim la grupul celor sub 20 de ani (20 % față de 6 % pe lot);

- *însușirea deprinderilor de adaptare la viața socială:* elevii în proporție mai mare decât restul menționează acest item (77 %); fetele în proporție mai mare decât băieții, iar subiecții care au sub 20 de ani manifestă interes pentru această activitate în proporție mai mare;

- *însușirea deprinderilor de a munci mai eficient:* în raport de ocupație: 78 % specialiști, 77 % elevi, studenți, 61 % muncitori, 56 % tehnicieni; băieții în proporție mai mare decât fetele; în funcție de vârstă nu se manifestă deosebiri semnificative.

- *recalificare profesională:* în proporție mai mare la specialiști (83 %) și în proporție mai mică la tehnicieni (52 %); între sexe nu

există diferențe semnificative; în pondere mai ridicată la cei de vârstă între 40 - 50 de ani (80 %) și mult mai puțin la subiecții care au sub 20 de ani (53 % față de 67 % media pe lot);

- *inițiere în artă:* în proporție mai mare, funcționarii (82 %), specialiștii (72 %), șomerii (91 %), iar în pondere mai mică muncitorii (54 %); fetele ceva mai mult decât băieții; 56 % dintre subiecții de vârstă între 40 și 50 de ani (media pe lot 68 %) menționează acest item, iar 24 % din aceeași categorie de vârstă declară că nu știu;

- *însușirea deprinderilor de a organiza viața de familie:* în proporție mai mare la elevi, studenți (78 %), specialiști (74 %), dar mai mică la tehnicieni, maiștri (48 %); mai mare la subiecții de sex feminin (72 %), mai mult la cei care au sub 20 de ani (80 % față de 68 % din lot) și mai puțin la cei de vârstă între 30 - 40 de ani (62 %);

- *asimilarea noutăților din domenii variate:* în proporție mai mare - elevii-studenții - 71 %, tehnicienii, maiștrii - 74 % și în mai mică măsură muncitorii - 52 %; fetele în proporție mai mare decât băieții; în pondere mai ridicată la grupul de vârstă peste 50 de ani (74 % față de 65 % media pe lot);

- *pregătirea în informatică:* funcționari - 77 %, specialiști - 74 %, muncitori - 57 %; între sexe nu există mari deosebiri, la fel în ce privește vârsta;

- *însușirea deprinderilor de a te descurca în viață:* specialiști - 69 %; tehnicieni-maiștri - 52 %; fetele în proporție mai mare decât băieții; în pondere mai mare la cei de vârstă sub 20 de ani (71 % față de 63 %);

- *însușirea deprinderilor de a crește și educa copiii:* în proporție mai mare la elevi-studenți (70 %) și în pondere mai mică muncitorii (55 %), tehnicienii, maiștrii (39 %); între sexe nu există deosebiri; Vârsta pare a fi un indicator important de diferențiere a opiniilor referitoare la acest item, așa cum reiese din tabelul de mai jos::

- în procente -

Tipul de opinie	Domeniul				
	sub 20 de ani	20-30 ani	31-40 ani	41-50 ani	peste 50 ani
da	67	63	60	44	68
nu	14	30	31	40	10
nu stiu	18	5	10	12	16

Discordantă este grupa de vârstă 41 - 50 de ani, la care există ponderea cea mai ridicată de subiecți care nu sunt de acord că acest item face parte din educația adulților. Apoi, este de reținut că proporțiile cele mai mari de acceptări sunt la vârstele extreme (cei care au sub 20 de ani și cei care au peste 50 de ani), la care însă regăsim și ponderile cele mai mari de răspuns „nu știu".

- *însușirea deprinderilor de a munci sistematic:* în raport de ocupație: specialiști - 73 %, pensionari - 82 %, alte ocupații - 63 %, elevi-studenți - 61 %, muncitori - 56 %, funcționari - 54 %, tehnicieni-maiștri - 52 %; între sexe nu există diferențe marcante; itemul este indicat în proporție mai mare de către subiecții care au peste 50 de ani (74 % față de 62 % pe lot).

- *însușirea deprinderilor de organizare a timpului liber:* 70 % dintre elevi-studenți, 69 % dintre specialiști și numai 37 % din grupul „alte ocupații" menționează acest item; fetele îl indică mai mult decât băieții; vârsta nu aduce diferențe majore.

- *însușirea deprinderilor de integrare în societate:* în ponderi ridicate este indicată de specialiști (73 %), șomeri (78 %), elevi-studenți (71 %), iar de muncitori în pondere de 45 %; fetele în proporție mai mare decât băieții; ponderea pentru item scade de regulă cu vârsta;

- *activități utile pentru casă:* în pondere mai mare la funcționari și specialiști și mai puțin la tehnicieni, maiștri; fetele mai mult decât băieții indică acest item; o proporție mai mare întâlnim la cei de peste 40 de ani;

- *pregătire economică:* specialiști - 62 %, elevi-studenți - 58 %, tehnicieni-maiștri - 48 %, funcționari - 48 %, șomeri - 48%, fete - 58 %; subiecții de sex feminin în proporție mai mare decât cei de sex masculin indică acest item (58 % față de 49 %); o proporție mai mică de subiecți sub 20 de ani menționează acest item (41 % față de 54 % media pe lot), iar 28 % dintre aceștia declară că „nu știu" (pe lotul investigat media este 12 % la răspunsul „nu știu").

- *însușirea cunoștințelor științifice:* specialiști - 60 %, elevi-studenți - 61 %, muncitori - 46 %; între sexe nu există deosebiri; o pondere mai mare de opțiuni pentru acest item la subiecții care au sub 20 de ani și mai mică la cei de vârstă între 30 - 40 de ani.

- *însușirea cunoștințelor tehnice:* specialiști - 60 %, funcționari - 64 %, alte ocupații - 37 %; băieții în proporție mai mare decât fetele optează pentru acest item; nu există diferență între vârste.

- *însușirea deprinderilor de a schimba realitatea:* specialiști - 54 %, elevi-studenți - 54 %, alte ocupații - 44 %, funcționari - 38 %, muncitori - 38 %, tehnicieni-maiștri - 35 %; între sexe *nu există diferențe*; o proporție mai mică de subiecți cuprinși în intervalul de vârstă între 31-40 *ani* indică acest item.

- *pregătirea politică:* specialiști - 53 %, *elevi-studenți* - 45 %, muncitori - 26 %; cei de sex masculin în pondere mai mare decât *femeile*; 30 % dintre cei care au vârstă sub 20 de ani, 47 % dintre cei de vârstă între 31-40 de *ani; un procent* ridicat de răspunsuri „nu știu" la cei care au sub 20 de ani (24 %) și la cei care *au peste* 40 de ani (22 %).

Ce se poate concluziona din datele de mai sus? Înainte de toate trebuie remarcat că indicatorii *psihosociali* utilizați - ocupație, vârstă, sex - nu produc diferențe remarcabile. Ponderea de la *nivelul lotului* general se menține pentru fiecare dintre indicatorii analizați; aceștia relevă doar *anumite* variații față de situația din cadrul lotului general. Avem, în fapt, o omogenitate a opiniilor subiecților despre componentele educației adulților.

Se remarcă totuși că dintre cei trei indicatori, cel mai puternic, în limitele trasate *mai sus, este* **ocupația**, urmată de **vârstă** și, pe ultimul loc, **sexul.** Rezultă că particularități ce țin de *profilul* unei *ocupații* sau profesii (aspirații, condiții concrete de muncă, perfecționare *profesională* etc.) acționează într-o anumită măsură asupra diferențierilor între *subiecți cu* privire la conținutul educației adulților. Astfel, se desprind, în cercetarea *de față*, grupul specialiștilor și al tinerilor studioși, pe de o parte, și grupul *muncitorilor*, pe de altă parte, între care mediază profesii intermediare (funcționari, maiștri, tehnicieni).

4.2.6. Așteptări privind educația adulților

Problematica educației adulților am *investigat-o* și printr-o întrebare deschisă: „Dvs. personal ce așteptați de la acțiunile de educație a adulților?"

Reapar, între opiniile *exprimate* de către subiecți, componente ale educației adulților analizate anterior: *pregătire profesională*, ridicarea nivelului de cultură, schimbare în gândire, în *mentalitate* și în *comportament*.

Sunt însă și aspecte noi, deci diferite față de ceea ce au consemnat subiecții. O primă problemă: **formarea formatorilor.** Unii subiecți apreciază că este necesară educarea celor care educă adulții, idee ce revine, după cum am constatat, și în opiniile managerilor universităților populare. Se sesizează de către oameni imperativul unei schimbări de gândire și comportament la cei ce trebuie să optimizeze procesele de educație a adulților, chestiune fundamentală în orice abordare a domeniului. Tranziția cu toate problemele ei poate fi depășită și în măsura în care formatorii gândesc în sensul schimbării și se comportă concordant cu exigențele schimbării. Cerință generată și de atitudinea adulților față de schimbare. Or, așa cum s-a remarcat din studierea opțiunilor pentru *activități ale educației adulților, însușirea deprinderilor de a schimba* realitatea ocupă penultimul loc din cele 26 de componente luate în discuție. Mai puțin de jumătate dintre subiecți indică acest item. Reiese necesitatea unei educații pentru schimbare făcută de educatori (formatori). Dacă, în ce privește deprinderile de a face față schimbărilor din profesie, o bună parte din lot le consideră obiect al educației adulților, în cazul deprinderilor de a schimba realitatea socială, *interesul este mult mai scăzut.* De aceea, *un asemenea proces*, cel al formării pentru schimbare cade în seama celor responsabili cu educația adulților, așa cum, de altfel, subliniază subiecții. În acest sens, se consideră că acțiunile de educație a adulților trebuie să ofere date concrete despre metodologia în domeniu.

O altă problemă: asistența adulților în situații dificile. Activitățile de educație a adulților au în vedere, de regulă, formarea și *informarea în sectoare variate ale culturii și civilizației. În* mică măsură, dacă nu chiar deloc, ele acordă atenție indivizilor care se confruntă cu dificultăți de integrare socială, profesională, familială. Concluzie ce vine să confirme ideea reliefată de către lotul de manageri: ofertele universităților populare nu au ecou la copiii străzii, la cei cu un nivel foarte precar de cunoaștere, la cei fără ocupație.

Un număr de subiecți subliniază efectele pe care ar trebui să le aibă acțiunile de educație asupra adultului, cu deosebire printr-un nou comportament, adică schimbarea modului de viață și a modului cum percep viața.

În fine, se consideră că prin educație adultul trebuie să gândească altfel raporturile cu copiii și tinerii, adică să dovedească flexibilitate, suplețe, generozitate, înțelegere.

Se impune să arătăm că, la această întrebare, nu au dat răspuns toţi subiecţii, iar unele răspunsuri, în pondere destul de mare, sunt generale sau în afara temei. Deci, un segment important al publicului nu poate exprima cerinţe concrete faţă de educaţia adulţilor. Probabil, unii dintre subiecţi nu cunosc conţinutul acestui tip de educaţie sau nu conştientizează oportunitatea lui. Astfel se explică insistenţa unor subiecţi pe mediatizarea acţiunilor de educaţie a adulţilor, de prezentare atractivă şi accesibilă.

Prezentăm unele dintre opiniile exprimate de subiecţi pentru a întregi imaginea aşteptărilor faţă de acţiunile privind educaţia adulţilor:

- Deschiderea minţii spre orizonturi mai largi, ceea ce duce la o mai bună adaptabilitate;
- Cursuri de calificare recunoscute de stat;
- O atitudine civilizată a copiilor şi în casă şi pe stradă;
- Dobândirea de noi cunoştinţe, o nouă pregătire profesională;
- Ridicarea nivelului de cultură, recalificarea;
- Ridicarea nivelului de gândire;
- Un grad de cunoştinţe mai ridicat şi de aplicare corectă a acestor cunoştinţe în practică;
- Pregătirea profesională, cultura generală, limbi străine;
- Aştept ca fiecare adult să gândească, să fie conştient dacă ceea ce face este bine sau nu;
- Un grad mai mare de civilizaţie;
- Mai multă cooperare în societate;
- Să fie foarte persuasive, dacă sunt bineînţeles adecvate;
- Sprijinirea acestora de către stat;
- Informare, metode actualizate, sinceritate;
- Probleme legate de artă, civilizaţie, cultură;
- Date concrete despre metodologia educaţiei adulţilor;
- Completarea cunoştinţelor de cultură generală; recalificarea, obţinerea unui certificat de recalificare;
- A fi recunoscute universităţile populare de către organele locale şi centrale şi a fi sprijinite;
- O atitudine civilizată a copiilor şi adulţilor în diferite locuri publice;
- Consider că Ministerul Educaţiei şi Învăţământului poate face mai multe eforturi pe planul educării corecte atât a copiilor cât şi a adulţilor;

- O maturizare a adulţilor, pentru că unii rămân la stadiul de adolescenţi;
- O extindere a domeniilor oferite, o cooperare mai intensă cu cel interesat, un interes material mai redus;
- O îndrumare în situaţii dificile ale vieţii. Educaţia înseamnă mult şi se realizează continuu;
- Respectul de sine şi respectul faţă de semenii noştri;
- O schimbare radicală în bine;
- Informarea adulţilor în probleme care-i interesează;
- Sinceritate, nonconformism, optimism;
- Permanenta actualizare a cunoştinţelor, ceea ce le va permite înţelegerea unor probleme mai frecvente;
- O schimbare a modului de gândire şi viaţă;
- Înţelepciune captată pe bază de experienţă de viaţă;
- Nimic; sunt adeptul autoinstruirii;
- O schimbare în gândire, dacă nu totală, cel puţin parţială;
- Adaptare la condiţiile economiei de piaţă;
- Tematica mai variată, mediatizare mai accentuată a acţiunilor;
- Lărgirea bazei de cunoştinţe a adultului pentru o mai bună orientare în viaţă;
- O implicare activă, în educarea tineretului, o îndreptare a privirii spre Vest şi nu spre Est;
- În urma lor să fie sesizată o anume schimbare de atitudine a adulţilor faţă de generaţia mai tânără şi, mai ales, să se schimbe modul în care privesc viaţa (foarte mulţi uită să şi-o trăiască);
- Cu toate că asemenea acţiuni există, ele nu au efect; adulţii fiind preocupaţi în exclusivitate de probleme cotidiene; pentru a avea efect, populaţia trebuie să dispună de un nivel de trai mai ridicat;
- Să mă descurc în viaţă şi să fiu mulţumit de mine însumi;
- Multă stăpânire de sine pentru luarea unor decizii cât mai corecte;
- Să-i facă mai toleranţi faţă de copiii lor.

4.2.7. Metode de educaţie a adulţilor

Lotului investigat i s-a solicitat să exprime opţiuni cu privire la metodele utilizate în educaţia adulţilor, aşa cum reiese din datele de mai jos:

- 90 % indică dialogul;
- 79 % menţionează seminarii, discuţii libere;

- 75 % optează pentru prezentarea de filme documentare, diaporame;
- 72 % indică demonstrații (concretizări) la locul de muncă;
- 67 % apreciază, ca metodă, expunerea;
- 63 % sunt pentru organizarea de mese rotunde;
- 58 % consideră că prezentarea de diapozitive este o bună metodă;
- 56 % sunt pentru prezentarea de grafice sau machete grafice;
- 56 % optează pentru verificări prin lucrări practice;
- 55 % menționează simpozioanele;
- 53 % apreciază prelegerea;
- 52 % indică atelierul tematic;
- 47 % optează pentru elaborarea de referate.

Concluzia generală desprinsă din tabelul de mai sus este interesul a mai mult de jumătate dintre subiecți față de metodele de educație supuse exprimării opiniei de către aceștia. Cu o excepție - metoda elaborării referatelor, dar trebuie precizat că acest item este menționat, totuși, de un grup relativ numeros de subiecți.

Rezultă interesul, la majoritatea celor investigați, pentru aceste metode, în grade variabile. Se detașează ponderea foarte ridicată a opțiunilor pentru dialog, pentru metoda ce permite implicarea profesorului (educatorului) și a cursantului (educatului) în actul de comunicare didactică și educativă. Din opiniile expuse reiese că educația adulților se întemeiază pe oportunitatea unui schimb permanent de idei și experiențe între doi parteneri. Dacă la aceasta adăugăm proporția ridicată a opțiunilor pentru organizarea de seminarii, de discuții libere, putem conchide despre interesul lotului cercetat pentru metode active, apte să valorifice deprinderile intelectuale, precum și cunoștințele adulților. Structurarea în raport de indicatori psihosociali reliefează unele diferențe, însă nu foarte mari.

Dialogul este menționat în proporție foarte mare de toate categoriile investigate, fără a se manifesta deosebiri în raport de sex, vârstă, ocupație.

Seminarii, discuții libere sunt indicate în proporție mai mare de către fete (83 % față de 75 % băieți) și funcționari (92 %), iar în pondere mai mică decât media pe lot, de cei de vârstă peste 40 de ani (68 %) și de tehnicieni.

Prezentarea de filme documentare: opțiunile pentru această modalitate sunt mai mici la tehnicieni (65 %) și grupul „alte categorii" (63 %), la băieți (72 %), la cei de vârstă de peste 50 de ani (63 % față de 75 % pe lotul investigat); în pondere mai ridicată la specialiști (82%).

Demonstrațiile de la locul de muncă sunt menționate în proporție mai mică de către tehnicieni (65 %), de către cei de vârstă de peste 50 de ani (58 %) și în proporție mai mare de către cei de vârstă între 40-50 de ani.

Expunerea este considerată ca metodă de educație a adulților în pondere mai ridicată de către funcționari, specialiști și tineretul studios, de către cei de vârsta între 30 - 40 de ani.

Organizarea de mese rotunde este menționată în pondere mai mare de către funcționari, de către cei de vârstă de peste 50 de ani și de cei care au sub 20 de ani.

Prezentarea de diapozitive ocupă un loc mai mare la specialiști și funcționari. Ponderea acestei modalități de educație a adulților crește cu vârsta.

Prezentarea de grafice este acceptată în măsură mai mică de către subiecții care au mai puțin de 20 de ani, de către cei de sex masculin, de către muncitori și de către cei din grupul „alte ocupații".

Verificările prin lucrări practice sunt menționate în proporție mai mare de către funcționari (72 %).

Simpozioanele sunt indicate în pondere mai mare la cei care au peste 50 de ani, la funcționari și specialiști.

Prelegerea apare mai pregnant la specialiști, la cei de vârstă de peste 50 de ani.

4.2.8. Instituții implicate în educația adulților

Cadrul instituțional reprezintă astăzi, ca și altădată, un factor important în educația adulților. Dată fiind schimbarea care s-a produs în perioada postdecembristă, am căutat, prin chestionarul aplicat, să aflăm opinii ale subiecților despre implicarea instituțiilor în educația adulților, rezultatele fiind prezentate mai jos:
- 78 % menționează biblioteca;
- 63 % televiziunea;
- 54 % casa de cultură;
- 54 % universitatea populară;
- 52 % radioul;
- 51 % muzeele;

- 50 % şcolile populare de artă;
- 45 % biserica;
- 42 % şcolile de orice tip;
- 42 % presa;
- 26 % căminul cultural;
- 22 % instituţii profesioniste artistice;
- 19 % fundaţii, societăţi, asociaţii culturale;
- 13 % armata;
- 8 % întreprinderi;
- 5 % partidele politice.

Se detaşează ponderea ocupată de bibliotecă drept modalitate de educaţie a adulţilor, explicabilă, înainte de toate, prin proporţia mare de elevi, studenţi şi intelectuali în lot. Dar nu numai atât. Biblioteca a fost în perioada de tranziţie singura instituţie publică de cultură ce a funcţionat normal, fără a crea publicului confuzii cu privire la statutul ei în noul context. Relaţia cititor-bibliotecă a rămas, practic, neschimbată, în sensul că publicul a putut să frecventeze biblioteca fără să fie obligat a face faţă unor noi „exigenţe".

Structurarea opţiunilor pentru instituţii de educaţie

Ca şi în cazul altor întrebări, subiecţii aveau posibilitatea să indice mai multe opţiuni. Cum se structurează acestea? Mai întâi prezentăm ponderile opţiunilor numai pentru o instituţie.

- 7 % dintre subiecţi menţionează biblioteca drept unică instituţie implicată în educaţia adulţilor;
- 6 % dintre subiecţi indică numai şcolile populare de artă ca factor de educaţie a adulţilor;
- 6 % dintre subiecţi apreciază că numai şcolile (de toate tipurile) sunt implicate în educaţia adulţilor;
- 4 % dintre subiecţi consideră că numai televiziunea constituie un factor de educaţie a adulţilor;
- 3 % dintre subiecţi menţionează doar universităţile populare ca instituţii de educaţie a adulţilor;
- 2 % dintre subiecţi apreciază casele de cultură ca singurele instituţii de educaţie a adulţilor;
- 1 % dintre subiecţi indică fundaţiile ca unice instituţii de educaţie a adulţilor;
- 1 % menţionează presa ca factor de educaţie a adulţilor;
- 1 % indică biserica drept unic factor de educaţie a adulţilor;
- 1 % menţionează întreprinderile de stat sau private.

Rezultă că 32 % din lotul investigat optează numai pentru un factor de educaţie a adulţilor. Restul subiecţilor asociază mai multe instituţii, fără a se desprinde o tendinţă pregnantă. Sunt de reţinut totuşi câteva ponderi ceva mai ridicate: 6 % dintre subiecţi asociază biblioteca, casa de cultură, universitatea populară, căminul cultural şi instituţiile artistice profesioniste; 5 % asociază biblioteca şi muzeul; 5 % menţionează împreună biblioteca, muzeul şi biserica; 10 % din lot asociază presa, televiziunea şi radioul; 8 % dintre subiecţi menţionează împreună şcoala populară de artă şi mass-media; 9 % asociază şcolile populare de artă, alte tipuri de şcoli şi mass-media; 8 % indică şcolile, altele decât cele populare şi mass-media; 5 % - şcolile populare de artă şi fundaţiile; 5 % radioul şi televiziunea; 4 % - fundaţiile, şcolile populare de artă, alte şcoli.

Din datele de mai sus rezultă o structurare a opţiunilor pentru instituţiile implicate în educaţia adulţilor. Aproape o treime apreciază că doar unul din factorii supuşi analizei se preocupă de acest tip de educaţie, fără a se detaşa unul anume. Reţinem că o proporţie mai mare de subiecţi indică fie biblioteca, fie şcolile populare de artă, fie şcolile de toate tipurile, ca factor de educaţie a adulţilor. În viziunea unor subiecţi, de adult se poate preocupa numai o instituţie, ceea ce reflectă o concepţie unilaterală despre impactul sistemului instituţional asupra educaţiei. În acelaşi timp, subiecţii au exprimat probabil starea lor personală, instituţiile indicate fiind cele frecventate de către ei, acordându-le, astfel, credit.

Cât priveşte asocierile interinstituţionale, constatăm o varietate foarte mare; nici în acest caz nu se detaşează ca pondere o anumită asociere. Nu există grupuri compacte orientate spre un anumit tip de asociere. Explicaţia acestei situaţii poate fi:

1. inexistenţa unei tendinţe generale în structurarea opţiunilor pentru modalităţile de educare a adulţilor;
2. contextul real de viaţă al subiecţilor influenţează modul de asociere a opţiunilor instituţionale (relaţiile cu instituţiile respective, accesibilitatea acestora pentru subiecţi, mediul în care fiinţează statutul real al acestor instituţii, prestigiul lor, modul cum sunt administrate şi organizate, mediatizarea, ofertele);
3. mentalitatea individuală şi de grup faţă de instituţiile implicate în educaţia adulţilor;
4. insuficienta informare sau, pur şi simplu, necunoaşterea rolului acestor instituţii în educaţia adulţilor;

5. tradiţiile şi experienţa instituţiilor de educaţie.

Structurarea opţiunilor pentru instituţii de educaţie a adulţilor în raport de indicatori psihosociali

◆***Biblioteca.*** În raport de ocupaţie: specialişti - 85 %, funcţionari - 97 %, şomeri - 78 %, elevi-studenţi - 75 %, muncitori - 73 %, alte ocupaţii - 70 %, tehnicieni-maiştri - 65 %; fetele o indică într-o proporţie ceva mai mare decât băieţii; deosebiri apar între cei care au vârsta sub 20 de ani (73 %) şi cei care au peste 50 de ani (89 %).

◆***Televiziunea.*** În proporţie mai mare apare la funcţionari, pensionari, elevi, studenţi, tehnicieni-maiştri şi, în pondere mai mică, la specialişti, şomeri, muncitori, alte ocupaţii; între sexe nu există diferenţe; la fel şi în ce priveşte vârsta.

◆***Casa de cultură.*** Optează pentru această instituţie: funcţionari - 70 %, tehnicieni-maiştri - 65 %, muncitori - 63 %, alte ocupaţii - 61 %, şomeri - 52 %, specialişti - 51 %, elevi-studenţi - 42 %, pensionari - 27 %; între sexe nu există diferenţe; doar 32 % dintre cei de vârstă de peste 50 de ani indică, drept mijloc de educaţie a adulţilor, casa de cultură.

◆***Universităţile populare.*** În funcţie de ocupaţie, opţiunile se distribuie astfel: funcţionari - 67 %, tehnicieni-maiştri - 65 %, şomeri - 65 %, alte ocupaţii - 57 %, specialişti - 55 %, elevi-studenţi - 40 %, pensionari - 36 %; subiecţii de sex feminin ceva mai mult decât cei de sex masculin menţionează universitatea populară; pe grupe de vârste opţiunile se distribuie astfel: sub 20 de ani - 43 %, 20-30 de ani - 58 %, 31-40 de ani - 52 %, peste 40 de ani - 37 %.

◆***Radioul.*** Raportat la ocupaţie: funcţionari - 74 %, pensionari - 64 %, elevi-studenţi - 60 %, tehnicieni-maiştri - 56 %, specialişti - 55 %, muncitori - 43 %, alte ocupaţii - 41 %, şomeri - 39 %; între sexe nu există diferenţe notabile; 58 % dintre cei de vârstă 21 - 30 de ani, 52 % dintre cei de vârstă între 41-50 de ani, 53 % dintre cei care au peste 50 de ani, 43 % dintre cei care sunt de vârstă între 31 - 40 de ani, 39 % dintre cei care au sub 20 de ani optează pentru radio.

◆***Muzeele.*** 60 % dintre specialişti, 54 % elevi-studenţi, 54 % funcţionari, 52 % alte ocupaţii, 52 % tehnicieni-maiştri, 48 % şomeri, 45 % pensionari, 40 % muncitori menţionează acest item; între sexe nu există diferenţe; numai la intervalul de vârstă 20 - 30 de ani ponderea opţiunilor este mai mare decât cea a respingerilor (56 % faţă de 44 %).

◆***Şcolile populare de artă.*** 74 % dintre şomeri, 59 % funcţionari, 59 % alte ocupaţii, 56 % tehnicieni-maiştri, 54 % specialişti, 43 % muncitori, 42 % elevi-studenţi, 18 % pensionari indică acest item; fetele în proporţie mai mare decât băieţii optează pentru acest item; mai mult decât media pe lot la cei care au între 41 şi 50 de ani (69 %).

◆***Şcolile de orice tip.*** 48 % elevi-studenţi, 45 % specialişti, 48 % şomeri, 51 % funcţionari, 40 % muncitori, 30 % alte ocupaţii, 27 % pensionari, 26 % tehnicieni-maiştri menţionează acest item; între sexe nu există mari diferenţe; tinerii în proporţie mai mare decât adulţii optează pentru acest item.

◆***Presa.*** 64 % pensionari, 56 % elevi-studenţi, 56 % tehnicieni-maiştri, 56 % funcţionari, 43 % muncitori, 40 % specialişti, 37 % alte ocupaţii, 30 % şomeri menţionează acest item; fetele în proporţie mai mare decât băieţii optează pentru presă; în raport de grupul de vârstă: 53 % la cei care au peste 50 de ani, 52 % la cei de vârstă 41-50 de ani, 51 % la cei de vârstă 21-30 de ani, 36 % la cei de vârstă 31-40 de ani, 35 % la cei care au sub 20 de ani optează pentru presă.

◆***Biserica.*** 46 % funcţionari, 42 % specialişti, 41 % alte ocupaţii, 39 % tehnicieni-maiştri, 34 % elevi-studenţi, 27 % pensionari, 25 % muncitori, 22 % şomeri indică acest item; între sexe nu există deosebiri notabile; la cei de vârstă între 41-50 de ani există o pondere mai ridicată faţă de celelalte grupe de vârste privind acest item.

Pentru celelalte itemuri: armată, partide politice, instituţii profesioniste de spectacol, fundaţii, asociaţii, întreprinderi, dată fiind ponderea mică a opţiunilor lotului investigat pentru ele, nu se constată deosebiri în funcţie de cei trei indicatori psihosociali luaţi în calcul.

Din investigarea asocierilor dintre opţiunile pentru instituţii implicate în educaţia adulţilor şi indicatorii psihosociali reţinem:

1. Cel mai puternic indicator este ocupaţia subiecţilor. Se desprind două grupuri, cel al specialiştilor şi al tineretului studios, pe de o parte, şi cel al muncitorilor, diferenţele manifestându-se, de regulă, între ele. Celelalte grupuri ocupaţionale nu au un comportament constant faţă de fiecare dintre instituţiile analizate; dintre ele se detaşează totuşi tehnicienii, maiştrii şi, uneori, funcţionarii.

2. Sexul reprezintă un factor de diferenţiere pentru foarte puţine instituţii, luate ca opţiuni (numai în cazul bibliotecii, universităţii populare, şcolilor populare de artă, presei), dar nu cu o mare intensitate.

3. Vârsta diferenţiază slab lotul investigat privind opţiunile pentru instituţiile de educaţie a adulţilor.

4. Ponderea ridicată a specialiştilor, la aproape toţi itemii, exprimă interesul acestora pentru toţi aceşti factori de educaţie, de unde s-ar putea desprinde ideea unei atitudini favorabile faţă de ansamblul instituţiilor educative.

5. Muncitorii optează, în general, în proporţie mai mică pentru fiecare din aceste instituţii.

6. Cu foarte rare excepţii, ponderea ierarhică a variantelor de răspuns este aceeaşi ca şi cea de la nivelul lotului.

4.2.9. Finanţarea activităţii de educaţie a adulţilor

Una dintre problemele acute ale politicii de educaţie a adulţilor o reprezintă finanţarea acţiunilor în domeniu. Cercetarea asupra managerilor a pus în evidenţă precaritatea mijloacelor financiare de care dispun instituţiile de educaţie a adulţilor, obligate să-şi desfăşoare activitatea în sistemul de autofinanţare. Se perpetuează astfel o experienţă de dinainte de anul 1989 care însă se dovedeşte a avea efecte negative mult mai profunde astăzi, când individul nu poate să stăpânească diversitatea modalităţilor de informare şi formare. În cadrul chestionarului am inclus întrebarea: „Cine credeţi că ar trebui să finanţeze programele de educaţie a adulţilor?" Din opiniile exprimate rezultă:

- 77 % consideră că statul trebuie să finanţeze;
- 42 % sunt de părere ca fiecare personal să-şi asigure sursele de finanţare pentru a participa la acţiuni de educaţie a adulţilor;
- 40 % menţionează agenţii economici;
- 31 % indică pe oamenii de afaceri;
- 26 % menţionează colectivităţile umane;
- 25 % indică patronatul;
- 21 % menţionează instituţii internaţionale;
- 11 % indică organizaţii neguvernamentale.

Aşadar, o bună parte dintre cei investigaţi sunt de părere că statul trebuie să finanţeze programele de educaţie a adulţilor, fiind singurul disponibil şi apt să susţină acest sector. Se confirmă tendinţa generală a societăţii de a asocia statul la programe educative, culturale, şcolare. Există şi un grup ce accentuează pe contribuţia personală sau pe sprijinul din partea agenţilor economici. O pondere foarte scăzută în opţiunile subiecţilor au noii agenţi din societatea românească post-decembristă: oamenii de afaceri, patronatul, organizaţiile neguvernamentale. Explicaţia stă în necunoaşterea acestora de către segmente largi ale societăţii sau într-o anumită atitudine realistă faţă de capacitatea reală a factorilor de mai sus în a interveni pentru realizarea programelor de educaţie a adulţilor. Oricum, pare surprinzătoare o asemenea atitudine dacă avem în vedere oportunitatea competenţei profesionale şi, nu numai, a pregătirii continue pentru patroni sau oamenii de afaceri. Probabil, pentru mulţi subiecţi educaţia adulţilor nu vizează contribuţia noilor agenţi economici şi sociali deoarece acest tip de educaţie se referă în primul rând la individ, la interesul acestuia pentru perfecţionarea sa.

Analiza factorilor de finanţare se nuanţează prin cunoaşterea structurilor rezultate din asocierea lor.

Mai întâi remarcăm ponderea fiecărui mijloc de finanţare considerat ca opţiune singulară, deci alegerea făcută de subiecţi s-a axat numai pentru unul din factorii consemnaţi în chestionar, deşi aveau posibilitatea să opteze pentru mai multe variante de răspuns.

- 16 % dintre subiecţi apreciază că numai statul poate finanţa activitatea în domeniul educaţiei adulţilor;
- 6 % sunt de părere că fiecare persoană trebuie să-şi finanţeze acest gen de activitate;
- pentru fiecare în parte dintre ceilalţi factori au optat extrem de puţini (2 %).

Rezultă că 24 % dintre subiecţi se adresează fie numai statului, fie doar singuri îşi asigură finanţarea activităţii de educaţie a adulţilor, fără să mai apeleze la sprijinul financiar al altor instituţii.

Asocierea mijloacelor de finanţare rezultată din opţiunile subiecţilor pentru mai multe modalităţi reliefează următoarele:

- 26 % dintre subiecţi optează pentru finanţarea de către stat şi ceilalţi factori, mai puţin agenţii economici;
- 5 % sunt pentru o finanţare de către agenţii economici şi alţi factori dar fără sprijin din partea statului;
- 31 % indică agenţii economici şi statul, la care se adaugă unul sau mai mulţi factori;
- 7 % sunt pentru o finanţare de către stat asociată cu contribuţia personală a fiecăruia;
- 5 % indică agenţii economici, statul şi contribuţia financiară personală;

- 8 % optează pentru agenţii economici, stat şi contribuţia personală, împreună asociaţi cu alţi factori.

Rezultă din aceste date că rolul decisiv în finanţarea programelor de educaţie a adulţilor îl are statul, dar numai un procent relativ redus din lot accentuează numai rolul statului. 57 % dintre subiecţi consideră că statul trebuie să contribuie la finanţarea activităţii de educaţie a adulţilor asociat cu alţi factori.

Conform opiniei majorităţii subiecţilor, finanţarea acestui tip de activitate cade în sarcina unei reţele instituţionale în centrul căreia stă statul.

5. CONCLUZII

1. Starea educaţiei adulţilor în societatea românească de astăzi

- Educaţia adulţilor este concepută numai de o parte din subiecţi ca învăţare la vârsta adultă, dar ponderea celor care neagă această realitate este foarte mică; atitudinea faţă de educaţia adulţilor văzută ca învăţare este variabilă, adică unii dintre subiecţi o consideră pe deplin valabilă, pe când alţii doar în mică măsură acceptă ideea învăţării la vârsta adultă.

- Aşteptările faţă de educaţia adulţilor sunt confuze, nestructurate în jurul unei idei, ceea ce exprimă necunoaşterea exactă a sensurilor ei precum şi a virtuţilor sale reale.

- Condiţiile de desfăşurare a activităţii de educaţie a adulţilor sunt apreciate ca minime în societatea românească actuală, fapt peremptoriu pentru starea ei.

- Atât din opiniile exprimate de către subiecţii din lotul investigat cât şi din cele expuse de către manageri reiese percepţia, la nivelul opiniei publice, a educaţiei adulţilor ca gen marginal de formare; aşadar, nu există motivaţie dar nici un context favorabil educaţiei adulţilor, mentalitatea dominantă fiind că adultul are nevoie de experienţă şi nicidecum de o permanentă pregătire profesională şi de cultură generală. Evident, sunt diferenţe, legate mai ales de statutul ocupaţional. Tineretul studios şi specialiştii cu studii superioare acordă interes pregătirii la vârsta adultă, fapt mai puţin prezent la alte categorii, în special muncitori, tehnicieni şi maiştri. Cauza principală o vedem în neîncrederea oportunităţii educaţiei la vârsta adultă, datorată, cu deosebire, nefinalizării ei în ascensiunea profesională. Dacă, până în anul 1989, parcurgerea treptelor de perfecţionare (reciclare) profesională conta, cel puţin formal, în promovarea profesională, astăzi nu mai prezintă interes.

- Există o înţelegere inadecvată a relaţiilor dintre educaţia adulţilor şi alte forme de educaţie. Aşa de pildă, autoeducaţia este concepută separat de educaţia adulţilor, la fel ca şi autoinstruirea, cele două fiind considerate ca alternativă la educaţia adulţilor. Or, adultul

se diferențiază de alte vârste tocmai prin capacitatea lui de a se autoinstrui și autoeduca, iar cercetarea dovedește și în acest caz, la nivelul opiniei, o dihotomizare între programele de educație a adulților și formele de educație menționate. Așadar, acțiunile de educație cu adulții nu integrează sau nu reușesc să asocieze efortul propriu al adultului cu ofertele instituționale.

- Pregătirea școlară este considerată de majoritatea celor investigați ca utilă în practicarea profesiei, dar nu în aceeași măsură și pentru a face față schimbărilor din profesie; altfel spus, majoritatea este satisfăcută de pregătirea în profesie dată de școală, însă aceasta nu oferă suficientă pregătire în domeniul schimbării, al adaptării la transformările din profesie.

- Cât privește pregătirea pentru un domeniu anume, cercetarea relevă interesul aproape egal pentru specialitate și pentru cultura generală, pentru primul ponderea fiind mai mare la specialiști și tineretul studios, iar pentru al doilea la funcționari și grupul „alte ocupații".

- Pregătirea școlară este completată, pentru cea mai mare parte dintre subiecți, prin informare (lectură) sistematică, deci prin efort propriu, precum și prin participare la activitatea științifică și culturală. Frecventarea instituțiilor specializate în educația adulților este consemnată de aproape o treime dintre subiecți; este încă o dovadă a marginalizării educației adulților.

2. Activități de educație a adulților

- Interesul celor mai mulți dintre subiecți este pentru studierea limbilor străine ca activitate de educație a adulților; opțiuni majoritare sunt pentru formarea orizontului de cultură, formarea deprinderilor de informare rapidă, însușirea deprinderilor de a face față schimbărilor din profesie, gândirea corectă, comportarea civilizată, însușirea cunoștințelor din domenii înrudite profesiei. În ponderea cea mai mică sunt menționate pregătirea economică, științifică, tehnică și, pe ultimul loc, cea politică. Trebuie excluse aceste din urmă domenii din activitatea de educație a adulților? Se înțelege de la sine că nu este oportună o asemenea decizie. Însă, este necesară o ierarhizare a priorităților, așa cum, de altfel, consemnează subiecții prin opțiunile

lor. Acestea se referă la interese concrete ce vizează pregătirea lor în sectoare utile în viața profesională și civică. Accentul este pus pe formarea unor deprinderi de informare dar și de comportament.

- Există o anumită diferență între opțiunile publicului și ofertele instituțiilor de educație a adulților, în sensul că acestea din urmă pun accent pe pregătirea științifică, tehnică, economică și mai puțin pe însușirea unor deprinderi necesare integrării sociale și culturale. Pentru o bună parte dintre subiecți, educația adulților este modalitate de informare și de formare a orizontului de cultură.

3. Instituții implicate în educația adulților

- Cercetarea reliefează rolul jucat de bibliotecă în educația adulților pentru cei mai mulți dintre subiecți, fapt ce se corelează cu interesul acestora față de informarea și lectura sistematică, modalități de completare a pregătirii obținută în școli, biblioteca răspunzând acestei realități; pe de altă parte, așa cum am mai subliniat, biblioteca este instituția culturală care și-a păstrat stabilitatea după revoluție, ea necunoscând crize profunde nici în plan uman, nici în cel al conținutului și al formelor de activitate.

- Televiziunea, casa de cultură, universitatea populară, radioul, muzeele și școlile populare de artă sunt menționate, de mai mult de jumătate din lotul investigat, ca factori de educație a adulților.

- Pentru un număr mic de subiecți, căminul cultural, instituțiile artistice profesioniste, fundațiile, armata și, mai ales, partidele politice sunt considerate instituții de educație a adulților; pentru biserică optează 45% dintre subiecți. Alte cercetări au consemnat încrederea publicului în armată și în biserică[1], ele fiind deci apreciate ca piloni ai societății românești, însă în planul educației adulților nu se bucură de credibilitate deosebită.

- Televiziunea și radioul sunt implicate în educația adulților, conform opiniilor unei bune părți din lot; nu în aceeași măsură și presa. Asupra adultului se exercită o presiune foarte mare din partea mijloacelor de comunicare în masă, care-i propun o varietate, necunoscută până acum, de informații cu privire la dezvoltarea socială, la

1. Ion Drăgan, *Mass-media în spațiul public*, în **Sociologie românească**, nr. 6, 1993, p. 572.

evoluția psihică a individului. Ce asimilează astăzi adultul? Spre ce valori se îndreaptă? Senzaționalul, sexul, paranormalul, toate acestea sunt atât de prezente în presă încât provoacă derută, crize sufletești și de cunoaștere. Așadar, problema esențială pentru educația adulților este în acest moment informarea și informația. Sistemul de informare instituțional s-a destructurat, dar nu s-a constituit un sistem nou, închegat și coerent, cu repercusiuni benefice în educație, nu numai a adultului.

4. Metode de educație a adulților

- Un număr foarte mare de subiecți optează pentru dialog ca metodă de educație; adultul nu poate fi educat în aceeași manieră ca elevul, copilul sau adolescentul. El se poate descoperi pe sine și, în același timp, poate să fie motivat, numai în cadrul unei relații în care este activ față de actul educativ; în proporție ceva mai mică, dar tot în pondere deosebit de ridicată sunt opțiunile pentru discuții libere, lipsite de rigidități didactice sau educaționale. Educația adulților apare astfel ca domeniu al libertății de exprimare, de opțiune și de afirmare a personalității individuale. Metodă clasică - prelegerea - este menționată de ceva mai mult de jumătate din lot, deci ea nu este respinsă, dar se asociază cu tehnici vii, dinamice.
- Există în ansamblul metodelor indicate de către subiecți un număr de metode axate pe demonstrații, pe vizualizare (diaporame, diapozitive, grafice sau machete), ceea ce reflectă nevoia publicului de concretețe, de argumentare prin exemplificări, prin probe; este o chestiune cheie a procesului de educație, în cazul nostru al adultului, și anume renunțarea la teoretizarea excesivă, la prezentarea de teorii și teze fără ca acestea să fie puse în relație cu realitățile concrete; apoi, este și aspirația către metode moderne de prezentare a temelor. Coroborată cu opțiunea pentru dialog, atenția acordată metodei concretizării practice a noțiunilor și tezelor vine să confirme orientarea publicului spre acele procedee eficiente în actul de formare și educare.
- Deși există ponderi variabile între metodele cercetate, trebuie consemnat că și cele plasate pe ultimele locuri dispun de proporții relativ ridicate de opțiuni (ultima fiind „elaborarea de referate“, dar

47% din lot manifestă interes pentru ea). Există deci o anumită structură a mijloacelor de educație a adulților ce cunoaște ierarhii în funcție de condițiile concrete ale individului.

5. Finanțarea activității de educație a adulților

- Mare parte dintre subiecți apreciază că statul trebuie să finanțeze activitatea de educați a adulților. O viziune etatistă? Nu credem că poate fi interpretat astfel locul acordat statului în susținerea financiară. Mai degrabă, apreciem exprimarea unei viziuni realiste față de situația financiară de astăzi. Subiecții sunt conștienți că numai statul poate ajuta financiar formarea și educarea adulților.
- Este una dintre problemele cu care se confruntă atât publicul cât și managerii; este singura activitate din instituțiile de cultură nefinanțată deloc de către stat, fapt ce spune foarte mult despre statutul acestui domeniu; în alte țări europene, contribuția statului este substanțială la educația adulților.
- Există un grup de subiecți ce pun accentul pe efortul financiar propriu, precum și pe implicarea agenților economici; o pondere mică optează pentru oamenii de afaceri, patronat, organizații neguvernamentale, instituții internaționale.
- Din cercetare rezultă configurarea unei rețele instituționale de finanțare a activității de educație a adulților, în centrul căreia este plasat statul; acesta trebuie să ofere cea mai mare parte din subvenții, la care se adaugă contribuția financiară a celorlalți în grade diferite. Așadar, statul este baza de finanțare la care se pot asocia și celelalte surse de finanțare
- Ponderea mică a opțiunilor pentru finanțarea prin instituțiile internaționale este expresia unei atitudini lucide, adică oamenii, probabil, percep ineficiența unei asemenea modalități, dar ei exprimă și un sentiment de demnitate, după cum poate fi și efectul unei cunoașteri limitate a rolului acestor instituții.

6. Managerii în educația adulților din universitățile populare

- O bună parte dintre manageri sunt cei care au lucrat în instituții de educație a adulților înainte de 1989. Trecerea la organizarea

acțiunilor în noul context a presupus schimbare de metodă și chiar de mentalitate și comportament. Dacă înainte publicul era „mobilizat" la activitățile universităților populare, astăzi managerii trebuie să atragă publicul prin oferte atractive și interesante, trebuie să cunoască opțiunile și trebuințele acestuia. Tranziția de la statutul de activist cultural sau de partid la cel de manager impune pentru această categorie o evoluție din mers, în consens cu noile cerințe. Traversarea perioadei de tranziție este dificilă și presupune efort suplimentar de adaptare. Problema este esențială, dacă avem în vedere structura pe vârste a managerilor: foarte puțini tineri s-au angajat după revoluție în instituții de educație a adulților, ceea ce înseamnă că acest domeniu atât de complex și de acut pentru transformările postdecembriste este organizat și condus de aceeași oameni. De aici, problema pregătirii lor, deci chestiunea formării formatorilor. Participarea lor la programe inițiate după revoluție numai de către instituții din afara țării (Danemarca, Germania în special) dovedește interesul și capacitatea lor de repliere la noile realități. Probabil, statutul de instituție autofinanțată al universității populare sau al casei de cultură și înainte de revoluție a contribuit la formarea deprinderilor de organizare și conducere în asemenea condiții. Oricum este de reținut că nu există un program de pregătire a acestei categorii de lucrători decât prin ANUP sprijinit de DVV.

- La universitățile populare vin oameni pentru cursuri și alte activități ca urmare a unor interese sau condiții specifice. Elevii sunt interesați de cursuri de pregătire pentru admitere, studenții vor cursuri de limbi străine sau activități artistice și de cultură generală; agenții economici sunt preocupați de cursuri de birotică, informatică, management; șomerii cer cursuri de calificare sau recalificare; pensionarii manifestă interes pentru cursurile de cultură generală.

- Există o diferență între ofertele făcute și ofertele ce ar trebui prezentate publicului. Prima categorie se axează pe problematica profesională, cu deosebire sub aspectul ei strict pragmatic, din cauza asigurării în acest mod cu fonduri financiare a activității desfășurate de universitățile populare. Celălalt tip de ofertă este adecvat diversității de interese și motivații ale publicului, însă întrunește un număr mai mic de persoane interesate.

- Unele categorii sociale nu frecventează universitatea populară; acestea sunt: cei cu venituri mici sau cei cu venituri foarte mari, copiii străzii, casnicele, cei care încalcă legile și normele sociale, cei cu un nivel precar de pregătire școlară și culturală, altfel spus, cei care nu sunt motivați sau nu dispun de mijloacele necesare. Așadar, universitățile populare sunt frecventate de acei oameni ce resimt nevoia perfecționării, a lărgirii orizontului de cunoaștere. Există un nivel minim de pregătire, de aspirații și interese, care determină căutarea acestor instituții.

- Ofertele universităților populare nu se bucură de o mediatizare adecvată, ceea ce face ca acțiunile lor să fie cunoscute de un număr redus de oameni. La aceasta se adaugă o serie de factori: mijloace financiare precare, aparatură învechită, nerecunoașterea oficială a certificatului de absolvire.

6. SCHIȚĂ A UNEI STRATEGII DE DEZVOLTARE A EDUCAȚIEI A ADULȚILOR

Dintru început vrem să precizăm că nu avem aici posibilitatea ca, în urma cercetării prezentate, să oferim o strategie pentru dezvoltarea educației adulților. Un asemenea demers trebuie realizat în urma unor ample studii și investigații care să abordeze toate dimensiunile domeniului. Așa cum am remacat în lucrare, însuși domeniul educației adulților este marginalizat, iar la nivelul mentalului individual și colectiv opinia este, de regulă, defavorabilă sau, în cel mai fericit caz, neutrală. Încercăm să schițăm elemente pentru un proiect care, dacă ar fi înfăptuit, ar dinamiza și stimula interesul pentru acest gen de educație.

1. Necesitatea conștientizării de către toate instituțiile (guvernamentale, neguvernamentale, educative, economice, religioase, culturale, sociale) și de către toate organizațiile a oportunității educației adulților. Se impune elaborarea unui plan interministerial care să stabilească obiective clare, ierarhizate (pe termen scurt, pe termen mediu, pe termen lung).

2. Înființarea în Ministerul Culturii sau sub egida acestuia a unui organism care să studieze științific problematica educației adulților, să organizeze dezbateri periodice în domeniu, să cunoască principalele direcții ale educației adulților în lume, cât și în cadrul marilor instituții internaționale (ONU, UNESCO etc.).

3. Promovarea unui sistem formativ flexibil, dinamic și eficient, apt să răspundă nevoilor și modului de viață al tinerilor de astăzi. Reconsiderarea de către instituțiile școlare a conceptului de educație, astfel încât acesta să cuprindă în mod real educația adulților, înlăturându-se astfel statutul prezent, care este unul marginal.

4. Regândirea democratizării culturii precum și a protecției sociale prin cultură și educație. Democratizarea acestor domenii, așa cum are loc astăzi, stimulează mai mult transferul fondurilor către cei care au participat dintotdeauna la viața culturală. Prețurile accesibile pentru educație și cultură sunt stabilite pe temeiul premisei conform căreia toți cei pentru care se acordă asemenea facilități nu sunt

pregătiți cultural. Politica prețurilor mici nu duce automat la creșterea participării la educație și cultură decât numai dacă publicul defavorizat are educată capacitatea de receptare. De aici decurge necesitatea cunoașterii stării reale a publicului, cu aspirațiile și motivațiile sale. Trebuie să li se permită tuturor grupurilor sociale, inclusiv celor mai marginale, de a putea trăi în propriile subculturi. Democratizarea culturii presupune exprimarea subculturilor specifice, participare, creativitate, prioritate acordată vieții cotidiene și calității vieții în raporturile sociale. Acest act cere recunoașterea, alături de cultura existentă (tradițională), și a sistemului educativ actual și ființarea culturii ce se creează, ce este *in status nascendi*, pe care fiecare individ o înfăptuiește zilnic[1]. Rezultă, deci, căutarea acelui mijloc prin care publicul să se transforme în cadrul educației adulților în membru activ al comunității, astfel încât să se descopere pe el însuși, să știe să se exprime pe sine, să aibă abilitatea de a-și prezenta propriile probleme, să-și cunoască poziția sa în societate.

5. Valorificarea tradițiilor românești și utilizarea structurilor existente. Este interesant că Occidentul descoperă astăzi o serie de experiențe prezente de mult timp în spațiul românesc (voluntariatul, multifuncționalitatea instituțiilor de cultură, valorificarea unor spații dezafectate, comunicare directă între intelectuali și public). Se înțelege, nu poate fi preluat totul din trecut și nici nu este de acceptat o cantonare în tradiții. Există nevoi ale generațiilor actuale ce nu pot fi satisfăcute prin apelul numai la mijloacele existente. O justă măsură între tradiție și modernism se impune de la sine în cazul nostru, trăsătură distinctivă, de altfel, a istoriei românești.

6. Responsabilitatea statului în educația adulților este cu mult mai acută decât în altă perioadă. Responsabilitate ce vizează pregătirea cadrului cerut de exigențele reformei și ale schimbării. După ce am traversat una dintre cele mai teribile experiențe, dacă nu cumva putem numi **experiment social** ce s-a întâmplat timp de 45 de ani în România, este absolut necesar să formăm la fiecare individ conștiința democratică într-un context național. Or, schimbările le fac, prin deciziile luate, adulții care au, deci, un rol esențial în orientarea reformei. Educația trebuie să formeze la adult deprinderea de a trăi și

1.Vezi Constantin Schifirneț, *Generație și cultură*, Editura Albatros, 1985; Idem, *Tineretul între permanență și înnoire*, Editura Politică, 1987.

simți din interior nevoia de schimbare și nu numai ca impuls din afară. De aceea, instituțiile guvernamentale au datoria de a sprijini financiar, logistic și uman instituțiile de educație a adulților. De asemenea, statul trebuie să asigure dreptul oricărui adult de a beneficia de educație de calitate și de educatori competenți, dreptul la concediu pentru educație și la certificat de absolvire a oricărei forme de instruire, toate acestea să fie prevăzute în acte normative și legislative, inclusiv în legea educației adulților. Educația pentru adulți este parte integrantă a sistemului de producție al unei societăți, deoarece ea formează deprinderi și transmite cunoștințe necesare oricărui tip de producție. Implicarea statului în reforma educațională este și un garant pentru asigurarea condițiilor de elaborare a unui sistem complex de motivație a educatorilor în a participa la formarea adulților.

7. Elaborarea unui sistem integrat de pregătire și formare a managerilor în educația adulților, inclusiv prin constituirea unor instituții școlare, universitare și postuniversitare, înlăturându-se astfel diletantismul, improvizația, incompetența, oferind, în același timp, șanse pentru tineri, motivați astfel să se angajeze în activitățile specifice acestui domeniu. Același cadru instituțional ar gândi metodica predării și, în general, didactica educației adulților, absente astăzi cu desăvârșire.

8. Constituirea unui program al mass-media pentru educația adulților, astfel încât să se ofere zilnic emisiuni speciale pentru adulți de învățare la această vârstă. Să fie instituită școala prin radio și televiziune, deschisă oricui, în orice loc și în orice timp. În alte țări funcționează asemenea sisteme. Menționăm doar că unul dintre canalele BBC este afectat educației adulților, iar în China un canal de televiziune transmite 24 de ore din 24 programe de învățare și informare pentru toate domeniile cunoașterii științifice, tehnice și artistice.

7. ÎN LOC DE ÎNCHEIERE. EDUCAȚIA ȘI EMANCIPAREA ADULTULUI

Am abordat educația adulților în această lucrare prin câteva elemente ale proceselor de formare, instruire și educație, rezultând o anumită imagine a managerilor, pe de o parte, și a publicului instituțiilor educative, pe de altă parte. În această parte finală a cărții, am socotit oportun un succint demers teoretic cu privire la specificul educației, atât din unghiul de vedere al vârstei adulte cât și al instituțiilor educative.

A reieșit din investigația empirică *statutul de sector marginal al educației adulților în societatea românească de astăzi*, când în mod firesc ar fi trebuit ca situația ei să fie aceea de factor fundamental de schimbare socială. O anumită tradiție istorică bazată pe un gen de organizare socială de tip gregar, dar și evenimente sociale din acest secol au contribuit la manifestarea de accente specifice unui mod de comportament și gândire orientat pe acumularea de cunoștințe și deci un orizont cât mai larg de cunoaștere, nu întotdeauna integrat problemelor reale ale individului și ale societății românești. Învățarea în sine este una din trăsăturile proceselor de formare în contextul nostru național.

De aceea, noțiunea de învățare are, pentru adulți, ca și pentru unii profesori sau agenți sociali, un sens al utilității înalte, adică al accederii, printr-un nivel de instruire, la un statut social cât mai ridicat, numai datorită diplomei de studii. În acest caz, se are în vedere în foarte mică măsură capacitatea de a produce, de a determina schimbarea reală prin capitalul cultural acumulat din parcurgerea unui traseu școlar. *Fetișizarea diplomei* este un fapt real, recunoscut de către specialiștii instituțiilor de educație și de agenții sociali și agenții economici. Una dintre consecințele importante ale unei asemenea atitudini o reprezintă *inaderența la realitate, de fapt, la schimbare*. A avea un certificat de studii, indiferent de contextul în care acționează individul, înseamnă a nu fi în consens cu cerințele practicii. Precizăm că această idee nu contrazice virtutea de a exprima nivelul atins în instruirea unui om, de către o diplomă. Sunt persoane care nu urmăresc decât obținerea acesteia.

Rezultă că funcţiile educaţiei în societatea contemporană se diversifică, determinate fiind de noile trebuinţe sociale şi umane, de noile probleme apărute, unele având un caracter global. *Educaţia dă răspuns la sfidările sociale* şi, din această perspectivă, constituie un factor al dezvoltării (asupra căruia vom reveni).

Pe de altă parte, educaţia se prezintă ca element intrinsec procesului de emancipare umană. Fiinţa umană capătă prin educaţie abilităţi şi moduri de a privi lumea ce-i permit o evoluţie autonomă, să se impună activ în mediul său. Prin urmare, individul hotărăşte asupra sa, ca şi în legătură cu implicarea în viaţa comunităţii. În acest fel, el se delimitează de ceilalţi, îşi construieşte spaţiul său spiritual şi ecologic. Emanciparea educativă reprezintă calea de exprimare a propriei voinţe de instruire şi educaţie. Să recunoaştem că despre rolul voinţei în educaţie, cel puţin în anii de până la revoluţia din anul 1989, s-a discutat nesemnificativ. Nu este cazul să stăruim asupra cauzelor ce au determinat o asemenea poziţie teoretică şi, mai ales, ideologică.

Pentru afirmarea emancipării este necesară o conştiinţă adecvată. Nu i se poate impune unui individ sau unui grup să se schimbe prin directivă. Numai trebuinţa, trăită ca atare, pentru emancipare duce la emancipare, adică să fie conştientizată şi, apoi, să devină voinţă de a-şi organiza comportamentul şi să-şi formeze gândirea pe temeiul emancipării. Aceasta presupune aspiraţia spre autonomie şi independenţă în acţiune şi concepţie, formarea propriei personalităţi ţinând de decizia personală.

Se înţelege, actul educativ, cu deosebire cel formal, impune norme şi valori ce trebuiesc a fi asimilate. Pentru că există un fond de cunoştinţe şi un set de abilităţi care nu pot fi neglijate, şi ele se cuvin a fi însuşite. Flexibilitatea acţiunii educative se exprimă în justa măsură dintre normă şi opţiune. Dacă discutăm despre adult, atunci este evidentă implicarea dimensiunii emancipatorii a formării în educaţia acestei categorii de vârstă.

Subliniam mai sus rolul educaţiei în soluţionarea marilor probleme ale contemporaneităţii. Educaţia omului astăzi se manifestă în contextul identificării unor tipuri de probleme globale: deteriorarea continuă a mediului, caracterul limitat al resurselor naturale, creşterea demografică în unele zone ale lumii şi scăderea demografică în altele.

S-a ajuns la concluzia că dezvoltarea nu poate avea loc în lipsa respectării drepturilor omului şi asigurării libertăţilor fundamentale, iar aceste libertăţi sunt fără conţinut acolo unde există subdezvoltare. Aurelio Peccei a introdus conceptul de **problematică a lumii contemporane,** prin care se relevă: **caracterul universal,** adică nici o ţară şi nici o regiune nu poate fiinţa în afara acestei problematici; **caracterul global,** adică ea afectează toate sectoarele vieţii sociale, fiind generatoare de probleme deschise, în multe cazuri de dificultăţi în sfera materială şi cea sprituală; **evoluţia rapidă şi greu previzibilă,** adică oamenii se văd adesea puşi în faţa unor situaţii complexe cărora nu sunt pregătiţi să le facă faţă, nedispunând de metode şi soluţii corespunzătoare; **caracterul pluridisciplinar,** adică această problematică a lumii contemporane se manifestă prin numeroase conexiuni, iar indivizii au tendinţa de a o aborda unidisciplinar, deşi ea cere un demers multidisciplinar. Din această cauză, oamenii se simt dezorientaţi faţă de complexitatea problemelor ridicate de dezvoltarea contemporană; **caracterul prioritar** al acestei problematici, adică presiunile asupra fiecărei naţiuni, ca şi asupra comunităţii mondiale sunt deosebit de puternice, încât ele nu pot fi neglijate sau minimalizate, solicitând acţiuni imediate, cooperare, eforturi financiare.

Problematica lumii contemporane a pus în faţa decidenţilor, a savanţilor şi oamenilor de cultură un număr de imperative clare: protejarea mediului, promovarea unor noi relaţii internaţionale, multiculturalitatea şi intercomunicarea, conservarea identităţii etnice şi naţionale.

Educaţia este implicată decisiv în rezolvarea problemelor sociale de astăzi. Se înţelege că ea nu poate să acţioneze singură pentru optimizarea vieţii sociale. Dezvoltarea trece prin educaţie sau se produce prin intermediul educaţiei. De altfel, s-a subliniat de atâtea ori că astăzi nu mai este posibilă dezvoltarea (economică, politică, socială, culturală, umană) fără educaţie. Actul educativ are impact cu dezvoltarea, cu progresul în general, din două perspective: 1. lărgirea ariei şi conţinutului educaţiei; 2. susţinerea, inclusiv la nivel de program politic, a schimbării permanente în procesele de educaţie. În consecinţă, se pune chestiunea delimitării clare a domeniilor educative şi cea a orientării şi dimensionării curriculum-ului.

Educaţia este globală, integrând toate modalităţile şi formele de socializare ale individului. Graniţele între tipurile de educaţie nu pot

fi rigide, între acestea existând întrepătrundere și interdependență. Așa de pildă, câștigurile din educația formală pot contribui realmente la evoluția și afirmarea celorlalte genuri de educație. Pe de altă parte, educația formală este mai eficace dacă integrează adecvat influențele datorate educației nonformale și ale celei informale. În acest fel se realizează idealul de **homo educans**[1].

Revenind la problematica lumii actuale, ea a condus la *apariția a noi educații,* care se constituie ca răspuns concret la sfidările ei. Dintre acestea enumerăm: educația în problemele specifice populațiilor; educația pentru noile tehnologii; educația pentru pace, cooperare și evitarea conflictelor; educația pentru participare; educația pentru comunicare interumană și pentru media; educația pentru schimbare și dezvoltare; educația pentru viața democratică; educația pentru conservarea și protejarea mediului; educația economică și casnică modernă; educația nutrițională; educația pentru timpul liber; educația comunitară în raport de impactul schimburilor interumane, sociale și internaționale. Această enumerare reflectă mutațiile cunoscute de lumea în care trăim, interdependența puternică manifestată în raporturile între grupurile umane, între națiuni.

Astăzi, raporturile dintre diferitele tipuri de educație dovedesc manifestarea unui echilibru între ele. Tradițional, dominantă era educația formală, realizată în principal de instituția școlară. Principalul ax educativ îl constituia școala, pentru că prin ea se transmitea copilului volumul necesar de cunoștințe și de deprinderi intelectuale. Celelalte instituții aveau un rol complementar, cu deosebire în accentul pus pe instrucție.

Sistemul educativ contemporan se orientează spre dezvoltarea echilibrată a motivației, instruirii și exersării participării.

Motivația și instrucția sunt esențiale pentru ca educatul să acționeze conform aspirațiilor și trebuințelor sale. Motivația este indispensabilă în orice proces de instruire, însă în actul educativ nu i se acordă locul cuvenit. Motivația în procesul de învățământ este mai mult extrinsecă, datorită obligativității însușirii cunoștințelor în vederea obținerii unei diplome. Așadar, nu numai insul, dar și școala îl determină să urmărească nu atât o bună instruire și o bună educație cât să acceadă la un status oferit de certificatul de studii.

1.Nicolae Săcăliș, *Homo educans,* în **Paideea**, nr. 1/1993, p. 29.

În același sens se pune și problema autoinstruirii și autoeducației. Cât spațiu de mișcare oferă școala pentru autoinstruire? Nu putem cuantifica limitele între care au loc aceste procese, însă ele apar insuficient marcate.

Pentru adulți, instruirea este voluntară și liberă, iar motivația este fundamentală. Cum se formează motivația învățării la adulți? Nu facem aici o analiză a acestei teme[1], dorim numai să remarcăm specificitatea modalităților de stimulare a motivației pentru învățare, așa încât adultul să persevereze în actul de formare și emancipare personală.

Instruirea adulților se produce în direcția formării individului pentru înțelegerea contextelor în care trăiește și acțiunea lui în raport de această cunoaștere. Procesul de învățare oferă insului orientare cognitivă și axiologică în scopul implicării sale în propria dezvoltare și în actul de transformare a mediului său.

Așa cum remarca Gordon W. Allport, adultul matur posedă motive care sunt controlate, relevante social și destul de bine integrate unei activități planificate[2], elemente diriguitoare în acțiunile de educație a acestei categorii de vârste. De regulă, educația adulților este văzută doar ca modalitate prin care omul poate să dea răspuns la schimbările sociale. Omul trebuie să învețe și cum să rezolve multele probleme legate de propria-i evoluție, de incertitudinile ce apar în cursul dezvoltării sale individuale, de capacitatea de a lua decizii. Adulții se confruntă permanent cu schimbarea, cu decizia determinată de schimbare. Copiii - într-o măsură și tinerii - cunosc schimbarea, percepută de altfel ca fiind în ritm mai rapid, însă soluționarea și răspunsurile le sunt oferite de societate sau sunt determinați să se integreze în deciziile luate. Dacă ne referim la situația tinerilor de dinainte de anul 1989, vom observa că aceștia se confruntau cu numeroase probleme ce vizau afirmarea valorii, blocajul profesional, discriminările ideologice și politice, libertatea de exprimare, toate acestea fiind caracteristice pentru toate categoriile de vârstă, dar mai acut prezente și mai apăsat percepute de generația tânără. Tinerii de atunci sunt adulții de astăzi confruntați cu dificultățile și contradicțiile

1.Vezi Ion Neacșu, *Motivație și învățare,* Editura Didactică și Pedagogică, București, 1990.

2.Gordon W. Allport, *Structura și dezvoltarea personalității,* Editura Didactică și Pedagogică, București, 1991, p. 203.

prezentului. Profesional, s-au pregătit în profesii ce ar fi trebuit exercitate de părinții lor, dar vremurile actuale le cer competențe pentru alte domenii. Peremptorie este afluența foarte mare de ingineri, cerută până în anul 1989, dar mai puțin solicitată astăzi, când există o nevoie acută de profesii economice și financiare.

Educația adulților este o cale de realizare a echilibrului social, prin formarea orizonturilor de cunoaștere despre rolul fiecărei vârste, al fiecărui grup social în structurile societății.

Ce fel de educație pentru adulți se realizează în instituțiile specializate? În general, există o convergență de opinii privind oportunitatea unei formări adecvate acestui segment de vârstă. Poate tocmai datorită nevoii de specificitate, înțeleasă ca educație mai puțin riguroasă, educația adulților este percepută ca marginală. Se are în vedere modalitatea și conținutul formelor de educație pentru adulți. În instituțiile din domeniu, educația urmărește multiplicarea deprinderilor și cunoștințelor câștigate în sistemul școlar, orientarea către noi deschideri ale cunoașterii, dar și către aspectele concrete ale vieții cotidiene și personale. Educația adulților este în măsură să dea individului mijloacele de afirmare și realizare a scopurilor. Marile probleme ale lumii, menționate mai înainte, presează cu precădere asupra adulților, solicitați să decidă față de consecințele existenței lor, pentru că ei poartă responsabilitatea cu care sunt investiți social, pentru evoluțiile proceselor sociale și umane, ale grupurilor sociale.

Adultul este antrenat într-o instruire activă, aceasta însemnând - așa cum am subliniat - o motivație pentru învățare, expresie a țelului fiecărui individ matur, integrarea în societate pe baza opțiunilor și intereselor sale asociate cu scopurile sociale generale. În acest fel, oamenii capătă sentimentul încrederii în capacitățile lor, renunțând la atitudinile, extrem de păguboase, de așteptare sau de asistat în chestiuni ce vizează propria persoană și destinul comunității sale. Cercetarea prezentată în paginile acestei cărți reliefează o asemenea concepție de așteptare, ca alții să se implice în rezolvarea unor probleme ce țin numai de modul propriu de a gândi și a acționa. Este adevărat, societatea însăși nu a depășit, în toate structurile ei, mentalitățile paternaliste.

Acțiunile de educație a adulților se cuvine a se axa pe formarea comportamentelor de participare, adică să-l învețe pe ins să învețe, așa cum exprimă o formulă celebră a unui principiu pedagogic.

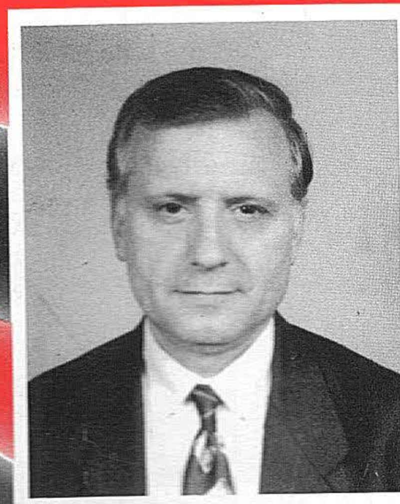
Este necesară asimilarea unor deprinderi, absolut indispensabile unui om modern: căutarea cu succes a informației, verificarea oricărei informații ce vizează mediul său, utilizarea ei în procesul de învățare. La acestea se adaugă educarea pentru munca în echipă, pentru cooperare profesională și socială, cu atât mai utilă în spațiul nostru național, caracterizat prin lipsa de eficiență a activității în comun. Cercetări românești au remarcat acest fenomen: manifestarea unui individualism exacerbat în contextele de muncă sau de acțiune comune. O recentă investigație despre implicarea socială a tinerilor creativi a evidențiat - printre cauzele nevalorificării potențialului de creativitate sau al nestimulării creativității - incapacitatea, se pare organică, a românilor de a coopera pentru realizarea unui scop comun. Există o sumedenie de explicații, asupra cărora nu stăruim. Menționez doar rolul jucat de sistemul educativ în însușirea deprinderilor de a lucra în grup, de a eficientiza activitatea unei formații de lucru.

Programele instituțiilor de educație pentru adulți au o finalitate concretă numai dacă răspund nevoilor reale ale adultului, renunțând la exegeze sau speculații pe seama culturii, transformând-o astfel în fetiș. Cultura este și experiență de viață, mod de viață. Nu se reduce la acestea, însă, așa cum a arătat cercetarea din acest volum; oamenii așteaptă de la instituțiile de educație o apropiere mai mare a lor de condiția umană în mediul ei concret de existență.

Afirmam mai înainte de necesitatea includerii în actul educativ a subculturilor specifice (vârstei, zonei rezidențiale, ocupației, cultelor etc.), deoarece acestea exprimă un fel propriu de a fi al unor categorii de oameni. Adultul este și el implicat în asemenea culturi. Apoi, este de remarcat că el însuși are un spațiu spiritual ce-l definește, ceea ce îl determină, în contactul cu valorile culturii societății, să resimtă nevoia regăsirii de sine, să experimenteze; altfel spus, să producă el modificări resimțite ca atare. Este marea problemă a armoniei dintre cunoaștere și acțiune, dintre realitate și imaginație, între trăire și gândire. Cultura să fie intrinsecă omului și nu doar obiectivată și deci străină modului de a fi al adultului; altfel spus, să-l gândească autonom, să fie critică cu sine și cu societatea, să producă schimbarea în mediul său din proprie necesitate și voință.

INDICE DE NUME

ADULT EDUCATION IN A PROCESS OF CHANGE

CONSTANTIN SCHIFIRNEȚ s-a născut la 29 august 1945 în satul Bahna (fostul județ Roman, astăzi județul Neamț), într-o familie de țărani. A urmat cursurile Liceului „G. Bacovia" din Bacău. A absolvit facultatea de filosofie, Universitatea Iași. După absolvire (1968) a lucrat la Centrul de cercetări pentru problemele tineretului, institut care a încercat să continue experiența Școlii sociologice întemeiate de Dimitrie Gusti. În perioada februarie 1990 - septembrie 1994 îndeplinește funcțiile de director și director general în Ministerul Culturii. Este cercetător științific principal grad I.

Din anul 1973 predă cursuri de filosofie, antropologie culturală și sociologie la Universitatea București, Universitatea Tehnică București și Universitatea „Spiru Haret". Este doctor în filosofie al Universității București (1980), cu lucrarea „Teoria formelor fără fond". În anul 1981 a efectuat un stagiu de documentare științifică la universitățile Berkeley și Boston (SUA). A participat la numeroase reuniuni științifice internaționale, la care a prezentat comunicări.

A publicat și publică în reviste științifice și culturale. În afara studiilor pe teme ale modernizării sociale și culturale, etnicului și naționalului, vârstelor și generațiilor, a publicat recenzii și cronici la cărți neliterare.

Volumele: *Civilizație modernă și națiune*, 1996; *Biblioteca și lectura*, 1991; *Tineretul între permanență și înnoire*, 1987; *Generație și cultură*, 1985; *Adolescenții și cultura*, 1974; *Studentul și societatea* (coautor și coordonator), 1973.

Coordonează colecția ETHNOS a Editurii *Albatros*. A reeditat: C.Rădulescu-Motru, *Etnicul românesc* (prefață, note, îngrijire de ediție), 1996; Romulus Seișanu, *Principiul naționalităților* (ediție, studiu introductiv și note), 1996; Mihai Ralea, *Fenomenul românesc* (studiu introductiv, note, ediție), 1996.

A elaborat peste 10 rapoarte de cercetare în domeniile filosofiei, sociologiei culturii și sociologiei educației.

ISBN 973-9250-12-2